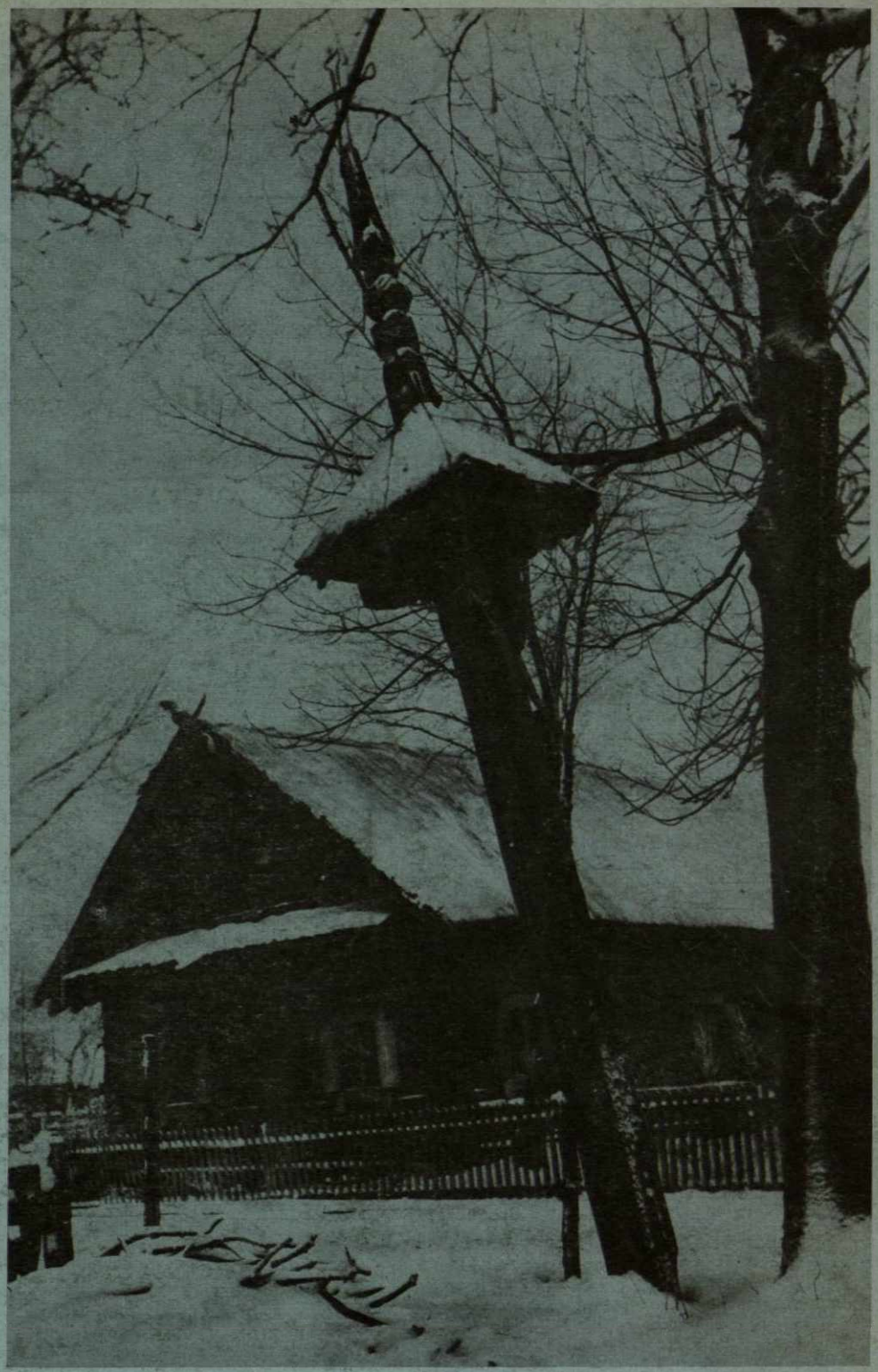

VAIDAI

1961
NR. 10

TURINYS

L. A. — Sudrumsta padangė 417
Pranas Brazys, M. I. C. — "Mater et Magistra" užmojis ir gairės 418
Juozas Mikuckis — Kodėl, Lūkesys, Vakaro varpai, Žiedais tą naktį lijo (eil.) 427
Juozas Mikuckis — Iš mano atsiminimų apie poetą Edmundą Steponaitį 428
Jūra Gailiušytė — Lietuvos studentas Jungtinėse Amerikos Valstybėse 431
Henrikas Radauskas — Svečias iš mėnulio, Aktoriai, Žvaigždė, saulė, mėnuo, Deganti šaka (eil.) 438
Jonas Matusas — Palanga, Kretinga ir Birutė 439

KŪRYBOS PASAULYJE

LITERATŪRA

B. Ciplijauskaitė — Tremties atspindžiai ispanų poezijoje 447

KNYGOS IR ŽURNALAI

J. Ž-kis — Nepriklausomą Lietuvą statant (R. Skipitis) 448
Viktoras Gidžiūnas, O. F. M. — Suvažiavimo darbai 449

RELIGINIS GYVENIMAS

J. Žilevičius — 75 metai nuo pirmųjų lietuviškų mišių pasirodymo 451

MOKSLAS

Dr. J. Grinius — L. K. Mokslo Akademijos penktasis suvažiavimas ir perspektyvos 452

ĮVYKIAI 455

ILIUSTRACIJOS

Žiema Lietuvoje ..... viršelių 1 p.
A. Kašubienė — Kalėdų madona 419
Juozas Pautienius — Žiema 423
Juozo Mikuckio nuotrauka 429
Elena Kepalaitė — Mergaitės 432
Kazimieras Žoromskis — Buteliai 435
Donatas Buračas — Rankos 437
Romas Viesulas — Vinjetė 438
Petro Rimšos nuotrauka 440
Petras Rimša — Stilizuota figūra 441
A. Tamošaitienė — Gyvenimo verpetuos 443
Telesforas Valius — Peizažas 446
Rūpintojėlis ..... viršelių 4 p.

DECEMBER, 1961

AIDAI-ECHOES, cultural magazine published monthly, except July and August, by the Franciscan Fathers, Kennebunkport, Maine. Subscription $6.00, single copy 60c. Second-class postage paid at Kennebunkport, Maine and at additional mailing offices.

AIDAI

MĖNESINIS KULTŪROS ŽURNALAS

1961 METAI | GRUODŽIO MĖNUO | Nr. 10 (145)

SUDRUMSTA PADANGĖ

Žmogus visuomet augštybėse jieškojo sau įkvėpimo. Jeigu nebūtų jo gaubę žvaigždynai, vargu būtų galėjęs padaryti tokią pažangą. Dangaus šviesos žmogų skatino veržtis į begalybę. Viena iš pirmųjų mokslo šakų yra astronomija. Dangaus skliautas žmogui reiškė kažką gilaus, tyro ir švento. Per žvaigždynus jo ryšys tapo glaudesnis ir su Kūrėju.

Mūsų amžiuje tasai erdvėn veržimasis yra pasiekęs augščiausią laipsnį. Šiandien vargina žmogų kelionės į mėnulį bei planetas, tolimiausi žvaigždžių telkiniai, kosminiai spinduliavimai. Didžiosios tautos beveik jau persistengė lenktynėse, siekdamos užvaldyti erdvę.

Bet nuostabiausia tai, kad jau daugeliui dangus nebėra tyrumo bei šventumo simbolis. Šiuo metu raketinių lakstymų lenktynėse persvara krypsta ateistinės valstybės pusėn. Padangių tyrinėjimai įgavo žiauraus utilitarizmo pobūdį. Augštybėse jau nebejieškoma įkvėpimo sielai. Per erdvę siekiama pavergti visą žmoniją. Baisu, kad net gyvybei pavojingais atomų sprogdinimais drumsčiama padangė ir žmonijos ateitis.

Visa tai neapsakomai priešinasi Kalėdų nakties stebuklui, kurio centre žėri šviesa. Ne kosminiais spinduliais anuomet sušvito Betliejaus dangus. Jį nušvietė tasai, kuris pareiškė: "Aš pasaulio šviesa. Kas mane seka, nevaikščioja tamsybėse; jis turės gyvenimo šviesos" (Jon. 8, 12). Tai dieviška šviesa, trykštanti iš mums nepasiekiamų versmių — tai patsai Dievas.

Jeigu ateinančios kartos keiks tuos, kurie šiandien atominiais krituliais sudrumstė mūsų padangę, jos turės laiminti Tą, kuriam užgimus, stebuklingai nušvito skliautai ir tuo pačiu visa pasaulio ateitis. Kas metą, kartojantis Kalėdų nakčiai, atsinaujins troškimas veržtis į begalybę.

Mokslas teigia, kad žaidimas atomų ugnimi ateityje skaudžiai gali atsiliepti į žmogaus fizinę bei dvasinę sąrangą. Gal kada nors pati save atomais sužeidusi žmonija ir tapusi labiau panaši į savo kenčiantį Dievą, Jį lengviau pripažins šviesos bei taikos versme.

Astronominiai ir atominiai tyrinėjimai tada tik turės gilesnės prasmės, kai per juos žmogus darys dvasinę pažangą — per erdvę artės prie Kūrėjo. Skridimai nuo vienos žvaigždės į kitą liks tiktai žmogiško išdidumo demonstracija, jeigu jų nelydės noras kilti į dvasines sritis.

O tam kilimui impulso labiausiai teikia šviesa Kalėdų naktį, nors ir atominėmis dulkėmis sudrumstoje padangėje.

L. A.

"MATER ET MAGISTRA" UŽMOJIS IR GAIRĖS

PRANAS BRAZYS, M.I.C.

(Tęsinys)

II. GAIRĖS SOCIALINEI PUSIAUSVYRAI ATSTATYTI

1. Pusiausvyra tarp darbo ir kapitalo

Kaip minėjome, pusiausvyros atstatymas tarp atskirų ūkinio ir socialinio gyvenimo veiksnių visuomet buvo ir yra socialinio klausimo esmė. Pirmiausia ta pusiausvyra buvo pažeista tarp darbo ir kapitalo, ir tai buvo ankstesniųjų socialinių Bažnyčios pasisakymų pagrindinė tema. Mokslo ir technikos pažangai sparčiai žengiant pirmyn, pusiausvyra sutriko ir kituose visuomenės sluogsniuose bei ūkinio gyvenimo kloduose, tapdama labai sudėtinga ir visą pasaulį liečiančia mūsų laikų socialine problema. Naujoji enciklika kaip tik ir imasi spręsti šitą klausimą, pradėdama nuo pusiausvyros tarp darbo ir kapitalo.

"Mater et Magistra" pripažįsta, kad pusiausvyros atstatymas tarp darbo ir kapitalo dar ir šiandien yra labai aktualus.[20] Tačiau norėdami aiškiai ir konkrečiai suprasti, kaip socialinis Bažnyčios mokslas sprendžia darbo ir kapitalo problemą ir kuo šis sprendimas skiriasi nuo kitų siūlomų sprendimų, turime pastatyti jį tarp šiuo metu žūtbūtinėje kovoje besigrumiančių socialinių sistemų. Tik šitame tikroviniame dabartinių visuomenės santvarkų kontekste galima deramai įvertinti Bažnyčios skelbiamos socialinės santvarkos vertę ir jos duodamą darbo ir kapitalo santykių sprendimą.

Pirmiausia palyginkime ją su liberalistiniu *kapitalizmu*, kurio pagrinde slypi XIX šimtmečio racionalistinė, natūralistinė, materialistinė ir laicistinė pasaulėžiūra, viskuo aprūpinantį pinigą laikanti pirmąja vertybe. Betarpiškas ūkinės ir socialinės pažangos variklis jam yra nieku nevaržoma *pelno* medžioklė.

Bažnyčia pripažįsta, kad laisvė, privatus interesas ir konkurencija yra didelė ir būtina pažangos jėga, tačiau jai reikia augštesnio vadovaujančio principo, be kurio ji greitai išsigimsta. Tas principas yra įgimtu žmogaus visuomeniškumu remiamas bendrasis gėris, kuriam turi tarnauti ir privati nauda pagal teisingumo ir teisybės reikalavimus.

Bet kapitalizmas galvoja, kad teisingumas ir teisybė, kaip ir visa dorovės sritis, su ekonomija nieko bendro neturi; kad kiekvienam tereikia žiūrėti savo interesų, o bendroji gerovė ateis savaime. Čia jis skiriasi nuo krikščioniškojo socialinio mokslo. Šito pasėkos yra skaudžios. Ūkiniame gyvenime nuolat susidaro periodinės konjunktūros, kurias seka nedarbas. Konkurenciją dėl rinkų greitai laimi stipresnis kapitalas, išsigimdamas į kapitalizmo priešybę — monopolį be konkurencijos. Kadangi ne bendroji gerovė, bet privatus pelnas jungia kapitalą su darbu, darbo ir kapitalo interesai atsyja, o visuomenė suskyla į priešiškas kapitalo ir darbo klases.

"Mater et Magistra" nurodo, kad pakankama privati nuosavybė yra tikros laisvės ir kūrybiškos iniciatyvos laidas. Štai kodėl kapitalistinėje santvarkoje tikroji laisvė, lygybė ir iniciatyva išslysta iš daugumos rankų, ir pilnutinę, tikrą demokratiją pakeičia formalinė demokratija. Kaip "laisvosios rinkos", taip ir "formalinės demokratijos" aparatą užvaldo stambusis finansų ir pramonės kapitalas. Tokioje demokratijoje darbo masėms belieka kovoti dėl parlamentinės daugumos, kuri geriausiu atveju to tepasiekia, kad raktinę pramonę suvalstybina, likusią gamybą paima į valdinę kontrolę, užgniaužia privačią iniciatyvą ir galop privatų ar bendrovinį kapitalizmą pakeičia daug blogesniu ir totališkesniu valdančios partijos kapitalizmu, prieš kurį nei streikuoti, nei kitaip kovoti jau nebeįmanoma. Tai yra socializmas.

Socializmas yra pusiaukelėje tarp kapitalizmo ir komunizmo. Kartais jis prisidengia įvairiais vardais: "ūkiniu planavimu", "valstybiniu dirigizmu", "socialiniu saugumu" ir t.t. Tačiau jo esmė yra ta pati: raktinės pramonės suvalstybinimas ir visos gamybos kontrolė. O su gamybos kontrole greitai ateina ir visos kitos kontrolės: kainų, uždarbių, prekybos ir perkamumo kontrolė (pajamų apmokestinimo pagalba) ir t.t.

Socializmas prieštarauja krikščioniškiesiems laisvos iniciatyvos ir visuomeninio pagalbiškumo dėsniams. Bažnyčia skelbia, kad atski-

A. KAŠUBIENĖ

KALĖDŲ MADONA
(Glazūrinė tapyba. Pranciškonų vienuolynas Kennebunkporte)

ro asmens laisvė yra pirmaeilis dalykas, o jos tvarkymas — antraeilis. Socializmui valstybės vaidmuo ir jos atsakomybė yra pirmaeilis dalykas, o asmens laisvė ir iniciatyva — antraeilis reikalas. Ne valstybė asmeniui, bet asmuo valstybei.

Apribodamas privatų interesą ir atsakomybę, socializmas turi plėsti valdinį planavimą ir biurokratinę kontrolę. Valdžios rankose didėja monopolinė turtų ir jėgos sankaupa. Valdančioji partija išvirsta į naują "planuojančiąją klasę", kuri užima visas valdines vietas, planuoja, duoda "leidimus", priima kyšius ir greitai ima kontroliuoti visą kultūrinį bei dvasinį gyvenimą Kontroliuodamas privačią nuosavybę, socializmas kontroliuoja ir privačią iniciatyvą bei laisvę ne tik ekonominėje, bet ir kultūrinėje, ir dvasinėje srityse.

Dalinis nuosavybės ir gamybos įrankių suvalstybinimas ne esme, bet tik laipsniu skiriasi nuo visiško privačios nuosavybės panaikinimo, pilno gamybos įrankių suvisuomeninimo ir totalinio asmeninės laisvės bei iniciatyvos užgniaužimo. O tai jau yra komunizmas, kuris nuo socializmo skiriasi tik metodais ir laipsniais, bet ne galutiniais tikslais.

Komunizmas išpažįsta dialektinį materializmą, kuris visą tikrovę suveda į medžiagą. Medžiagai esąs esmingas visuotinis judėjimas, vykstąs pagal visuotinį priešybių kovos ir vienybės dėsnį, kitaip vadinamą materijos dialektika. Išimčių nežinanti materijos dialektika, nuolat iššaukdama savo priešybę ir ja paneigdama save pačią, iššaukia "neišvengiamą" ekonominę, techninę, socialinę ir politinę saviraidą, kurios galutinė forma yra "mokslinis", t.y. dialektinis, komunizmas, visišku gamybos priemonių suvisuomeninimu panaikinąs "žmogaus išnaudojimą kito žmogaus".

Dar griežčiau už pusiaukeliškąjį socializmą komunizmas neigia krikščioniškąjį asmens primatą, privačią nuosavybę, visuomeninį pagalbiškumą, teisingumą, teisę ir teisybę.[21]

Panaikindamas privačią nuosavybę, komunizmas panaikina asmeninę laisvę ir iniciatyvą, kuri pereina į visuomenės, t.y. į valdančiosios partijos ar jos vardu šeimininkaujančio diktatoriaus rankas. Privačią iniciatyvą pakeičia biurokratinis gamybos ir vartojimo planavimas. Natūralaus privatinio intereso ir konkurencijos variklio vietą užima valdinė kontrolė ir prievartos priemonės, kurios atskiram asmeniui tepalieka planuojamojo vieneto vaidmenį. Darbininkas turi dirbti, kur planuotojų pastatytas, o vartotojas vartoti, kas planuotojų nustatyta. Pamažu išauga augštesnioji planuotojų ir žemesnioji beteisių planuojamųjų klasės, kurias jungia ne bendri interesai, bet totalitarinė policinės valstybės prievarta, gražiai vadinama "teise".

Krikščioniškasis socialinis mokslas, tarsi trikampio viršūnė, ne tik jungia savyje kapitalizmo ir socializmo priešybes, bet dargi jas pranoksta ir viršija reikalavimais, kylančiais iš Dievo įsūnių savimonės. Kaip jungiantį pirmenybinę laisvę su pagalbiniu visuomeniškumu pagal teisingumo ir teisybės reikalavimus, šį mokslą galima būtų pavadinti *tvarkingos laisvės santvarka*. Šitos santvarkos reikalavimai yra labai konkretūs ir toli siekiantys.

Ūkinėje ir socialinėje srityje ji reikalauja pirmoje eilėje privačios iniciatyvos, kuri reiškiasi laisvomis varžytynėmis, arba konkurencija. Konkurencija yra natūralus pažangos veiksnys, nes kiekvienas savo gaminius stengiasi laisvai parduoti galimai geresnėm sąlygom. Kadangi laisvą rinką užkariauja prekių gerumas ir pigumas, kiekvienas stengiasi gaminti ko pigesnes ir geresnes prekes.

Tačiau konkurencija turi būti tvarkoma teisingumo ir teisybės principo, kuris reikalauja nemažinti prekių kainos darbininkų sąskaita. Darbas turi būti atlyginamas pagal visus teisingumo ir teisybės reikalavimus. Gaminių kainos turi būti nustatomos, įskaitant teisingą darbo atlyginimą.

Kas turi nustatyti atlyginimo ir kainų dydį? Čia tvarkingosios laisvės santvarka išsiskiria iš visų kitų.

Liberalistinis kapitalizmas reikalauja tai palikti verslininko nuožiūrai ir laisvam jo susitarimui su darbininkais. Tai yra apgaulingas sprendimas, nes toks susitarimas negali būti laisvas: atsiedamas kapitalo ir darbo interesus, jis verčia darbininką priimti gamybos įrankių savininko sąlygas.

Socializmas reikalauja, kad algas ir kainas nustatinėtų planuojanti valstybė. Tačiau toks kainų nustatymas valdinei biurokratijai yra sunkiai įmanomas dėl daugybės nuolat judančių ekonominių bei socialinių veiksnių. Antra vertus, pastovios ir "užšaldytos" kainos demoralizuoja ir visai palaidoja pačią konkurenciją. Negalėdami skriausti darbo atlyginimo, verslininkai jieško pelno, mažindami gaminių kokybę, o geresniuosius gaminius parduodami juodojoje rinkoje.

Tvarkingosios laisvės santvarka reikalauja, kad algos ir kainos būtų nustatinėjamos pagal teisingumą ir teisybę. O tai gali atlikti tik visų prekės kaina betarpiškai suinteresuotų grupių atstovų paritetinė komisija. Joje lygiomis turi būti atstovaujami gamybinės sekcijos darbda-

viai ir darbininkai, žaliavų gamybos bei tiekybos darbdaviai ir darbininkai, tolimesnio apdirbimo gamybos darbdaviai ir darbininkai, didmeninės bei smulkmeninės prekybos ir vartotojų atstovai. Tokiu būdu atskiri piliečiai ir jų organizuotos grupės savivaldiška atsakomybe tvarko savo reikalus. Šita laisvės ir tvarkos pusiausvyra atitinkamų institucijų turi būti laiduojama pagal teisingumą ir teisybę. Tik šiuo bendruomeniniu keliu nustatytos kainos gamybininkams padeda prasimušti, vis pažangesnių metodų pagalba geriau ir pigiau gaminant. Kartu saugoja juos nuo nešvarios konkurencijos ir užtikrina jų ūkinę laisvę, suderindama ją su bendrąja ūkine ir socialine gerove. Kita vertus, šiuo keliu užtikrinami ir visuomenės interesai, kurie priklauso nuo tvarkingos iniciatyvos, suderintos su bendrąja ne tik valstybės, bet ir visos žmonijos gerove.

Bendruomeninės algų ir kainų nustatymo kontrolės dėka darbėmiai lygia teise su darbdaviais planuoja, vairuoja, tikrina ir prižiūri visuomenės ūkį. Likdami pastovūs, uždarbiai auga savo perkamąja galia ir didina prekių perkamumą bei darbo pareikalavimą. Atpigdami, gaminiai artėja prie savo natūralios kainos ir atsidaro sau duris į eksportines rinkas, kas vėl teigiamai atsiliepia į bendrąją gerovę.[22]

Pagalbiškumo dėsnis reikalauja, kad valstybė atitinkama ūkine ir socialine politika skatintų, remtų ir bendrosios gerovės ribose papildytų ar net laikinai pavaduotų šitą savivaldišką atskirų bei organizuotų asmenų iniciatyvą.[23]

2. Pusiausvyra tarp ūkinių sektorių, sričių ir kraštų.

1. Pusiausvyra tarp žemės ūkio ir pramonės bei viešųjų tarnybų sektorių yra sutrikusi daugelyje kraštų. Masinis darbininkų bėgimas iš žemės ūkio į pramonę yra pirmoji šitos negerovės pasėka.

Yra pastebėta, kad juo kur didesnė yra pramonės vystymosi pažanga, tuo į didesnes sunkenybes patenka tenai žemės ūkis. Giliausioji šito reiškinio priežastis yra tai, kad žemės ūkyje veikia organinio pasaulio dėsniai, o pramonėje — mechaninio. Žemės ūkis negali spėti prisitaikyti prie greitų ir sunkiai numatomų pramonės posūkių, ir todėl reikia rūpestingos ekonominės politikos, kuri galėtų neutralizuoti neigiamą greitai besivystančios pramonės įtaką žemdirbių sektoriui.

Šį opų klausimą naujoji enciklika sprendžia su tokiu kone asmenišku rūpestingumu ir daiktingu praktiškumu, kad daugelis tariasi atpažįstą čia iš smulkių ūkininkų šeimos kilusio Jono XXIII įgimtą prieraišumą žemei ir meilę vargstančiam ūkininkui. Nereikia tačiau užmiršti ir tos aplinkybės, kad Romoje yra Jungtinių Tautų žinioje veikiančios Mitybos ir Žemdirbystės Organizacijos (FAO) centras, prie kurio Šv. Sostas turi savo specialią komisiją ir tampriai bendradarbiauja ypačiai misijų kraštų naudai.

Spręsdama šį klausimą, "Mater et Magistra" pirmiausia siūlo galimai sulyginti žemdirbių gyvenimo sąlygas su pramonės darbininkų ir tarnautojų sąlygomis. Šiam tikslui žemės ūkio sritis reikia stengtis aprūpinti tolygiais viešaisiais patarnavimais (elektra, vandeniu, mokyklomis, ligoninėmis, socialiniu draudimu ir t.t.), kokius turi pramonės darbininkai ir tarnautojai. Kur nėra įmanoma pakelti ūkio našumo, tenai reikia skatinti vietinę pramonę arba palengvinti gyventojų persikėlimą į kitas sritis. Reikia tačiau budėti, kad per greitas vienos zonos supramoninimas neturėtų neigiamų pasėkų kitose zonose.

2. Pusiausvyra tarp atskirų tos pačios valstybės sričių, turinčių nelygias gyvenimo sąlygas, yra labai aktualus teisingumo ir teisybės reikalavimas. Naujausi tyrinėjimai rodo, kad atskirų krašto sričių vystymasis nebūna vienodas, jeigu jis yra paliekamas tiktai privačiai iniciatyvai. Kita nelygaus vystymosi priežastis yra nevienalaikis pramonės atsiradimas įvairiose zonose. Patirtis rodo, kad kur tik pramonė anksčiau prasideda, ten ji greičiau ir vystosi. Dėl šitos kumuliatyvinės pramonės vystymosi tendencijos vėliau industrializuotos zonos, prie lygių sąlygų, niekuomet negali pasivyti tų zonų, kuriose industrializacijos procesas anksčiau prasidėjo. Skirtumas tarp nevienalaikių industrializacijos zonų yra linkęs ne mažėti, bet didėti. Todėl enciklika pirmoje eilėje ir reikalauja atitinkamos valdinės ūkio politikos, kur imtųsi sistemingų ir suderintų priemonių neutralizuoti ir išlyginti kumuliatyvinius atskirų zonų vystymosi ir atsilikimo padarinius, labiausiai atsiliepiančius darbo našumui, savo ruožtu priklausančiam nuo gamybinių įrankių pažangumo, bendrojo bei profesinio dirbančiųjų pasiruošimo, disponuojamų kapitalų pajėgumo ir kitų aplinkybių.

Vienas iš pirmųjų ūkinės politikos uždavinių būtų parūpinti darbo ir kapitalo atsilikusios zonos gyventojams. Neišsivysčiusioje zonoje investuojamas kapitalas pradžioje duoda mažiau pelno, kuris tačiau ateityje esti su kaupu kompensuojamas nuolat didėjančio zonos perkamumo.

Šalia ūkiškai neišsivysčiusių sričių dažnai atsiranda ir ūkiškai nusmukusių zonų, kurioms taip pat yra būdingas darbo negausumas ir nenašumas, gyvenimo lygio nuosmūkis ir jį sekąs emigracinis judėjimas. Tačiau šito nuosmūkio, arba ekonominės depresijos, priežastis yra visai kita, negu neišsivysčiusių sričių. Jau pats jų pavadinimas rodo, kad jos yra "nusmukusios" iš kadaise pasiekto gana augšto ūkinio išsivystymo ir gerovės arba dėl rinkų netekimo savo gaminiams, arba dėl turėtų žaliavų bei mineralinių turtų išsisėmimo ir t.t. Tokioje padėtyje yra atsidūrusios, pvz. angliakasių zonos Jungtinėse Amerikos Valstybėse ir kituose augšto ekonominio išsivystymo kraštuose. Ir čia yra būtina rūpestinga ir tolregiška ekonominė politika, kuri ištirtų tikrąsias nuosmūkio priežastis ir imtųsi atitinkamų priemonių joms nugalėti.

3. *Ukinės ir socialinės pusiausvyros reikalą tarp atskirų valstybių* pirmą kartą iškėlė Pijus XII savo kalėdinėje kalboje 1941 m. gruodžio 24 d.[24] Popiežius pabrėžė, kad ekonominė tautų nelygybė yra nuolatinė pavydo ir karų kurstytoja. Sekančių 1942 m. kalėdinėje kalboje, aiškindamas valstybių vidaus tvarką, Pijus XII nurodė jos didelę priklausomybę nuo tarptautinių santykių.[25] Enciklika "Mater et Magistra" grįžta prie šios temos po to, kai per eilę pokario metų įvairios Jungtinių Tautų įstaigos ir ypačiai Jungtinės Amerikos Valstybės dėjo daug pastangų įvairių atsilikusių kraštų ūkiui ir gyvenimo lygiui pakelti.

Jonas XXIII pabrėžia, kad pusiausvyros atstatymas tarp ūkiškai pažengusių ir neišsivysčiusių kraštų šiandien yra pati svarbiausioji jau ne tik ūkinė ir socialinė, bet ir politinė, ir moralinė problema. Bažnyčiai gerai suprantami ir artimi yra atsilikusių ir dekolonizuojamųjų tautų reikalai, bėdos ir pavojai. Per ilgus šimtmečius pati viena dirbusi čia didelio pasiaukojimo ir savimaršos reikalaujantį misijų darbą, šiandien ji pirmą kartą su tokiu aiškumu ir precizija kalba apie visų pareigą padėti šioms nenugalimose sunkenybėse besiblaškančioms tautoms, apie tarptautinį solidarumą ir antvalstybinės bendruomenės reikalą, — apie viso *pasaulio bendrąją gerovę.*[26] Visos tautos priklauso vienai žmonijos šeimai ir kiekvienos valstybės bendrasis gėris turi būti suderintas su viso pasaulio gerove. Asmens pirmumas prieš daiktą ir visų lygi teisė naudotis medžiaginėmis gėrybėmis primena turtingosioms tautoms solidarumo pareigą ir ne tik privačios, bet ir bendriosios tautinės nuosavybės anttautinę socialinę funkciją.

Ilgą laiką vyravo įsitikinimas, kad užsienio prekyba visoms prekiaujančioms tautoms lygiai yra naudinga ir artina jų ūkinį pajėgumą bei gyvenimo lygį prie galutinės pusiausvyros. Tačiau tikrumoje yra kitaip. Ypačiai pokario praktika parodė, kad lygiai kaip tarp nelygaus ekonominio išsivystymo sričių, taip ir tarp nelygaus išsivystymo valstybių veikia tas pats *kumuliatyvinio proceso* dėsnis. Todėl prekybiniai santykiai tarp dviejų skirtingo ekonominio išsivystymo kraštų savaime ne mažina, bet didina jų nelygybę.[27]

Šiandien yra skiriamas trejopas valstybių ūkinio išsivystymo laipsnis: *augštas* (pvz. Jungtinės Amerikos Valstybės, Anglija, Belgija), *vidutinis* (pvz. Italija, Graikija, Ispanija) ir *žemas* (dauguma Azijos, Afrikos ir Pietų Amerikos valstybių). Žemo išsivystymo kraštai ūkiškai yra *atsilikę* ir patys vieni jokiu būdu negali išjudinti savo ūkinio sustingimo. Vidutinio išsivystymo kraštai tikrumoje yra *"nepakankamai išsivystę"* (underdeveloped) ir pasižymi lėta ūkine pažanga, kuri ne tik ne artėja, bet nuolat tolsta nuo augšto gyvenimo lygio kraštų.

Nepakankamai išsivysčiusių kraštų ūkiniam kilimui paspartinti pakanka užsienio paramos ir investicijų. Atsilikusių kraštų ūkiui išjudint ir pakelti "Mater et Magistra" siūlo dvejopą pagalbą: *proginę*, skirtą bėdos atvejui, ir *nuolatinę*, pasireiškiančią planinga ir organiška pagalba mokslo, technikos ir finansų srityse. Enciklika reikalauja, kad pagalbą nešančios tautos nedarytų moralinių klaidų: kad nevestų kolonialinės politikos, siekančios išplėsti savo ekonominę ir politinę hegemoniją; kad nepažeistų tautų savitumo ir leistų joms pačioms tęsti savo ūkinį vystymąsi, palaipsniui pakeisdamos savo pagalbą solidariu *bendradarbiavimu*. Ne "elgetų šelpimas", bet tikslingas tarptautinis bendradarbiavimas atitinka žmogiškąjį ūkiškai neišsivysčiusių tautų orumą ir padeda joms pastoviai tęsti savo ūkinę bei kultūrinę pažangą. Taip pat reikia išvengti, kad pagreitintas pramonėjimas neiššauktų socialinių krizių ypačiai tarp darbo ir kapitalo, tarp pramonės ir žemės ūkio.[28]

3. *Pusiausvyra tarp gyventojų prieauglio ir ūkinių išteklių*

Pusiausvyros išlaikymas tarp gyventojų prieauglio ir ūkinės pažangos jau seniai atkreipė ekonomistų dėmesį. Žinomas yra populiarus anglikonų pastoriaus ir ekonomisto Th. R. Malthuso (1766-1834) tvirtinimas, kad pasaulyje gyventojų prieauglis savaime didėjąs geometrine proporcija, t.y. daugybos santykiu, kaip skaičiai 1, 2, 4, 8, 16 ir t.t., o pragyvenimo ištekliai tik aritmetine, t.y. daugybos santykiu, kaip skaičiai

1, 2, 3, 4, 5 ir t.t.[29] K. Marksas (1818-1883) kritikavo Malthusą, šito reiškinio priežastimi laikantį savaiminį natūralų procesą. Kaip jau visų kitų nelaimių, taip ir šitos vienintelė priežastis Marksui buvo kapitalizmas.

"Mater et Magistra" nesitenkina šitais ir panašiais populiariais tvirtinimais. Demografinę problemą ji ima taip, kaip ją pristato pagrįsti moksliniai tyrinėjimai. Šie gi kelia rimto susirūpinimo tik ūkiškai atsilikusiuose ar nepakankamai išsivysčiusiuose kraštuose, kuriuose stipri higienos ir sanitarijos pažanga staiga žymiai sumažino ypač kūdikių mirtingumą, palikdama gimimų skaičių beveik nepakitėjusį. Tai yra gana naujas reiškinys žmonijos istorijoj, nes ligi šiolei pramonės kilimą paprastai lydėdavo beveik vienodas mirimų ir gimimų mažėjimas. Pasitaikydavo ir anksčiau ilgesnių ar trumpesnių laikotarpių, kada gyventojų prieauglis viršydavo pragyvenimo reikmenų gamybos kilimą, tačiau toki pusiausvyros sutrikimai palaipsniui išsilygindavo. Europoje, bendrai imant, šiandien yra neabejotina pusiausvyra tarp gyventojų prieauglio ir ūkinių išteklių kilimo. Tačiau Jungtinėse Amerikos Valstybėse šiuo metu vyksta kitas visai nelauktas reiškinys: gimimų skaičius nuolat kyla, ir tai daug greičiau, negu paprastai pokario metais esti. Nežiūrint šito neproporcingo gyventojų prieauglio, gyvenimo lygis šiame krašte ne tik ne mažėja, bet visą laiką sparčiai kyla.

Visa tai rodo, kad ši problema yra labai sudėtinga ir reikalauja daug apdairumo bei kompetencijos. Labai galimas daiktas, kad ir atsilikusių kraštų ūkio vystymasis po tam tikro laiko, kumuliatyvinio proceso dėka, pasieks tokį tempą, kuris atstatys pastovią pusiausvyrą tarp gyventojų ir ūkinių išteklių.

Enciklika nepritaria tiems, kurie šią sunkią problemą siūlo spręsti dirbtiniu gimimų ma-

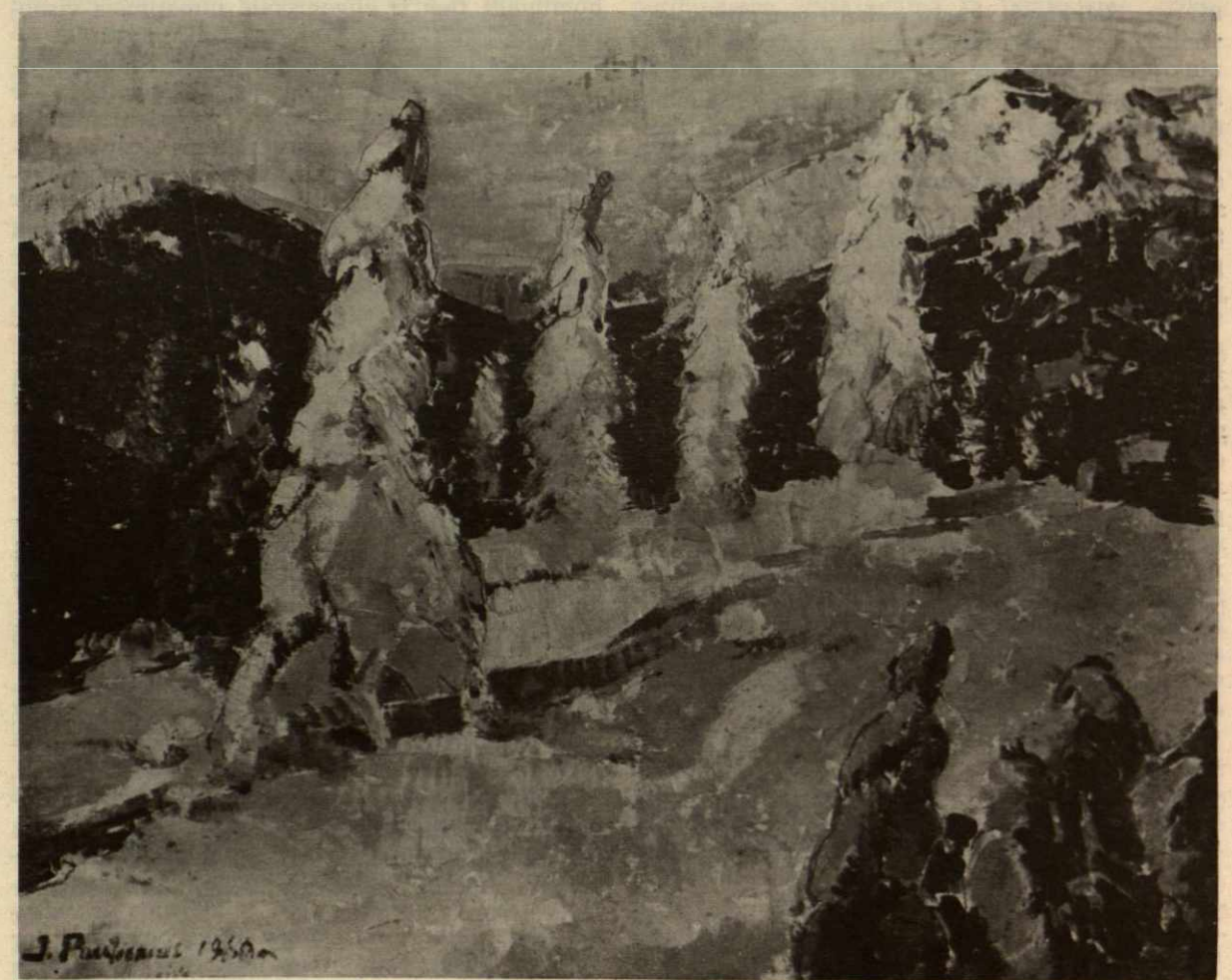

JUOZAS PAUTIENIUS ŽIEMA

žinimu. Pirmiausia tai yra labai pavojingas eksperimentavimas neliečiamais gyvybės dėsniais. Niekas nežino, kokių pasėkų toks sauvališkas gyvybės prievartavimas gali turėti asmens, šeimos, tautos ir rasės vystymuisi ir visos žmonijos dorinei, socialinei bei demografinei pusiausvyrai. Antra, toks sprendimas eina prieš vertybių hierarchiją, medžiaginę gerovę statydamas augščiau už doros reikalavimus gyvybės perteikimo atžvilgiu.

Krikščioniškasis šio klausimo sprendimas yra kitoks. "Mater et Magistra" primena dvilypį Tvėrėjo įsakymą *daugintis* ir *apvaldyti* žemę. Sprendimo pirmoje eilėje reikia ieškoti ne paniškai stabdant žmonijos dauginimąsi, bet vystant pragyvenimo priemonių gamybą. Nėra abejonių, kad žemės ūkio produktų gamyba visais atžvilgiais yra labiausiai atsilikusi pramonės sritis. Enciklika kaip tik pabrėžia reikalą plėsti ir tobulinti žemės ūkį pagal naujausius metodus ir vis platėjančias atominės eros galimybes. Reikalauja kartu pakelti žemdirbių gyvenimo lygį, sulyginant jį su pramonės darbininkų ir tarnautojų sąlygomis. Tačiau enciklika pripažįsta, kad dėl nepakankamo ūkinio bei socialinio išsivystymo ir dėl menko tarptautinio solidarumo gali susidaryti ir dažnai susidaro pavojingų pusiausvyros sutrikimų tarp gyventojų ir pragyvenimo reikmenų daugėjimo. Šiandien bent du trečdaliai žmonijos pusbadžiu gyvena. Šią problemą reikia spręsti doromis priemonėmis: gerinant žemės ūkį, plečiant tarptautinį solidarumą, keliant kultūrinį bei religinį gyvenimą ir auklėjant jaunųjų kartų *atsakingumą*, ypačiai šeimos kūrimo, planavimo bei auklėjimo atžvilgiu. Bažnyčia pripažįsta, kad svarbios mediciniškos, eugeniškos, ūkinės ar socialinės priežastys gali pateisinti gimimų apribojimą. Tačiau geras tikslas nepateisina blogų priemonių. Dėl to, kad man trūksta pinigų, dar nereiškia, kad galiu vogti ir žudyti. Moralios šeimos planavimo priemonės yra prisilaikymas natūralių agenetinių periodų ir susilaikymas. Kraštutiniais atvejais, kai dėl labai svarbių priežasčių (pvz. dėl tikro pavojaus moters gyvybei) būtinai reikia išvengti nėštumo, o agenetiniai periodai esti nereguliarūs ir todėl visiškos garantijos neduoda, visiškas susilaikymas tampa pareiga. Vedusiems ji gali būti sunki, bet niekuomet nėra negalima. Dievas negalimų dalykų nereikalauja. Juk kartais ir heroizmas tampa pareiga: kariniai uždaviniai, chirurginės operacijos, nepagydomos ligos ir t.t. Nieko nėra sunkesnio už pačią mirtį, o tačiau Dievas iš visų lygiai, net ir iš bailiausiųjų, to reikalauja.[30]

Enciklika griežtai pasisako prieš bet kokias kontraceptyvines priemones ir negimusios ar gimstančios gyvybės žudymą. Visa tai pateisinama "grynai materialistiniu paties žmogaus ir jo gyvybės sampročiu"[13], užgauna asmens orumą ir neliečiamybę. "Kaip kiekvienas žmogus, taip ir negimęs kūdikis turi teisę gyventi betarpiškai iš paties Dievo, ne iš tėvų ar bendruomenės. Ir todėl nėra jokio autoriteto, jokios medicinos atvejo, jokios eugeniškos, socialinės, moralinės ar ekonominės priežasties, kuri pateisintų ir duotų teisę tiesiogiai sunaikinti kūdikį bet kokiu tikslu".[32] Kontraceptyvinių priemonių vartojimas giliai asmenišką moterystės aktą atsieja nuo paties asmens ir iškreipia jo prigimtinį tikslingumą. Jeigu jos leistinos, tai kodėl turėtų būti draudžiamas sodomizmas, paiderastija ir kiti lytiniai iškrypmai, kurių tikslas yra tas pats potraukinis smaguriavimas?[33]

Patyrimas vis labiau įspėja, kad savavališkas ir priverstinis šeimos ribojimas tiek ekonominiais, tiek ir eugeniškais sumetimais visuomeniškai gali būti žalingas. Kaip natūrali visuomenės ląstelė, šeima turi gebėti išauklėti visuomeniškai sveikus asmenis. Vienvaikėje ir dvivaikėje sistemoje kūdikis neturi natūralios aplinkos svarbiausioms socialinėms dorybėms įsigyti, nes tikroji mažųjų bendruomenė šeimoje teprasideda su trimis vaikais. Todėl sudarymas tinkamų sąlygų norminei 3-5 vaikų šeimai tarpti turi būti viena iš svarbiųjų tautinės ir tarptautinės politikos uždavinių.[34]

Sterilizacija, siekdama kokybinio gyventojų gerinimo priverstiniu būdu, dažnai dėl vieno nenormalaus neleidžia gimti bent keletui normalių kūdikių, kurių tarpe gali pasitaikyti ir tikrų genijų, nes geniališkumas dažnai esti arti nenormalumo ribos. Miltonas, iš paveldėjimo linkęs į apakimą, Beethovenas į apkurtimą, Dostojevskis į epilepsiją, Newtonas, Van Goghas, A. Comteas į pamišimą, niekuomet nebūtų turėję gimti dėl priverstinės eugenikos reikalavimų.[35]

Gyventojų prieauglio problema vaizdžiai parodo, kaip prie šiandieninės mokslo ir technikos pažangos visi ūkiniai ir socialiniai klausimai negali būti patenkinamai išspręsti kitaip, kaip *pasaulinėje* plotmėje. Todėl per visą enciklią kartojasi reikalavimas, kad ir žemdirbiai, ir pramonės darbininkai, ir verslininkai, ir pagaliau pačios valstybės turėtų laisvą priėjimą prie tautinių ir pasaulinių organizacijų bei institucijų, kurios solidariai bendradarbiautų ir derintų visų interesus pagal teisingumą ir teisybę. Bet solidarumas pasaulinėje plotmėje dar daugiau negu žemesnėse pakopose reikalauja *pasitikėjimo*, o pasitikėjimas remiasi dora; do-

ra gi yra grindžiama religija. Religija riša žmogų su Dievu, augščiausiąja ir absoliučia vertybe, kuria remiasi visos kitos vertybės. Atmetus Dievą, sugriūva vertybių hierarchija ir bet kokia galimybė atstatyti pusiausvyrą pasaulio santvarkoje. Kai komunistui vienintelė ir augščiausia vertybė tampa medžiaginės gėrybės, tada visos kitos moralinės ir dvasinės vertybės esti palenkiamos medžiaginei naudai. Tiesa, teisė ir teisingumas ima kasdien keisti savo prasmę pagal tai, kaip kam kada yra parankiau ir naudingiau. Tarptautiniai susitarimai pradeda nieko nereikšti, ir visa santvarka atsiremia į fizinę jėgą ir su ja kartu griūva.

Štai kodėl "Mater et Magistra" reikalauja, kad prie visuotinio pusiausvyros atstatymo būtų einama per pusiausvyrą tarp medžiaginės ir moralinės bei religinės pažangos. Nuo mokslo ir technikos pažangos turi neatsilikti ir žmonių dorinis bei religinis auklėjimas. Juo didesnes gamtos jėgas apvaldo žmogus ir juo pavojingesnius ginklus jisai gauna į rankas, tuo doresnis, atsakingesnis ir patikimesnis jis turi tapti.

Keletas praktinių išvadų

Kaip autoritetinga pusės milijardo katalikų visuomeniškosios minties reiškėja, naujoji socialinė enciklika "Mater et Magistra" buvo sutikta nelygiai. Kai kurios jos dalys, pvz. trečioji, beveik visų buvo priimtos palankiai. Su dideliu entuziazmu ją sveikino tie, kuriems rūpi ne savų socialinių teorijų pravedimas valstybinėje ar antvalstybinėje plotmėse, bet konkreti viešosios gerovės pažanga. Kone su pavydu apie ją atsiliepia kai kurios krikščioniškos sektos. Kai kurie įtakingi protestantų teologai neslepia savo pasigėrėjimo naująja enciklika ir pripažįsta, kad jokia laicistinė visuomenės teorija ir joki protestantų svyravimai tarp pragmatizmo ir perfekcionizmo negali lygintis su tobulu katalikų socialiniu mokslu, kurio norma yra objektyvus teisingumas ir kurio visa varanti jėga yra laisve paremta meilė.

Su tam tikrais rezervais ir net kandžia kritika atsiliepia tos kraštutinės grupės (pvz. komunistai, socialistai, griežtieji liberalai), kurių vienašališkus sprendimus encklika laiko nepakankamais ir klaidingais.

Tačiau kaip poros tūkstančių metų patirties nešėja, naujoji socialinė enciklika gali ir turi dominti ne tik sąmoningą kataliką, bet ir kiekvieną susipratusį šviesuolį visuomenininką. Bet ypačiai mums lietuviams, kurie jau tiek metų esame siaubiami kryžminės socialinių varžytynių ugnies pačioje rytų ir vakarų pasaulių sandūroje, derėtų nuodugniai pažinti ir įsisavinti enciklikos mintis ir įsijungti į jos skelbiamą klasinių, tautinių ir tarptautinių santykių sužmoginimo ir sukrikščioninimo žygį. Tai būtų pats taikliausias mūsų pasipriešinimas pasaulį vis labiau gožiančiai materialistinio ateizmo grėsmei ir pats veiksmingiausias tėvynės laisvinimas iš socialinėmis neteisybėmis mintančio apokaliptinio žvėries nasrų.

Ypač ketvirtoji naujosios enciklikos dalis yra gausi praktiškomis sugestijomis ir išvadomis, kurias kiekvienas turėtume prisitaikyti betarpiškai savo tautinės ir vietinės visuomenės aplinkai.

Šiame socialinių perversmų amžiuje pirmiausia kiekvienas turėtume susirūpinti socialine savišvieta ir saviaukla, kad neliktume visur vykstančių socialinių rungtynių stebėtojais, bet numaniais ir ryžtingais dalyviais. Visa mūsų spauda turėtų pastoviai įsijungti į šitą darbą, perduodama, ryškindama ir taikindama krikščioniškuosius ūkio ir visuomenės principus mūsų gyvenimo praktikai.

Pagal įsakmų enciklikos reikalavimą, visos mūsų parapijos, mokyklos (neišskiriant nei pradžios, šeštadieninių, sekmadieninių ir kitokių mokyklų bei katechetinių kursų) nedelsiant privalėtų įsivesti aplinkybėms įmanomą krikščioniškąjį socialinį ugdymą. Ateitininkai, vyčiai ir kitos mūsų organizacijos bei susivienijimai turėtų peržūrėti ir sustiprinti savo socialines programas ir įsivesti aplinkos sąlygoms pritaikytas pratybas. Socialinės veiklos ir studijų rateliai galėtų įsisteigti moksleivių, studentų ir įvairių profesionalų tarpe. Iš jų krikščioniškasis socialinis sąmonijimas galėtų būti nešamas į vis platesnę visuomenę paskaitų ir konkrečių iniciatyvų formoje. Įpratimas apdairiai stebėti savo aplinką, atsargiai spręsti ir ryžtingai veikti kaskart laimėtų mums daugiau kitų pritarimo ir talkos pastoviai veikti daugiau ar mažiau nuo mūsų priklausomas įstaigas bei įmones krikščioniškojo socialinio mokslo reikalavimų kryptimi.

Kiekvienas turėtume patikrinti savo sugebėjimą *bendradarbiauti*. Ypačiai mūsų katalikiškųjų sąjūdžių veikėjai turėtų įsidėmėti auksinę enciklikos taisyklę nuomonių skirtumų ir ginčų atveju. "Tokiu atveju būtinai reikia išsaugoti tarpusavio pagarbą bei gerą vardą ir nuoširdžiai ieškoti bendrų taškų, kurie visus jungia, kad tuojau būtų galima prieiti prie tuo momentu tinkamiausios akcijos. Jokiu būdu neeikvoti jėgų nesibaigiantiems ginčams, kad, įsikibus į tai, kas dingojasi esant geriau ar geriausia, nebūtų praleista atlikti to, kas yra galima ir

todėl privalu".[36] Jieškant "bendrųjų taškų", nereiktų užmiršti ir moderniosios logistikos patarimo: patikrinti, ar kartais nesiginčijama todėl, kad tiems patiems žodžiams duodama skirtinga prasmė, taip labai priklausanti nuo kiekvieno skirtingos asmeninės patirties? Susitarus dėl ginčijamų žodžių prasmės, lengva surasti "bendruosius taškus" ir susitarti dėl tuo metu galimos bendros akcijos. Tik "nusiginkluodami" ir "kapituliuodami" prieš tiesą, galime ko nors teigiamo pasiekti. Kas manytų, kad bendrajam katalikiškam ar lietuviškam reikalui galima pasitarnauti, užgaunant teisingumą, teisybę ir meilę, tas težino, kad jo veiksena tebėra pagoniška, kad jo katalikiškoji sąmonė dar tebemiega.

BIBLIOGRAFINĖS PASTABOS

[20] Plg. II, 3.

[21] 1954 m. Vilniuje išleistas "Dabartinės lietuvių kalbos žodynas" šitaip nuaiškina žodį **"teisė"**: "visuma elgesio taisyklių, normų, išreiškiančių viešpataujančios klasės valią, valstybinės valdžios nustatytų bei sankcionuotų, kurių laikymasis bei taikymas užtikrinamas valstybine prievarta viešpataujančios klasės interesais." Trumpai tariant, kieno jėga, to ir teisė!

[22] Apie darbėmių teisę kartu su darbdaviais dalyvauti ne tik savo įmonių, bet ir viso valstybinio bei antvalstybinio ūkio vystyme plg. **J. Messner**, Die soziale Frage (Tyrolia, Innsbruck - Wien - München 1956, neubearbeitete Auflage) S. 488 ff.

[23] Panašus kainų ir algų nustatymo būdas yra vienas iš pagrindinių Pijaus XI enciklikos "Quadragesimo anno" reikalavimų. Plačiau apie Pijaus XI mintį tvarkingos konkurencijos atžvilgiu žiūr. **J. Messner**, Das Naturrecht (Tyrolia, Innsbruck - Wien - München [3]1958) S. 1024; taip pat to paties autoriaus veikalą "Ethik. Kompendium der Gesamtethik" (Tyrolia, Innsbruck - Wien, 1955) S. 477-79. Taip pat ir enciklika "Rerum novarum" reikalauja atstatyti darbo ir kapitalo pusiausvyrą "gamybinių luomų bendradarbiavimu", tačiau atrodo, kad Leonas XIII manė, jog dar yra per anksti įsakmiai reikalauti gamybinių grupių paritetinių komisijų sudarymo. Plačiau šiuo klausimu žiūr. **O v. Nell-Breuning S.J.**, Wirtschaft und Gesellschaft heute (2 Bde., Herder, Freiburg i. Br., 1957) Bd. I, S. 219 ff. Šią tvarkingos laisvės doktriną "Mater et Magistra" kiek praplečia pagalbiškumo principo linkme, reikalaudama deramai atsižvelgti ir į valstybinio ūkio visetą (ypačiai į reikalą aprūpinti darbu visus darbingus piliečius), ir į visos žmonijos gerovę (Plg. II, 3). Plačiau šiuo klausimu žiūr. **A. F. Utz O.P.**, Formen und Grenzen des Subsidiaritätsprinzips. Heidelberg 1956.

[24] Žiūr. "Acta Apost. Sedis" 1942, vol. 34, pp. 10-21.

[25] Žiūr. t.p., 1943, vol. 35, pp. 9-24.

[26] Pijaus XII dažnai keltomis žmonijos vienybės ir jos bendrosios gerovės temomis žiūr.: **Karlheinz Schmidthüs**, Von der Einheit der Welt. Herder-Bücherei Bd. 8, Freiburg i. Br. 1957; **J. F. Cronin S.J.**, Nos obligations internationales: Réflexions sur le Bien Commun International. In: "Justice dans le Monde", Louvain, 1959-60, vol. I, p. 307-329.

[27] Tatai patvirtina ir Jungtinės Europos Rinkos patirtis: teko imtis atitinkamų priemonių pramoniškai mažiau išsivysčiusių kraštų ūkiui apsaugoti, o jų pramonėjimui paspartinti buvo įsteigtas Europos Investacijos Bankas.

[28] Plg. III, 3.

[29] Plg. jo veikalą "Essay on the Principle of Population as it affects the future Improvement of Society", London 1798 ir ypačiai sekančias laidas nuo 1803 m.

[30] Plg. **Pr. Brazys MIC**, Medicinos etika pagal Pijaus XII direktyvas: "Suvažiavimo Darbai", IV t., Liet. Kat. Mokslo Akademijos leid., Roma 1961, psl. 46.

[31] Plg. III, 4.

[32] **Pr. Brazys MIC**, t.p., psl. 47.

[33] Plg. **P. de Lestapis**, La limitation des naissances. Spes, 2e éd. revue et corrigée. Paris, 1960. Taip pat to paties autoriaus atsakymą į anketą "La sexualité" žurnale "Esprit", Paris, Novembre 1960, pp. 1908-1917, kur paliečia ir ūkiškai neišsivysčiusių kraštų problemą.

[34] Plačiau žiūr. **Max Wingen**, Über Art und Möglichkeit einer Familienpolitik in der Sicht der katholischen Soziallehre: "Die Neue Ordnung" 1960, S. 271 ff. ir 350 ff.

[35] Plg. religijai abejingo biologo **J. B. S. Haldane** veikalą "Heredity and Politics" (1943), kuriame pasisako prieš dirbtinių ir prievartinių priemonių vartojimą šeimos ir visuomenės planavimo politikoje.

[36] Plg. IV, 2.

Atsiliepimų apie naująją socialinę Jono XXIII enciklką "Mater et Magistra" pasaulio spaudoje yra gausu, tačiau gilesnių jos studijų dar tebetrūksta. Šiuo tarpu didesnio dėmesio verti yra šie pasisakymai, pridėti kaip pirmosios įvadinės pastabos prie enciklikos teksto:

Die Sozialenzyklika Papst Johannes' XXIII. Mater et Magistra. Mit einer Einführung in die Soziallehre der Päpste von Leo XIII. bis zu Johannes XXIII. von **Eberhard Welty OP.** Herder-Bücherei Nr. 110, Freiburg i. Br. 1961 (apie "Mater et Magistra" pp. 69-78).

Lettera enciclica MATER ET MAGISTRA di Sua Santità Giovanni XXIII. Introduzione di Francesco Vito. Vita e Pensiero, Milano 1961 (apie pačią enciklką žiūr. pp. IX - XXIII).

T. Mulder SJ, Le grandi linee della nuova enciclica sociale: "Civiltà Cattolica" 1961, vol. III, pp. 279-296.

JUOZAS MIKUCKIS

KODĖL

Kodėl čigonui stygas palietus,
Pravirksta smuikas rauda našlaičio?
Čigono kelias per šerkšną, lietus
Be savo namo, be žemės kraičio.

Kodėl nerimsta narvely paukštis,
Sparnais lig kraujo kodėl jis daužos?
Kas skraidė kartą, tą šaukia augštis,
Tiktai nurims tas, sparnus palaužęs.

Kodėl šiandieną tiktai elegija,
Tik liūdnos dainos, Smūtkeliui giesmės?
Ak, neviltis ta be galo slėgia,
Kad jau tėvynės gal neregėsim.

Ak, neberimsta narvely paukštis,
Rauda našlaičio pravirksta stygos, —
Pakilti nuolat vilioja augštis,
Negyja skausmas širdin įsmigęs.

LŪKESYS

Netekusi gimtųjų tolių,
Tu paskutinį kartą
Žieduos magnolijų
Klauseis Mocarto.

Paskui prie lango
Žengei svajingai
Ir nevilty žabangų
Visa sustingai.

Ir kažinko lig ryto
Tu akimis ieškojai,
Ir ašara nukrito
Po tavo kojom.

VAKARO VARPAI

Už pilkojo debesio saulė nuslinko,
Nušvito danguj purpurinė žara.
Ir varpo skambėjimas aidi aplinkui: —
Malda vakarinė — ramybės malda.

Ar laimės jieškojau Dievybės pastogėj,
Ar tėvą, ar draugą į kapą lydėjau,
Ar buvo gyvenimo metai pablogę,
Ar žygy . . . Visur aš tą varpą girdėjau.

Jis jaudino mano nerimstančią širdį,
Tai liūdesiu, tai viltimi ją pripildęs,
Ir trokštančią sielą džiaugsmu jis pagirdė
Ir tarp svetimųjų ją vienišą šildė.

ŽIEDAIS TĄ NAKTĮ LIJO

Žiedais tą naktį lijo:
Žydėjo vyšnios, obelys ir slyvos,
Svaigino baltos, mėlynos alyvos!
Žiedais tą naktį lijo . . .

Tu atėjai į skaistųjį gėlyną
Ir, sekdamas žvaigždes, mylėdams saulę,
Žiūrėdamas dangaus mėlynėn,
Audringas, neramus, slėpei apgaulę. . .

Žiedai nuo medžių krito —
Žiedais tą naktį lijo. . .
Sumindžiojai leliją
Ir išėjai, nelaukęs ryto.

Rytą. . . Balti sumindžioti žiedai,
Žiedai išblyškusių lelijų
Man skundėsi: vilioja dangiški skliautai,
O tu lelijos sielvarto nepajutai!..
Ir ašaromis visą rytą lijo...

IŠ MANO ATSIMINIMŲ APIE POETĄ EDMUNDĄ STEPONAITĮ

JUOZAS MIKUCKIS

Šiandien rašyti apie Edmundą Steponaitį susidaro sunkumų. Neturiu jokių žinių, net vadinamųjų "enciklopedinių". Turiu vien savo atmintimi pasikliauti. Mudu buvome, anų metų žodžiais tariant, — tolimi kaimynai: aš nuo Vilkijos padangės, o Ed. Steponaitis — nuo Šakių, kur jis ir gimė Sintautuose 1892 metų vasario 28 dieną. Edmundas buvo jaunesnis už mane penkiais mėnesiais. Pirmą kartą mudu susitikome 1906 metais Saliamono Banaičio spaustuvėje, kuri buvo namuose Rotušės aikštės pakraštyje, prieš parkutį, kaimynystėje parapijos — Šv. Trejybės bažnyčios. Tuose namuose, antrame augšte, viršum Banaičio spaustuvės ir įeinamųjų vartų į kiemą, gyveno vyskupas Gasparas Cirtautas — Žemaičių vyskupijos pavyskupis-sufraganas. Mes spaustuvėje sukeldavome daug triukšmo ir mašinomis ir savo garsiomis kalbomis, o spaustuvė juk buvo "litvomanų", kurių nelabai pakęsdavo sufraganas ir patsai vyskupas Paliulionis. Bet niekad neteko Banaičiui išgirsti nusiskundimų.

Mes, jaunesnieji, ar tai eidami mokyklosna, ar tai žaisdami kieme, dažnai matydavome vyskupą prie lango, ir jei sveikinimui nusiimdavome kepurę, jis mus palaimindavo. Daug vėliau, namams perėjus šv. Kazimiero draugijos nuosavybėn ir namus iš pagrindų pertvarkius, vyskupo Cirtauto bute įsikūrė prelatas Dambrauskas-Jakštas.

Mano čia kalbamu metu, vėliau vadinamuose Maironio namuose, buvo rusų kareivinės, taip pat kareivinės buvo ir namuose prie pat Nemuno krantinės, kuriuos vėliau įsigijo žinomas vargonų ir kanklių dirbėjas Jonas Garalevičius. Iš visų pusių Rotušės aikštę supo lietuvių krautuvės, įmonės ir susipratusių lietuvių šeimų židiniai, bei mokslo siekti iš kaimo atvykęs jaunimas: vieni ruošėsi stoti kunigų seminarijon, kiti lankė gimnaziją ar panašias mokyklas. Arčiau Kauno naujamiesčio ir pačiame naujamiestyje gyveno lietuvybės šulai: Petras Leonas, Rokas Šliupas . . . Apie Baltosios Gulbės bokštą, papėdėje Šv. Trejybės bažnyčios, augo stipri lietuvybės tvirtovė. Toje tvirtovėje, su knyga ir lyra, griežtas vaidila ir kritikas Adomas Jakštas-Druskius mokė mus "atskirti jambą nuo chorėjaus".

Ten gyveno: Banaičiai, Toliušiai, Nasvyčiai, Jonaičiai, Steponaičiai, Gineikiai, Vitkauskai, Petroniai, Byla ir daugelis kitų, kurių jau ir vardus aš pamiršau. O tik pro Vytauto bažnyčią "pontono" (tada kito nebuvo) tiltą perėjus, sustotum Sutkuose, gi pasukęs dešinėn ir pakilęs stačiais laiptais į kalną, pasiektum Linksmadvarį — vaišingą Prapuolenių šeimą. Dar toliau Garliavos ir Prienų link — Gustaičių kiemai, kur įvairiais vardais pražydo lietuvybės nešėjos Gustaitytės ir išaugo naujos kartos ąžuolai — Gustaičiai. Apie juos visus reikėtų parašyti plačiau, bet mano kukliai suminėti vardai — nepaprastos asmenybės: mūsų nepriklausomybės angoje iš jų kilo kunigai, daktarai, kariai, advokatai, vaidilos, kompozitoriai, rašytojai, poetai. Vargu sugebėčiau juos tinkamai apipavidalinti ir jų nuveiktus darbus į savo blankaus rašto eilutes sudėti. Būsiu labai laimingas, jei tesėsiu tik viename kieme valandėlę pasidairyti ir savo jaunystės gerą draugą Edmundą Steponaitį atsiminti ir apie jį kitiems papasakoti.

Mudviejų susitikimo metai buvo neramūs. Rusijos imperijoje kilusi revoliucija neliko svetima ir Lietuvai ir Kaunui. Ed. Steponaitis tada buvo vos 14-kos metų jaunuolis. Gražus, ilgi tamsūs plaukai, patsai lieknas ir status, ryškios gilios akys ir tiesus žvilgsnis. Sutikau jį Banaičio spaustuvėje raides berenkantį. Susipažinęs patyriau, kad Edmundas iš Sintautų Kaunan atvyko ne vienas, bet kartu su juo ir sesuo Apolonija, o vėliau ir jaunesnysis brolis Vytautas, Lietuvos nepriklausomybės metais mūsų kariuomenės pulkininkas, daug dirbęs kariškos spaudos baruose. Dabar jau miręs. Apolonija buvo už Edmundą kiek vyresnė ir Banaičio spaustuvėje dirbo tą patį, raidžių rinkėjos darbą. Be to, vedė ūkį, gamino broliams valgį, skalbė. Steponaičiai apsigyveno tame pačiame kieme, kur buvo įsikūrusi Banaičio spaustuvė, kur gyveno patsai Banaitis su žmona ir augino tris sūnus: Justą, Bronių ir Viktorą-Kazimierą, dabar žymų kompozitorių, ir bibliniu vardu dukrą Salomėją, kuri spindėjo ir tam vardui tinkamu grožiu. Tenai gyvenau ir aš. Labai pamėgau spaustuvės dažų kvapą. Grįžęs iš gimnazijos, po pamokų, bandžiau ir raides rinkti.

Juozas Mikuckis

Lietuvių spauda paminėjo poeto Juozo Mikuckio amžiaus septyniasdešimtinę sukaktį. Jis gimė 1891 m. Vilkijos valsčiuje ir priklauso tai mūsų poetų kartai, kuri lietuvių literatūrai davė Faustą Kiršą, Putiną - Mykolaitį, Kazį Binkį, Balį Sruogą ir kitus. Kaip poetas, Juozas Mikuckis pradėjo reikštis 1907 m. Po trejų metų išėjo jo rinkinys "Pirmos Dainos". Paskui pasirodė "Auštant", "Aušros Rasos" ir kiti jo veikalai. 1954 m. Amerikoje išspausdinta rinktinė "Lyrikos Kraitis". Turi sudaręs naują savo poezijos rinktinę. Juozo Mikuckio lyrika yra paprasta ir patraukia savo eleginiu tonu. Jis, anot jo paties, yra "Dainius dainelių gailių". Kai kurios iš jo dainų buvo plačiai pasklidusios ir dainuojamos Lietuvoje, pvz. "Sunkaus gyvenimo drauguže" ir kt. Amerikoj Juozas Mikuckis gyvena Baltimorės mieste.

Dažnai teko stoti talkon spaustuvės mašinos ratą sukti. Tasai sukimo aparatas buvo panašus į ūkiuose matytą "akselinę". Stoji prie karties ir suki mašinos ratą, o iš mašinos tik krenta ir krenta spausdinti margi lapai: "Imkit ir skaitykit".

Pažintis su Banaičiu ir jo šeima, susitikimas ir draugiškas suartėjimas su Edmundu Steponaičiu mane sutvirtino lietuvybėje. Edmundas, nors buvo, kaip jau minėjau penkiais mėnesiais jaunesnis, bet visada rimtas, susimąstęs. Mudu susitikdavome beveik kiekvieną dieną, o sekmadieniais praleisdavome kartu popiečius. Mūsų amžiaus jaunimas buvo gyvas, mokėjo linksmintis ir sugebėjo dainuoti ir šokti. Aš patsai priklausiau prie "šokančiųjų". Edmundas buvo kitokis. Aš jį visada rasdavau po darbo, prozišKai tariant, į knygą nosį įkišusį. Edmundas buvo didelis Levo Tolstojaus garbintojas. Gal už tai jis ir Jakštui-Druskiui nelabai krito širdin: Jakštas protegavo Vladimirą Solovjevą. Edmundas gerai mokėjo tik lietuvių ir rusų kalbas. Levas Tolstojus buvo visame pasaulyje pagarsėjęs ne vien savo genialiais raštais, bet ir savo originaliu gyvenimu ir įvairiomis keistenybėmis. Edmundas buvo pradėjęs su Tolstojum susirašinėjimą. Atsimenu ir vieno laiško temą. Edmundas paklausė Tolstojaus, kaip privalo "tobulas" žmogus rengtis? Skaičiau kartu su Edmundu ir atsakymą: geriausia vilkėti kūno nevaržančius drabužius ir marškinius be kietų apikaklių, o avėti — sandalius.

Edmundas, skaitydamas knygas, radęs gilesnes mintis pabraukdavo ir įdomesnius sakinius nusirašydavo į atskirą popieriaus lapą. Skaitydamas Šv. Raštą, žavėjosi psalmėmis Senajame Testamente. Gilinosi į Kristaus gyvenimą ir Kančią Naujame Testamente. Edmundas norėjo pasiekti daugiau ir daugiau žinių. Jis buvo baigęs tik pradžios mokyklą. Dirbdamas sunkų spaustuvės darbą, būdamas lyg ir vienintelis šeimos galva-maitintojas, Edmundas neturėjo galimybės lankyti augštesnių mokyklų ir tenkinos tuo, ką po ranka turėjo. Aš tada jam pavydėjau "storos su paveikslais" knygos. Tai buvo rusų Pavlenkovo enciklopedijos žodynas. Ir tą žodyną Edmundas, turbūt, kelis sykius buvo peržiūrėjęs ir sau reikalingus žodžius pasibraukęs.

Tais metais, revoliucijos ir reformų laikais, audros persimesdavo į gimnazijos ir kitų mokyklų rūmus. Kai kurie gimnazistai bu-

vo ir ginklų įsigiję, nors ir seni ir surūdiję, bet visvien ginklai. Tarpe kitų, tokiais ginklininkais gimnazijoje buvome aš ir Antanas Sutkus (aktorius). Edmundo Steponaičio tokie mūsų "žygiai" nedomino.

Edmundas buvo Tolstojaus paveiktas: piktam nesipriešinti. Niekad nemačiau Edmundo užpykusio. Beje, vieną kartą karščiavosi ir Edmundas. Buvo vedama bažnyčiose dėl kalbos lietuvių su lenkais kova. Lietuviai buvo išsiderėję parapijos — Šv. Trejybės bažnyčioje — kas antras sekmadienis pamaldų metu giedoti lietuviškai. Bet tik lietuviams pradėjus giedoti, susiorganizavusios lenkų davatkos taip užcypdavo, kad mus lietuvius "nurėkdavo". Reikėjo organizuotis ir mums. Ir vieną tokį lietuvišką sekmadienį, Saliamono Banaičio paraginti, rinkomės parapijos bažnyčion. Buvo laukta iš lenkų pusės muštynių. Mes, kaip dera drausmingiems vyrams, tą lietuvišką sekmadienį šiek tiek "apsiginklavome": kas akmenėliu, kas lazdele. Tada pamačiau ir Edmundą su lazdele, pasirengusį: "piktam priešintis piktai". Kova baigėsi laimingai. Mūsų jaunimas užtraukė galingai: Šventas Dieve! ir lenkiškos davatkėlės pačios pradėjo lietuviškai giedoti.

Edmundas Steponaitis siela — poetas, protu — mąstytojas. Neužtenka Vaižganto žodžiais tarti, kad Edmundas Steponaitis buvo "deimančiukas" — jis buvo svarus ir didelis brangakmenis. Nedaug Edmundas paliko poezijos ir kitų kūrinių. Neparašė ilgų poemų, dramų, romanų. Liko tik keli eilėraščiai ir gal artimųjų stalčiuose įvairūs Edmundo išrašai. Edmundas Steponaitis, 16 metų jaunuolis, savo eilėraščiuose buvo originalus ir gilus. Edmundo Steponaičio stipriausiu kūriniu laikomas eilėraštis Muzika. Čia pateiksiu to eilėraščio porą posmų.

Per banguojančią arfų Eolo armoniją,
Per apsupusią žemę būtybės vibraciją —
Siaudžia virpanti muzikos aido agonija,
Siaudžia skausmo išpinta poezijos gracija.

Ir sutirpusi giesmė gamtos margumynuose
Lyg aidu gema Viešpaties himnu skaisčiausiuoju;
Kaip išnykęs aromatas sodo žolynuose
Pasilieja kvepėjimu nardo mieliausiuoju..

Eilėraštis, perkrautas svetimųjų žodžių gausybe, pasidarė sunkokas, bet Edmundas mokėjo rašyti ir grakščiai ir vaizdžiai. Pvz. Du paveikslėliu.

Dailus mūs Nemunas pas Kauną,
Kad iškilmingai jį aplies
Rausva varsa — varsa ugnies —
Aušra. Paviršių melsvą, srauną
Bučiuoja tyros oro lūpos .. .
Tada net girdisi, kaip supas
Ant burės paukštis.. . Kaip ramu.
Ant kranto pušys belinguoja
Augštas viršūnes — lyg sapnuoja
Senus laikus . . . Ir jaunumu
Gegužės rytas mus bučiuoja .. .

Nedaug teko Edmundui Steponaičiui "jaunumu gegužės ryto pabučiavimų". Jis amžinai mums užgeso 1908 metų rugpjūčio 19 dieną Šakiuose, sulaukęs vos 16 metų ir 6 mėnesių.

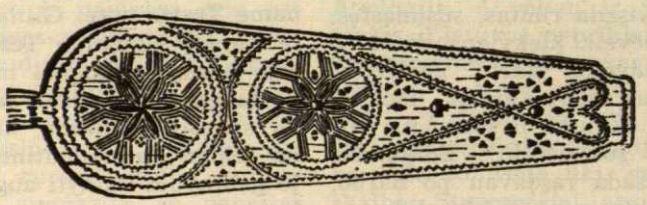

LIETUVIS STUDENTAS

Jungtinėse Amerikos Valstybėse

JŪRA GAILIUŠYTĖ

Augštesnioji mokykla visuomet traukė į save Lietuvos jaunuomenę. Jau penkioliktam amžiuje, kai Lietuvoje dar nebuvo jokios augštosios mokyklos, Lietuvos studentai vyko į Vakarų Europą, daugiausia Vokietiją ir Italiją, studijuoti įvairių mokslo šakų.

1579 m. jėzuitai įsteigė Lietuvoje pirmąją augštąją mokyklą "Societatis Jesu Almae Academia Universitatis Wilnesis". Ji pasiekė didelį garsą ir suvaidino svarbų vaidmenį lietuvių kultūriniame gyvenime. Šiai mokyklai atsidarius, daugiau Lietuvos jaunimo galėjo siekti augštųjų mokslų, o Lietuvos studentų skaičius jau tada buvo didelis. Nuo 1803 m. šis universitetas buvo pavadintas Vilniaus Universiteto vardu. Turint galvoj anų laikų socialinę struktūrą, daugiausia ją lankė bajorų vaikai, bet ir valstiečiams nebuvo universiteto durys uždarytos. Ten mokėsi Dakuantas, Valančius, Stanevičius ir kiti žymūs tautos vyrai. 1832 m. rusams uždarius Vilniaus Universitetą, Lietuva liko be augštosios mokyklos. Lietuvos jaunuomenė savo krašte nebegalėjo siekti augštojo mokslo ir turėjo vėl, kaip anksčiau, vykti į svetimus kraštus studijuoti.

Nepriklausomybę atgavus, 1922 m. buvo atidarytas universitetas Kaune. Lietuvos jaunuomenei vėl buvo sudaryta galimybė mokytis savame krašte. Komunistams okupavus Lietuvą, daugelis lietuviškos jaunuomenės atsidūrė tremtyje. Lietuviai išsisklaidė po visas pasaulio šalis. Didžiausias jų skaičius pateko į Jungtines Valstybes. Jie suprato mokslo reikšmę ir skatino jaunuomenę stoti į šio krašto universitetus ir įsigyti kokią nors profesiją.

Tad po antrojo pasaulinio karo Amerikos universitetuose lietuvių studentų skaičius pradėjo augti. Šiuo laiku lietuvių studentų skaičius čia siekia netoli tūkstančio. Tas skaičius yra apytikris. Lietuvių Studentų Sąjungoje užregistruotų studentų yra apie 650. Spėjama, kad geras trečdalis yra visai neregistruoti. Pagal L.S.S. (Lietuvių Studentų Sąjunga) padarytą 1960 metais anketą, iš šio skaičiaus 41 yra moterų, 59% yra vyrų. Vargiai kada nors anksčiau tiek lietuvių lankė augštąsias šio krašto mokyklas. Lietuvių studentų amžius yra taip pasiskirstęs: pagal anketą, iki 20 metų yra 21.2% nuo 20 m. iki 24 m. — 59.1%, nuo 25 m. iki 29 m. — 17.1%, ir per 30 m. — 2.6%. Šie skaičiai rodo, kad mūsų studentija yra jauna.

Tenka pažymėti, kad didžiausias viso laisvojo pasaulio lietuvių studentų skaičius yra Amerikoje. Čikagoje yra apie trys šimtai lietuvių studentų, tai didžiausias skaičius vienoj vietoj. Po to maždaug lygiais skaičiais eina Urbana, New Yorkas, Detroitas, Clevelandas, gal mažiau yra Philadelphijoj, Bostone ir kitur.

STUDENTŲ ORGANIZACIJOS

Didžiausia lietuvių studentų organizacija yra Lietuvių Studentų Sąjunga Amerikoje. Ji apjungia visus lietuvius studentus, neatsižvelgiant į jų partijas ar ideologijas. Amerikos lietuvis studentas jieškojo progų su lietuviais susitikti, pabendrauti, pasidalinti naujais įspūdžiais. Tarpusavio ilgesys ir lietuviška dvasia vertė lietuvius studentus organizuotis į vieną vienetą. Apie 1950 m. kai kuriose vietovėse steigėsi mažos studentų draugijos, kurios net leido laikraštėlius. Šios draugijos puoselėjo sąjungos atsiradimą. Realiausias impulsas jai steigtis iškilo tarp lietuvių akademikų, studijavusių Madisone, Wisconsin. Du studentai, Vytautas Žvirzdys-Vardys ir Vytautas Kavolis, 1951 m. suplanavo sąjungos veiklos gaires. Tada buvo sudaryta organizacinė komisija, kurion įėjo minimi asmenys ir kiti. Buvo pradėta skelbti atsišaukimai, straipsniai ir mintys, skatinant visus studentus jungtis į Lietuvių Studentų Sąjungą. 1951 m. birželio mėnesio 24d. buvo išrinkta pirmoji L.S.S. centro valdyba ir revizijos komisija. Pirmininku buvo išrinktas Vyt. Žvirzdys-Vardys. Taip prasidėjo Lietuvių Studentų Sąjungos veikla. Dabar sąjunga turi per dvidešimt skyrių.

1952 m. L.S.S. pradėjo leisti "L.S.S. JAV Biuletenį", kuris vėliau buvo pavadintas "Studentų Gairėmis" Dabar žurnalas pasiekia visus sąjungos narius. Tais pačiais metais įsisteigė L.S.S. Šalpos Fondas. 1954 m. L.S.S užsienio skyrius pradėjo leisti žurnalą "LITUANUS"

ELENA KEPALAITĖ

MERGAITĖS

(Aliejus)

anglų kalba. L.S.S. taip pat dalyvauja Baltų Studentų Federacijoje. Čia dirbama bendrai su latviais ir estais. Į šią federaciją lietuviai studentai įnešė daug darbo ir yra turėję kelis kartus lietuvius studentus jos pirmininkais.

L.S.S. yra svarbi studentų organizacija. Ne visi lietuviai studentai pasirenka ideologines organizacijas. Jie, stodami į L.S.S., per ją įsijungia į bendrą studentų darbą. L.S.S.-oje įvairių pakraipų žmonės mokosi bendrai dirbti bendram labui. Čia apsišlifuoja jų skirtumai, pratinasi prie tolerancijos ir tampa socialesni. Per L.S.S. mūsų studentai įsijungia į tarptautines organizacijas ir išeina į tarptautinę areną. Be Baltų Federacijos, L.S.S. taip pat dalyvauja visos Amerikos studentų suvažiavimuose ir ten atstovauja lietuviams. Kitų tautų studentai, būtent, ukrainiečiai, vengrai ar kiti, kviečia lietuvius studentus dalyvauti jų suvažiavimuose ir kituose svarbesniuose įvykiuose. L.S.S. kviečia jų atstovus į savo svarbesnes šventes.

Kitos studentų organizacijos yra kopijos buvusių Vytauto Didžiojo universiteto studentų organizacijų. Tik Amerikoje jos pabrėžia lietuvybės išlaikymo ir lietuvių kultūros reikalą daugiau, negu tai buvo daromo Lietuvoje. Čia mes turime: akademikus skautus, studentus ateitininkus, studentus santariečius, studentus neolituanus. Atsikurdamos tremtyje, lietuvių studentų organizacijos pasiėmė jų tikslus ir turėtas Lietuvoje tų organizacijų uniformas ir vėliavas, išskiriant santariečius. Dabar uniformos ir vėliavos naudojamos tik lietuvių visuomenės susirinkimuose bei studentų suvažiavimuose. Reikia pastebėti, kad amerikiečiai studentai uniformų neturi.

Po L.S.S. savo didumu eina Akademikų Skautų Sąjūdis, kuriam priklauso Korp. Vytis

ir Akademikių Skaučių Draugovė. Pagal 1960 m. L.S.S. anketą 32% visų lietuvių studentų buvo akademikai skautai. Šis skaičius gan tikslus.

Kaip Lietuvoj, taip ir tremtyje, akademikai skautai savo veiklą remia skautybės principais, pritaikytais akademinei jaunimo dvasiai ir reikalams. Svarbiausias skautybės tikslas yra religiškai, tautiškai ir visuomeniškai vertingų susipratusių lietuvių individų ugdymas. Augščiausias visų akad. skautų tikslas yra lietuvybės išlaikymas ir tobulėjimas moksle. Skautų šūkis — "Dievui, Tėvynei, Artimui" nusako Akademinio Skautų Sąjūdžio veikimo kryptį. Jie rengia vakarus, stovyklas, studijų dienas. Akademinis Skautų Sąjūdis turi "Vydūno Šalpos Fondą", leidžia žurnalą "Mūsų Vytį" ir "Ad Meliorem", informacinį leidinį.

Savo skaičium toliau eina Studentų Ateitininkų Sąjunga. Pagal tą pačią 1960 m. anketą, šiai sąjungai priklauso 30% visų lietuvių studentų. Studentų ateitininkų pasaulėžiūra yra pagrįsta Kristaus mokslu ir siekia pilnutinio gyvenimo sintezės. Remdamiesi šūkiu "Visa atnaujinti Kristuje", ateitininkai visą savo gyvenimą stengiasi tvarkyti pagal krikščioniškosios dorovės dėsnius. Dabartiniu metu veikia keturios S.A.S. korporacijos ir daugiau kaip 20 draugovių. Praktiškai S.A.S. veikla reiškiasi stovyklomis, studijų dienomis, suvažiavimais, spauda ir priklausymu tarptautiniam sąjūdžiui Pax Romana. Šiuo metu Pax Romana pirmininkas yra ateit. dr. Vytautas Vygantas. Tai garbė lietuviams, kad jaunas lietuvis vadovauja tokiam dideliam tarptautiniam katalikų intelektualų judėjimui. Studentai ateitininkai taip pat turi Šalpos Fondą ir leidžia "Gaudeamus".

Pagal savo dydį toliau eina santariečiai, kurie, anos anketos žiniomis, sudaro 12% visų studentų. "Santara" susikūrė ant tų principų, kuriuos Lietuvoje puoselėjo studentai varpininkai, o Vokietijoje "Šviesos Sambūris". Jie įsisteigė 1954. Tada buvęs Nepriklausomųjų Studentų Sąjūdis nutarė pasivadinti nauju Lietuvių Studentų Santaros vardu. "Santara" neturi bendros ir visiems privalomos ideologijos. Santariečius jungia bendri tautiškumo, humanizmo, demokratijos, žodžio bei minties laisvės (liberalizmo) principai. Iš savo narių "Santara" reikalauja tolerancijos ir kovos dėl lietuvių tautos laisvės.Jie taip pat rengia vakarus, stovyklas ir leidžia kultūros žurnalą "Metmenis".

Vėliausiai atsikūrusi J.A.V. lietuvių studentų organizacija tai neolituanų. Pagal minėtą anketą, jie čia sudaro 7% lietuvių studentų. Neolituanų tikslas — Lietuvių tautos didybė, jos garbė bei gerovė ir valinga bei tauri asmenybė. Jų šūkis "Pro Patria" nusako neolituanų veiklą. 1955 m. Toronte, Kanadoje, suvažiavime buvo nutarta tęsti veiklą Neolithuanų vardu. Šiuo metu skyriai veikia didesnėse lietuvių kolonijose. 1958 m. Čikagoje neolituanai pradėjo leisti neperiodinį leidinį "Korp! Neo-Lithuania" informacijai.

Visose organizacijose yra įvairių sekcijų, kuriose studentai lavinasi savo pamėgtoje mokslo srityje. Mūsų studentija taip pat reiškiasi sporte, bet savo atskirų organizacijų neturi. Jie dalyvauja visų lietuvių sporto sąjungose.

Reikia pažymėti, kad J.A.V. studentų organizacijų tarpe nerandame lietuvių marksistų grupių. Jeigu yra tokių pavienių asmenų, tai jie nepasireiškia viešame studentų judėjime.

Visos studentų organizacijos turi gražius ir kilnius tikslus. Visos pabrėžia reikalą jų nariams išlikti lietuviškos dvasios ir dirbti Lietuvos labui. Jos visos skatina neužmiršti lietuvių kalbos, pažinti ir gerbti lietuvių kultūrą.

Visos lietuvių studentų organizacijos veikia už universitetų ribų. Jos nėra universiteto vidaus gyvenimo reiškinys. Jeigu Lietuvoje visos studentų organizacijos turėjo savo Alma Mater globą, tai Amerikoje to lietuvių studentų organizacijos neturi.

Palyginus mūsų studentų organizacijas su amerikiečių įvairiomis studentų organizacijomis, kaip "fraternities" ir "sororities", matyti didelis skirtumas. Mūsų studentų organizacijos paremtos ideologiniais pagrindais, o jų — daugiau profesinininiais ir draugiškumo pagrindais. Todėl J.A.V. studentų tarpe pastebima augštesnių visuomeninių idealų stoka. Tokie šūkiai kaip "Visa atnaujinti Kristuje", "Dievui, Tėvynei, Artimui", "Pro Patria" ir kiti amerikiečiams studentams yra nežinomi. Šie šūkiai studentui yra ir bus pasirinkto kelio gairė, kuri visą gyvenimą saugos žmogų nuo šunkelių. Žmogus su ideologija augščiau stovi už tą, kurio visas rūpestis yra tik geresnis duonos kąsnis. Ir ideologinės grupės geresnio duonos kąsnio neatmeta, bet tai joms nėra viskas. Amerikiečių studentų mąstymas ir siekimai ribojasi greičiau baigti universitetą ir gauti pelningą darbą. Be to, juos dar domina sportas. Amerikos studentui sunku išaiškinti mūsų studentų idėjiškumą, o jiems sunku suprasti mūsų organizacijų pobūdį.

Jaunuomenė visada jaučia augštesnių idealų alkį. Į tokią tuščią ir alkaną sielą lengvai gali įsimesti blogos idėjos ir visokie "izmai", kurie nei kraštui nei pačiam asmeniui nėra naudingi. Šiuo atžvilgiu mūsų studentas savo vidujiniu nusiteikimu yra turtingesnis, nes lietu-

vių organizacijos jam duoda tai, ko jis negauna universitete.

PROFESIJOS

Dabar pažiūrėkime, kaip lietuviškoji studentija skirstosi J.A.V. pagal pasirinktas mokslo šakas. Pagal tą pačią anketą, daugiausia studijuoja inžineriją ir architektūrą — 27%. Humanitarinius bei socialinius mokslus studijuoja 24%. Ekonominius ir prekybinius mokslus—5%. Mediciną —7% , meną, muziką ir dramą—3%, biologiją, bakteriologiją, fiziologiją — 2%, fiziką, chemiją ir farmakologiją — 10%. Palyginant su 1956 m. studentų anketos rezultatais, tenka pastebėti, kad inžinierių ir architektų skaičius sumažėjo, o visų kitų pakilo. Daugiausia pakilo humanitarinių mokslų studentų skaičius. Mūsų studentai, kaip matyti, pasirenka pelningesnes profesijas. Tenka pastebėti, kad daugumas lietuvių baigusių mokslus gauna pelningus ir gerus darbus. Didelis skaičius lietuvių studentų, — pagal anketą 16.5%, —gauna stipendijas. Daugumas studentų pasižymi geru mokslu ir kitais laimėjimais. Daug studentų, kurie baigia svetimas kalbas, gauna stipendijas pagilinti mokslus užsienyje.

Kaip jau žinome, studentų amžiaus vidurkis yra apie 23 metai. Senų savo amžiumi studentų lietuvių tarpe nėra. Čia universitetai reikalauja gerai mokytis, o nesimokančius iš universiteto šalina. Amerikoje "amžino studento" sąvoka nežinoma. Tokių lietuvių tarpe ir nėra.

KŪRYBINGUMAS

Lietuvos studentas visada buvo kūrybingas. Amerikoje jis reiškiasi literatūroje, mene, muzikoje ir kitur. Nežiūrint to, kad lietuvis yra atitolęs nuo Lietuvos ir praradęs tiesioginį ryšį su savo tautos kamienu, jis aktyviai reiškiasi lietuvių kultūriniame darbe.

Studentai jaučiasi tarp dviejų realybių: Lietuvos ir dabartinės gyvenimo aplinkos. Lietuviški motyvai jam yra artimi, bet amerikietiškas pasaulis jį taip pat veikia, gal ne daugiau. Tie studentai, kurie yra baigę gimnaziją Amerikoje ir jaučia savyje kūrybos galią, turi apsispręsti, kuria kalba jam išsireikšti. Reikia pastebėti, kad daugumo studentų lietuvių kalbos mokėjimas raštu yra silpnas.

Neskaitant pavienių asmenų, kurie pasižymi literatūriniais gabumais, kuria beletristiką ar poeziją, taip pat ir visa lietuviška studentiška masė savo kolektyviniu darbu stipriai reiškiasi mūsų kultūriniam veikime. Ryškiausias lietuvių studentų kūrybingumo reiškinys yra jų spauda.

Studentiškoji spauda yra plati ir daug apimanti: ji informacinė, ideologinė, profesinė ir kitokia. Lietuvių Studentų Sąjunga, J.A.V. kovodama dėl Lietuvos laisvės, leidžia specialiai skirtą svetimtaučiams žurnalą anglų kalba LITUANUS. Jis išeina keturis kartus metuose ir aplanko didesnius J.A.V. universitetus, senatorius, žymesnius pasaulio universitetus ir asmenis. LITUANUS atlieka svarbų uždavinį svetimtaučių tarpe. Jame dedami straipsniai kultūriniais, politiniais ir kitais klausimais.

Lietuvių studentų informacijai ir tarpusaviam ryšiui palaikyti L.S.S. leidžia neperiodines "Studentų Gaires". Šis žurnalas spausdina pranešimus, kronikos žinias ir straipsnius aktualiais studentų reikalais.

Dalis lietuvių laikraščių turi studentų skyrių, — ar tai savaitinį ar mėnesinį, kurie daugiausia prirašomi pačių studentų. Tokie skyriai yra "Drauge" — "Akademinės Prošvaistės" (pirmą kartą pasirodė 1953 m. rudenį). "Naujienose" — "Studentų Dienos" prabilo į skaitytojus 1954 m. "Studentų Aidai" pasirodė "Laisvoje Lietuvoje", o "Vienybėje" — "Studentai ir Gyvenimas". "Sėjoje" yra skyrius "Vivat Academia". Studentai ne tik reiškiasi savo laikraščių skyriuose, bet taip pat rašo ir kituose lietuvių laikraščiuose.

Ideologinės organizacijos turi savo spaudą. Studentų Ateitininkų Sąjunga leidžia informacinį biuletenį "Gaudeamus" ir, be to, reiškiasi ateitininkų žurnale "Ateityje".

Akademikai Skautai leidžia dvimėnesinį "Mūsų Vytį", kurio redakcijoje sutinkame studentus. Studentai skautai taip pat dalyvauja "Skautų Aide" ir "Draugo" savaitiniame skyriuje "Skautybės Keliu". Čia reikia pridėti dar jų informacinį leidinį "Ad Meliorem".

Santariečiai leidžia kultūrinį žurnalą "Metmenis". Šis žurnalas laikosi liberalizmo krypties. Jis deda ir studentų poeziją, beletristiką, iliustracijas ir straipsnius. Santariečių informacinis leidinys buvo "Santara", kuris dabar nebeina.

Lietuviai studentai reiškiasi ne tik lietuvių spaudoj, bet ir amerikiečių laikraščiuose bei žurnaluose. Lietuvių studentų dirba universitetų leidinių redakciniuose kolektyvuose. Kai kurie iš jų savo poeziją ir kitus straipsnius spausdina universitetų laikraščiuose bei žurnaluose.

Daug smulkesnių studentijos leidinėlių pasirodo stovyklose, suvažiavimuose ar kitur, informacinio ir humoristinio pobūdžio.

Daug lietuvių studentų lavinasi muzikoj ir dalyvauja choruose. Kai kurios studentų organizacijos turi savo orkestrus, kvartetus ir tt.

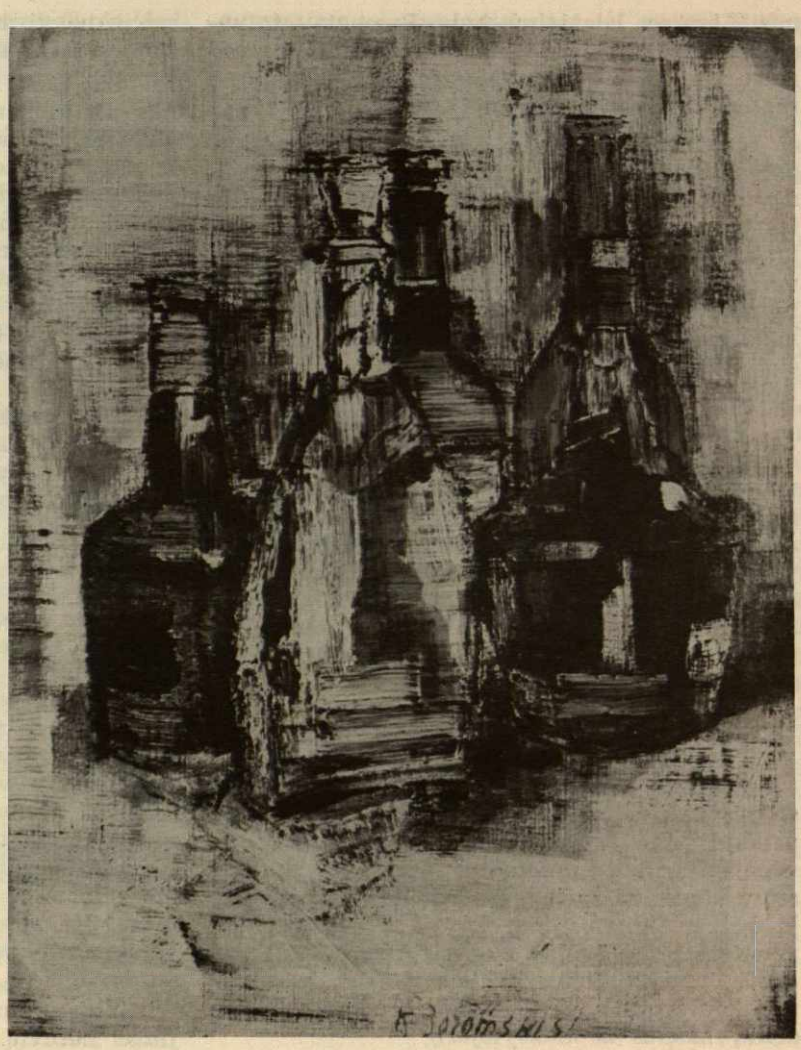

KAZIMIERAS ŽOROMSKIS

BUTELIAI
(aliejus)

Visa mūsų studentija pasižymi mūsų lietuviškos liaudies dainų meile. Nėra susirinkimo ar stovyklos, kur neskambėtų lietuviškos melodijos. Studentai sutinkami visur — dramos, literatūros rateliuose, tautinių šokių grupėse.

STUDENTAI IR POLITIKA

Lietuvis studentas Amerikoje, veikiamas aplinkos, yra susidomėjęs daugiau Amerikos politiniu gyvenimu, negu lietuviškų partijų politika. 1960 m. L.S.S. anketoj buvo klausimas, į kokią Amerikos politinę partiją jie linksta. Rezultatai parodė, kad 26.7% palankūs demokratams, o respublikonams 42.7%, ir į jokią partiją nelinksta 30.6%. 1960 m. pirmą kartą buvo pastebėta lietuviškos studentijos tarpe susidomėjimas amerikiečių rinkimais. Prezidentiniai kandidatai ir jų politika buvo diskutuojami viešuose organizacijų susirinkimuose. Tai rodo, kad lietuvis studentas pradeda persiorientuoti iš pabėgėlio į piliečio stovį.

Tik 3% studentai priklauso lietuvių politinėms partijoms, o 97% jokiai lietuvių partijai nepriklauso. 1960 m. anketoje 2 studentai pasisakė už krikščionis demokratus, 3 — už tautininkus, 3 priklauso kitoms arba jokiai politinei partijai. 1956 m. anketoje tik 45% nepasisakė nė už vieną lietuvišką partiją. Šie faktai rodo, kad studentai visai nesidomi lietuvių partijomis, bet simpatizuoja vienai ar kitai amerikiečių partijai.

Todėl tokio susiskaldymo dėl politikos, kaip tenka pastebėti senesnėje kartoje, studentuose nejaučiama. Studentai tarpusavyje gerai sugyvena, o rietenų dėl partijų beveik nepasitaiko.

Kyla klausimas, kaip lietuviai studentai do-

misi Lietuvos laisvinimo byla. Procentais to negalima nustatyti, bet iš jų veiklos matyti, kad mūsų studentija Lietuvos laisvinimo klausimais rūpinasi ir visur tą klausimą kelia.

1956 m. birželio 14, ištremtųjų minėjimo proga, Lietuvių Studentų Sąjunga įteikė jaunimo peticiją viceprezidentui Nixonui. Peticijos tekste, nurodžius komunistų daromas mūsų kraštui skriaudas, Amerikos vyriausybė prašoma dėti visas pastangas, kad Lietuva vėl būtų nepriklausoma. Visiems gerai žinoma Sibiro maldaknygė, parašyta keturių Sibiro lietuvaičių. Studentų ateitininkų pastangomis per Pax Romana ji išversta į įvairias pasaulio kalbas.

Įvairių lietuvių studentų organizacijų suvažiavimų progomis yra siunčiami sveikinimai Amerikos prezidentui ir primenama Lietuvos tragiška padėtis. Studentai, dalyvaudami visos J. A.V. studentų organizacijos (amerikiečių) suvažiavimuose, dažnai iškelia Lietuvos sunkią situaciją ir reikalą susidomėti jos padėtimi. Iš šių faktų matome, kad lietuviams studentams Lietuvos laisvinimo klausimai yra artimi ir jie jais sielojasi.

STUDENTAI IR LIETUVYBĖ

Lietuvis studentas Amerikoje yra įvairiose srityse aktyvus ir kūrybingas, bet to negalima pasakyti apie jo tautinį sąmoningumą. Čia yra silpniausia mūsų studentų pusė. Vis dažniau mūsų studentai savo tarpe pradeda vartoti anglų kalbą. Lituanistiniai kursai Fordhamo universitete prieš dvejus metus turėjo tik 20 studentų, o paskutiniais dvejais metais tie kursai negalėjo įvykti, nes nesusidarė reikalingas studentų skaičius (25 klausytojai).

Negalima lietuvių studentų perdaug kaltinti lietuvių kalbos nemokėjimu, nes neturim savų gimnazijų ir universitetų, nėra progos susidaryti didelį lietuvių žodyną. Sunkesnėm mintim išreikšti jiems trūksta lietuviškų žodžių ir terminų. Lituanistinės mokyklos duoda tik pagrindines lietuvių kalbos, istorijos, geografijos žinias. Lietuviškų knygų ir laikraščių skaitymas galėtų tą žodyną padidinti, bet, deja, tų knygų ir laikraščių studentai labai mažai skaito. Pagal anketą (1960 m.) 28.7% neperskaitė nė vienos lietuviškos knygos per vienus metus, 24.8% perskaitė per metus vieną arba dvi knygas, 30.7% perskaitė nuo trijų iki penkių knygų, 15.8% perskaitė šešias ir daugiau knygų per metus. 1956 m. anketoj buvo tik 16% lietuvių studentų, neperskaičiusių nė vienos lietuviškos knygos. Palyginę su 1960 m. anketa (28.7%), matome, kad domėjimasis lietuviška knyga žymiai krito. Daug geriau yra su laikraščių bei žurnalų skaitymu — daugelis studentų juos dar skaito.

Šių laikų lietuviškoje studentijoje, palyginus su 1956 m., nutautėjimas jaučiamas daug didesnis. Jaunoji studentija, baigusi gimnazijas ir pradžios mokyklas Amerikoje, yra persisunkusi amerikietiškos dvasios. Lietuvis studentas jaučiasi pasimetęs, jis ieško naujų priežasčių išlikti lietuviu. Šių laikų lietuvis studentas turi apsispręsti būti lietuviu. Jei Lietuvoje studentui nereikėjo dėti jokių pastangų išlikti lietuviu, nes visa lietuviška aplinka jį formavo lietuviu, tai Amerikoje to nėra. Čia jaunuolis sąmoningai turi apsispręsti likti lietuviu arba nueiti su amerikietiška mase. Norįs išlikti lietuviu turi spirtis prieš aplinkos nelietuvišką įtaką. Dr. V. Vygantas tvirtina, kad be šio apsisprendimo nebus prasmės veikti lietuviškose organizacijose.

Pagal dr. V. Vygantą, jau dabar turime tris lietuvių studentų tipus. Studentų tarpe yra tokių, nors jų dar nedaug, kurie sąmoningai išsijungia iš lietuviškos veiklos — jie ją laiko nevertinga ir beprasme. Jie kartais save laiko lietuviais, o reikalui esant, išsižada savo tautybės. Antrasis tipas dažniau pasitaiko — tai lietuviškai veiklai pasišventę jaunuoliai. Jie dirba organizacijų vadovybėse, spaudoje ir iš viso reiškiasi lietuviškoje visuomenėje. Trečias lietuvio studento tipas sudaro didžiausią grupę. Jis tik paviršutiniškai domisi tiek lietuviškos, tiek amerikoniškos plotmės gyvenimiškais klausimais. Jis neturi entuziazmo jokiai veiklai. Jį traukia tik pasimatymai su draugais, pasilinksminimai.

Nutautėjimo procesą pagreitina nebemokėjimas lietuvių kalbos. Jau dabar yra tokių lietuvių studentų, kurie, būdami tremtinių vaikai, nebemoka kalbėti lietuviškai. Ar nekeista? Jaunuolis, išbuvęs keliolika metų lietuvių tėvų globoje, kurie nemoka angliškai, užmiršo savo kalbą! Ir kas dėl to kaltas? Ar ne tėvai? Tėvai turi pakankamai priemonių išmokyti vaikus lietuviškai. Išrodo, kad šalia jaunimui nuolat kartojamų žodžių: "Jaunime, neužmiršk savo kalbos", reikia ir tėvams per spaudą, susirinkimuose ir kitur šaukti — "Tėvai, būkit geri lietuviai, išmokykit savo vaikus kalbėt lietuviškai". Mes džiaugiamės sutikę antros, o kartais ir trečios kartos čia gimusį lietuvį, kuris kalba lietuviškai. Ir lietuvių studentų organizacijose pasitaiko vienas kitas trečios kartos studentas, kuris dar moka lietuviškai. Tai jų tėvų nuopelnas. Lituanistinės mokyklos ir organizacijos negali, yra bejėgės pavaduoti tėvų pareigas.

Faktai nėra džiugūs, ir sunku tikėtis, kad ateityje jie gerės. Reikia sutikti su mintimi, kad

būsimoji lietuvių inteligentija Amerikoje kalbės daugiau angliškai negu lietuviškai. Tik mažas skaičius iš jų mokė tiek lietuvių kalbos, kad galės reikšti žodžiu ir raštu lietuvių kalba sunkesnes mintis. Mūsų inteligentija, kalbėdama angliškai, gal bus jautri lietuvių tautiniams reikalams ir dvasioje jausis lietuviais ir tokiais prisipažins. Tokiu atveju mes tapsim daugiakalbė tauta, kaip žydai. Jeigu mūsų studentai ateityje toki bus, tikėkimės, iš jų atsiras pakankamas skaičius asmenų, kurie galės vadovauti lietuviškam judėjimui ir atstovauti lietuviškiems reikalams svetimtaučių tarpe.

STUDENTŲ RELIGINGUMAS IR MORALINIS STOVIS.

Religingumo atžvilgiu mūsų studentija stovi gan augštai. Visiškų ateistų nėra daug, bet jų pasitaiko. Daug didesnis nuošimtis yra indiferentų, kurie tikėjimo dalykais nesidomi. Čia didelės įtakos turi Amerikos nekatalikiškos augštosios mokyklos, kuriose yra įvairių srovių, su religija nieko bendro neturinčių arba net priešingų tikėjimui. Jos dalį mūsų studentų užkrečia. Jie tampa dažniausiai indiferentai. Apskritai paėmus, lietuvių studentija Amerikoje didele dalimi yra religinga. Dvi didžiausios lietuvių studentų sąjungos, skautai ir ateitininkai, eina su religija. Jų, kaip matėme, yra daugiau kaip 60% visų studentų. Kitos sąjungos, nors įsakmiai to iš savo narių nereikalauja, bet pripažįsta krikščioniško mokslo dėsnius.

Moraliniu atžvilgiu lietuviai studentai stovi gana augštai. Didelių girtuokliavimų, su mažom išimtim, jų tarpe nepastebim. Prie to prisideda universitetų reikalavimai rimtai dirbti-mokytis, todėl nėra laiko studentų lėbavimams.

Jeigu manyti, kad vedybos lietuvio su lietuve yra dorybė, tai tokių, kuriems nesvarbu tautybė, pagal 1960 anketą yra 13.4% visų atsakiusiųjų studentų. Tai vis dėlto didelis skaičius.

Baigiant reikia pažymėti, kad mūsų studentija Amerikoje nieko neatsilieka nuo savo kolegų amerikiečių, o savo idėjiškumu daug kur juos pralenkia. Tikėkimės, kad noras mokytis ir siekti akademinio išsilavinimo niekad nesumažės ir kad lietuvių inteligentų skaičius didės. Ateityje, po keliolikos metų, mes turėsime Amerikoje keliasdešimt tūkstančių išsimokslinusių žmonių. Jie tikriausia ir ekonomiškai bus gerai įsikūrę. Jeigu jie visi išliks tautiškai susipratę ir lietuviškuose reikaluose aktyvūs, tai bus didelė jėga, kuri lietuvių tautos reikalams galės daug padėti. Jie būtų pakankama sąlyga klestėt lietuviškai knygai, menui ir visam lietuviškam kultūriniam bei politiniam reikalui. Nereikėtų gailėtis pastangų, siekiant to tikslo. Jei jie išsibarstys po visą platų Amerikos kraštą be ryšių su kitais, jų nauda bus mažai jaučiama, — jie nuskęs amerikoniškam katile. Kad taip neįvyktų, jau dabar laikas steigti atskirą augštąsias mokyklas Amerikoje baigusių organizaciją arba prie sendraugių organizacijų jų sekcijas. Kaip yra pastebėta, čia baigę universitetus labai nenoriai jungiasi bendrai su sendraugiais. Jie randa ten jiems svetimą, dažnai lietuviškų politinių partijų atmosferą, kurios jie nesupranta ir vengia. Senoji karta turėtų juos suprasti ir dėl to jų nesmerkti.

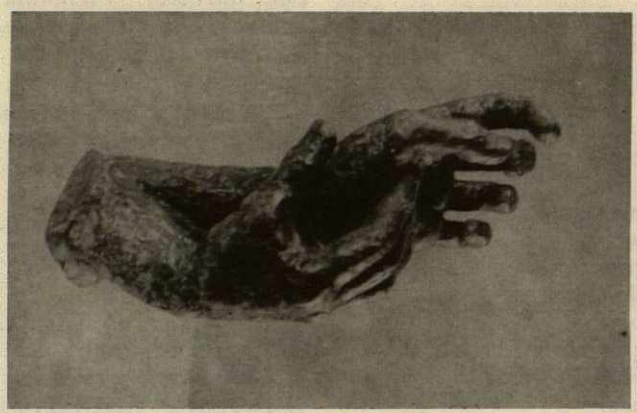

Donatas Buračas — Rankos

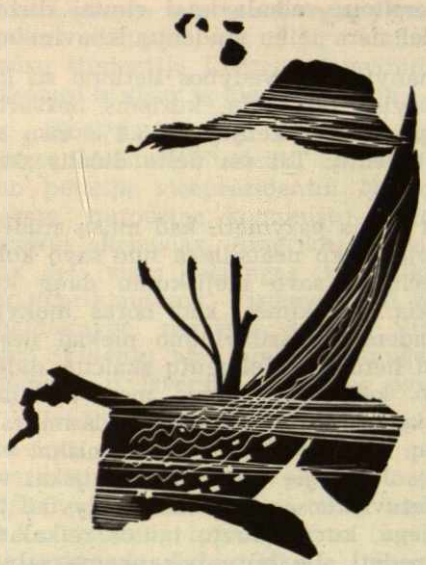

HENRIKAS RADAUSKAS

SVEČIAS IŠ MĖNULIO

Jis nusileido iš dangaus virve
Karališkon pilin. Šiaudinis stogas,
Norėdamas užkirst plėšikui kelią,
Pradėjo degt.

Prie tvenkinio nubėgęs,
Jis puolė semti vandenį. Staiga
Pragydo gulbė keldama namus.
Jis atspindžiui nukirto galvą, šoko
Ant stogo, užgesino šiaudus. Aklas
Karalius ėmė kelti karalienę,
Kuri gulėjo demono glėby,
Sapnuodama, kad įžengė į dangų
Ir Dievas duoda jai sparnus. Plėšikas
Įsakė jam parodyt karūnas.
Nė vienas nepasakė, kur karūnos.
Jis prikalė karalių prie grindų,
Jis demoną prigirdė tvenkiny,
Ant debesio pakorė karalienę.
Nė vienas nepasakė, kur karūnos.
Jisai apliejo stogą benzinu,
Ir gaisras ėmė šokti ir dainuoti
Kaip girtas elgeta.
Jisai, užšokęs
Ant motociklo, nulėkė dangum.

Tiktai dabar, užtrukęs visą naktį,
Pasibaigė mėnulio užtemimas.

AKTORIAI

Jums įsakyta eit vaidinti. Gongas
Plieniniais smūgiais meta jus į sceną,
Kur aštrios lempos, krisdamos nuo lubų,
Kaip harpijos pagauna jūsų širdį.

Jūs imat rėkt, ir jūsų balso vėjas
Nupurto dulkes nuo tamsių kulisų,
Nuo dekoracijų, — pilių ir medžių,
Ir jos apkloja jūsų seną širdį.

Jums reikia pasilsėti. Anonimo
Tarnautojai jus padeda ant stalo.
Kaip sako kūdikį, švelnus graborius
Skardinėj urnoj neša jūsų širdį.

ŽVAIGŽDĖ, SAULĖ, MĖNUO

Kabareto žvaigždė Viola d'Amore (Violet Dam), kuri niekuomet negirdėjo apie Vivaldi, išeina į sceną apsivilkusi dūmais ir žvynais,plojimų ir gėrimų įkaitintam debesy, žibalinių akcijų aureolėj. Virsdama riksmais, gesinančiais veidrodžių šviesas, ji abiem rankom griebiasi už storo prožektoriaus spindulio, kad nesugriūtų.

Saulė ir mėnuo meldžiasi danguje, susirūpinę jos likimu.

DEGANTI ŠAKA

Mes apleidom nuliūdusį taką
Ir žodžius gedulingų poetų
Ir pamatėm liepsnojančią šaką
Ir virš jos — fioletinį lietų.

O nakčia, kai pasaulis sutemo,
Mes pradėjome liepsną raškyti
Ir įėjom į grojantį namą
Fioleto lašais aptaškyti.

PALANGA, KRETINGA IR BIRUTĖ

JONAS MATUSAS

Moksliškas istorijos šaltinių leidėjas Hermann Hildebrand Kuršo senų žmonių liudymus, kad neatmenamais laikais Palangos pilį buvęs užėmęs vienas Danijos karalius, 1884-ais m. pavadino pasaka, atseit, eine Fabel (Liv-, Est- und Curlaendisches Urkundenbuch, VIII, 255). Tai niekuo neparemta pastaba. Matyt, Hildebrandas buvo nesusipažinęs su Vita Anskarii, kurią parašė Rimbertas (išsp. Monumenta Germaniae Historica ir atskirais leidimais). O šv. Ansgaras (801-864), po misijonieriavimo Vokietijoje, Danijoje ir Švedijoje, apie 831 m. buvo paskirtas Hamburgo-Bremeno arkivyskupu ir, be to, popiežiaus legatu "šiaurės kraštams", taigi Danijos, Švedijos, Norvegijos ir kaimyninių sričių, vadinasi, visko, kas buvo apie Baltiją. Rimbertas, irgi šventasis, buvo ano netarpiškas įpėdinis (+888). Taigi jis minėtame veikale aprašo, be kitko, 853-ių m. įvykius. Švedai apsupę Kuršo plačioje srityje pilį Apulia-Appule-Ampule, kurią Dahlmannas, Waitzas identifikavo su Latvijos Kuršo Piltene, o kiti Baltijos rytinio pajūrio istorikai (Kallmeyeris, atrodo, irgi Kunikas) — su Lietuvos šiaurės vakarų kampo Impilte. Bet po generolo Vl. Nagevičiaus (miręs Amerikoje) kasinėjimų prieš pat II pasaulinį karą, vargu begalima abejoti, jog Rimberto Apulia tai Apuolė, atseit, vieta, kame dabar stovi piliakalnis.

Apuolė, būdama prie Luobos (Bartuvos įtakas), yra nepertoliausia Šventosios-Palangos pajūrio. Ir antras dalykas. Ansgaro Gyvenime sakoma, jog aprašomuoju žygiu švedai norėję susigrąžinti Apuolę, kuri šiuo metu buvusi danų priklausomybėje. Taigi Kuršo tradicija apie danų karalių yra ne pasaka, o realybė (iš tikrųjų, tai vikingai, kurie buvo švedų, danų ir norvegų tautybių.).

Aprašytąjį karo žygį patvirtino Adomas Bremenietis savojoje Gesta Hamburgensis Ecclesiae Pontificum (1072-76). O tasai Adomas buvo Bremeno katedrinės mok-los mokytojas ar prižiūrėtojas ir istorinei medžiagai rinkti buvo aplankęs Danijos karalių Svend Estridseną, šiaurės kraštų geografijos ir istorijos žinovą. Taigi tas veikalas pakartoja švedų žygį, bet mini ir danų karaliaus santykius su kalbamuoju pajūriu. Dar daugiau: jojo pastangomis čia buvusi įsteigta bažnyčia. Pasak autoriaus, "ten dabar" (ibi nunc), vadinasi, 11-me šimtmetyje. Ir vėl Kuršo tradiciniai pasakojimai pasitvirtina, kadangi jie Kuršo vyskupijos įsteigimą priskiria Danijos karaliui.

Čia istorijos ufiksuoti faktai natūraliai derinasi ir darosi suprantami Europos tų laikų, atseit, 9-11 amžių fone. Tai vikingų arba normanų laikotarpis. Jie, plaukiodami nuo Švedijos-Norvegijos-Danijos krantų, piratiškomis ir militarinėmis priemonėmis paveikė politiškai ir kultūriškai ne tik Baltijos jūros sritis, bet ir Atlanto vandenyno platų rytinį pakraštį, įjungiant ir Vidužemio jūros šiaurinį krantą.Vikingų žygiai turėjo iš dalies prekybinių ir krikščioniško misijonieriavimo bruožų. Vikingų — normanų stambiausi sukurti politiniai-valstybiniai vienetai buvo Anglijoje, Normandijoje (Prancūzijoje), Sicilijoje, pagaliau, Didžiajame Naugarde ir Kijeve, atseit, Rusijoje. Vikinginis atramos punktas žygiams į Kuršą ir sritis nuo Šventosios iki Aistmarių buvo Gotlando sala, kuri nepertoliausia į žiemvakarius nuo Palangos. Toji sala su Wisby miestu buvo tų vikingų (kuriuos rusai vadino variagais) iššygiuojamoji pozicija į Didįjį Naugardą. Šiame jie įsteigė "gotų prekybinį kiemą" (Goten hove); kuris išliko iki 15-to amž.pabaigos. Nors jis būdavo išnuomojamas vokiškai Hanzai, bet savininkas vis dėlto pasiliko Gotlandas.

13-me amž. Palanga ir jos pajūrys iš pradžių tik implikuojama bei suponuojama bendresnio pobūdžio dokumentuose. Pvz., Baltijos pakrantėse einant kryžiaus žygiams, popiežiai ekskomunika draudė, kad Vokietijos ir Skandinavijos užjūrio pirkliai neprekiautų su vietiniais pagonimis (1218, 1229, 1240, 1248, 1262). Inocentas IV 1253 m. rašte domininkonų viršininkams mini tik Nemuno žiotis. Girdi, "upe, vietine kalba vadinama Nemunu, tų sričių pagonims buvo laivais pristatoma ginklų, drabužių, druskos ir daug kitokių gyvenimo reikmenų" (Liv-, Est- und Curlaendisches Urkundenbuch, I, 340).

Kita implikuojamų žinių rūšis yra apie Žemaitijos pajūrio žmonių tautybę. Kryžiuočių vyriausias magistras Vilius Urenbachas 1251 m. apie Kuršo vyskupą Hermanną ir jo kapitulą sako, kad jie "buvo nužudyti kardais... lietuvių rankomis' (manu Lithwinorum, ten pat, 283-84). Reikia atsiminti, jog kaip tik tuomet

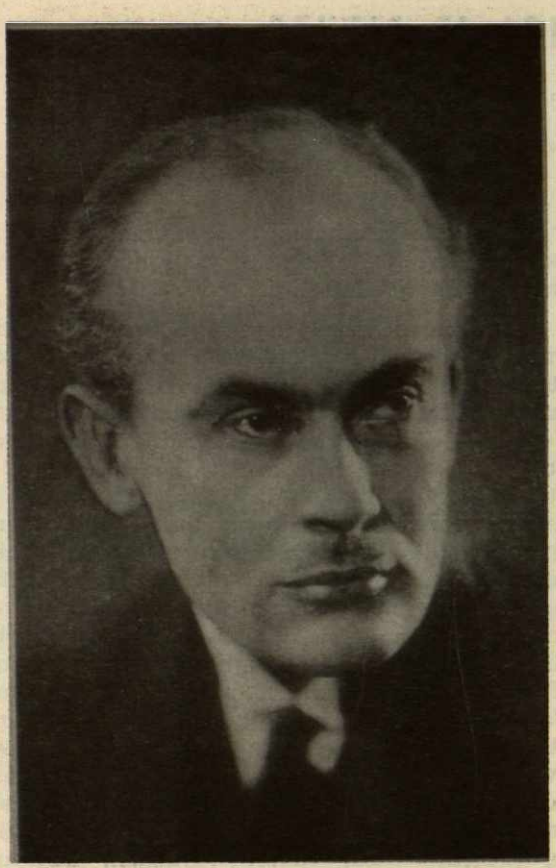

Petras Rimša

Skulptorius Petras Rimša mirė Kaune š. m. spalio 2, sulaukęs 80 metų. Buvo gimęs 1881. Meno mokėsi Varšuvoje, Krokuvoje, Petrapilyje, Paryžiuje. Dalyvavo pirmoje lietuvių dailininkų parodoje. Visu kūrybos platumu prasiskleidė nepriklausomos Lietuvos laikais, dalyvavo įvairiose parodose. Jo kūrinių parodos buvo surengtos ir Amerikoje, kur jis čia lankėsi.

Labiausiai Petras Rimša pagarsėjo savo stilizuotom ornamentuotom skulptūrom. Su pamėgimu jis raižė ornamentus ir jais padengė skuptūrų paviršių. Prie vieno kūrinio dirbo mėnesiais ar net metais. Taip pat P. Rimša sukūrė visą eilę medalių, kurie yra tikri meno kūriniai, atlikti po ilgų pasiruošimų, studijų. Medaliai stilizuoti ir kruopščiai išraižyti smulkiais ornamentais.

---

buvo steigiama Klaipėdos-Memelio pilis ir miestas, ir tai Livonijos kryžiuočių šakos drauge su Kuršo vyskupu, kurio vyskupijai teoretiškai priskirta pajūris nuo Kuršo pusiasalio iki Klaipėdos, pagaliau, šioje pradėta statyti vyskupijos katedra. Kito vyskupo lūpomis (1253), statant vokišką pilį, susidurta "su lietuvių ir sambiečių ... sutvirtinimais, kuriuos pasistatė piliai apsupti" (castrorum Lettowiorum et Sambitarum, t.p. 317-318). Maždaug tuo metu, kaip sako 13-to šimtm. Livonijos Eiliuotinė Kronika, "prie Klaipėdos ir Kundingos žemaičiai ir kuršiai buvo pikti kaimynai" (Sameiten unde Kuren, eil. 6787 - 89). Pagaliau, prof. dr. R. Trautmannas ir pagal jį prof. Kaz. Būga yra pareiškę, jog senais laikais į lietuvių kalbą patekę švedinių, o į švedų — lietuviškų žodžių, kaip Būga sako, "iš klaipėdiškių žemaičių šnektos" (Kalba ir Senovė, 205-206 ir Trautmanno, Germanische Lautgesaetze, 50). Pagal žinomus faktus apie vikingus, tai galėjo būti tik 9-12 amžiais, viena, ir, priimant Būgos samprotavimą, tuomet ties Nemuno žiotimis gyveno "klaipėdiškiai žemaičiai".

Kad taip iš tikrųjų buvo, patvirtina 1365 m. kryžiuočių vyr. magistras Winrichas von Kniprode, girdi, Kuršių Marių žiemrytinis šonas prie Ventės Rago ir Rusnės žiočių yra "lietuviška pusė" (uff der Littawischen Seiten, Sembritzki, Geschichte d. St. Memel, 39). Livonijos magistrui net visas Palangos-Klaipėdos ruožas yra "lietuviškas pajūris" (Lithoweschen strand, 1422 m., LUB, V, 794). Ir pati Baltija kryžiuočių 1409 m. pavadinama "Lietuvos jūra" (maris Littavie, Cod. Epistolaris Witoldi, 980). Lenkų kronikas Dlugošas tam dalykui turi "Žemaitijos jūra" (mare Samogiticum). Tą pavadinimą iš jo bus perėmęs mūsų Daukantas.

Šitaip dalykams esant, yra logiška, jog visas Šventosios-Palangos-Klaipėdos pajūris įėjo į Lietuvos valstybę. Tam yra Mindaugo 1253m. dokumentas. Čia Lietuvos karalius sutartyje su Rygos miestu kalba apie pirklius, "kuriems gali sudužti laivai mūsų valdomuose vandenyse" ir kad niekas negali užkabinti jųjų prekių, "ar jos bus laive, ar sausumoje" (in aquis nostrae dominationis pati naufragium forte contigerit .. Sive in navi fuerint, sive in aquis; tenp., 1, 313; apie pajūrį išsamiai mūsų studijoje "Lietuviškos Giminės ir Jūra" "Lietuvos Aide", 1939 m., nr. 427-454; palyg. mūsų "Vikingai, Krikščionybė Žemaičiuose etc." "Aidų" 1958 m. nr. 9). 1413 m., einant ginčui dėl pajūrio, kryžiuočiai Vytautui argumentavo, girdi, jiems Klaipėdą su Žemaitija jau Mindaugas dovanojęs (Lites ac Res Gestae etc., III, 57 ir kit. tomuose).

Lenkų prof. H. Lowmianskis, 1936 m. rašydamas apie Birutę, argumentavo, kad 14-me amž. Palangos - Šventosios pajūryje negalėję būti gyvenamų vietų, kadangi tuomet tenai buvę kovojama (Polski Slownik Biograficzny). Iš tikrųjų gi, pačiame pajūryje rimtai buvo kariaujama tik iki 13-to amž. vidurio, o vėliau iki jojo pabaigos pasitaikydavo tik sporadiškų kautynių. Jau 14-me ir iki 15-jo vidurio Palangos srityje buvo Žemaičių pastovi įgula (išėmus

kryžiuočių valdymo interliūdą). Tiesa, visą laiką būdavo susirėmimų, bet tai Lietuvos įgula užpuldavo kryžiuočių pašto pasiuntinius, kartais ir kariuomenės mažus dalinius, kai tie stengdavosi pro čia praļįsti į Prūsiją ar Livoniją.

Kai Livonijos kryžiuočiai Klaipėdą perleido Prūsijos šakai, pati ta dvilypė valstybė praktiškai bei taktiškai atsisakė nukariauti Šventosios-Palangos krantą. Mat, visos pastangos nukreiptos į didžiąsias strategijas: kryžiuočių — dideliais smūgiais į krašto gilumą parblokšti Lietuvą, o Lietuvos — tokiu pat būdu apsidirbti su kryžiuočiais. Kryžiuočiai puola Kauną, Gardiną, Trakus, Vilnių, Naugarduką. Lietuviai —Įsrutį, Karaliaučių, pilis prie Vyslos, Daugavpilį, Mintaują, Kundingą, Durbę, Piltenę, ties Estija pasiekia jūrą. Rygoje Lietuva 13-to amž. pabaigoje ir 14-to pradžioje laiko savo įgulą "Lietuvių pilyje" (castrum Letwinorum, SRL, II, 56, 154). Dėl to ir kitų priežasčių Livonijos kryžiuočiai 14-me amžiuje buvo nepavojingi, o per Rygos arkivyskupus ir miestą, galima sakyti, neutralizuoti. Mat, šieji su Lietuva bičiuliaudavosi.

Vadinasi, Šventosios-Palangos pajūryje 14-me amž. kautynių visiškai negalėjo būti, kadangi jos buvo nereikalingos. Dėl to šiuo metu tuodvi vietovės beveik visiškai neminimos. Bet tai nereiškia, kad juodvi nustojo egzistavusios. Dar daugiau. Tas, palyginti, ramus laikotarpis daro galimą Lietuvos pajūrio didesnį ar mažesnį apgyvendinimą.

Su 15-tu amž. Palangos ir viso pajūrio į pietus nuo Šventosios reikalas Lietuvos politikoje užima vieną iš pačių pirmųjų vietų. Tuomet ir jos vardas rašomas juoda ant balta. Be augščiau minėtųjų dabar paaiški ir daugiau priežasčių, dėl ko Palanga anksčiau nebuvo įsakmiai minima. Tai matyti iš Kuršo vyskupų sąrašo ir teismo aktų Kuršo vyskupo su Rygos kapitula. Tuos dokumentus (pirmąjį iš Kopenhagos karališkos bibliotekos, antrąjį — iš Lietuvos archyvo, vadinamo "Lietuvos Metrika") paskelbė pirmaeilis Pabaltijo istorijos tyrinėtojas Herm. Hildebrandas (Liv-, Est- und Curlaendisches Urkundenbuch, Riga — Moskau 1884, t. VIII, p.p. 255-60). Taigi minėto sąrašo (series episcoporum Curoniae) pradžioje sakoma, kad Danijos karalius, 1160 m. atvykęs su laivynu, "išsikėlęs Palangoje, apgulęs ir nukariavęs tvirtovę" (applicuit Palangen et obsedit castrum et expugnavit). Dokumentas yra originalo nuorašas iš 16-to šimtm. Bet tai patvirtino augščiau minėtas teismas (castrum Palangen (Palanghen) vulgariter dictum). Posėdis buvo Rygoje 1431.V. 1-19; teisėjas Arnold Dattelen, Varmijos kapitulos pirm-kas, atstovaująs (sub-

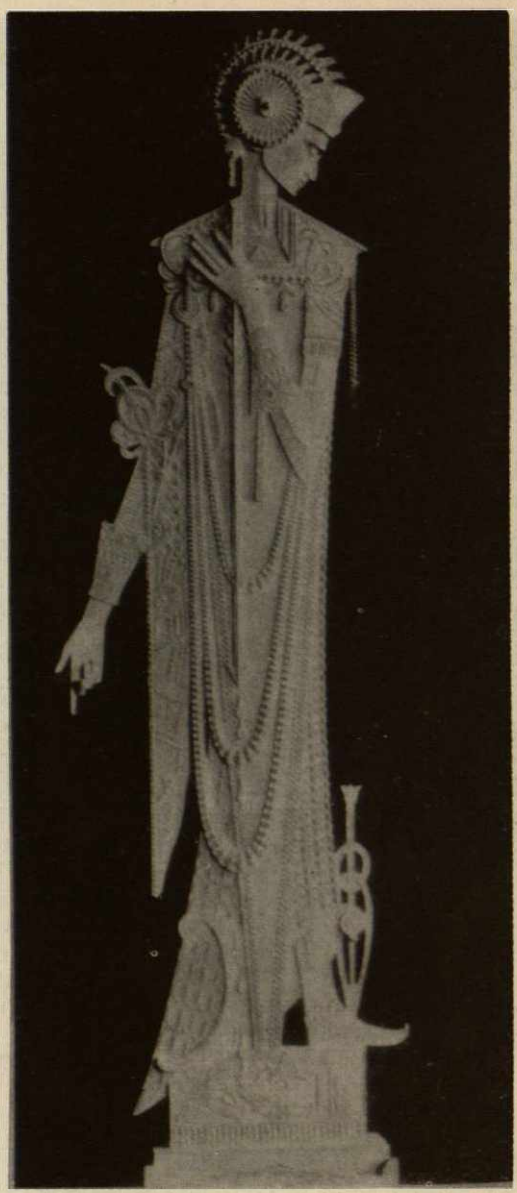

Petras Rimša — Stilizuota figūra

delegatus) Romos kūrijos kardinolui Jonui iš Rouen; 8 liudininkai, apie 70 metų amžiaus, Kuršo gyventojai (vienas iš Piltenės), kitas toje srityje daug metų klebonavęs. Visi jie apie danų sugriovimą Palangos ir tuomet Kuršo vyskjos įsteigimą girdėję "iš daugelio senų kuršių" (a pluribus antiquis Curonibus).

Vadinasi, 12-me amž. Palanga buvo tvirtovė. Taigi gyvenama vieta. Implikuojama ir uostas. Bet ta žinia iš 15-to amž. dokumento. Pirmutinis, tiesioginis, jokių abejonių nesuke-

liantis liudymas, ir tai dokumentis, o ne tik pasakojamas-kronikinis, yra iš 1253 m. Iš tikrųjų buvo keletas dokumentų, kuriuos palyginus, gaunama gana tikslus Palangos, Kretingos ir jų apylinkių vaizdas (Liv-, Est- und Curlaendisches Urkundenbuch, I, 237-677). Henrikas, Kuršo vyskupas, savo rašte aiškiai mini lot. Palange, o vokiškai Palanghen (327). Ji įeina į terras incultas nondum divisas. Lotynų kalboje colere, cultus, cultura turi dvi prasmes, atseit, galima ir terram colere (žemę dirbti) ir Deum colere (Dievą garbinti). Kad čia pritaikyta ši antroji prasmė, užmena posakis nondum divisas, atseit, "dar nepasidalintas", mat, rašė misijonieriaujantis vyskupas, o pagal ano meto teisę ir praktiką, įvesti krikščionybę reiškė kraštą užvaldyti. Buvo bendra praktika vyskupus skirti dar nenukariautoms, neužimtoms sritims. Tad terras incultas galima versti "krikščioniškai neapšviestas" ar "krikščioniškai nesutvarkytas sritis". Juoba, kad viduriniais amžiais nekrikščionims nepripažinta teisė į nuosavybę.

Kad taip iš tikrųjų buvo, tas pats vyskupas pasako kitame rašte (1258). Išskaičiuojama, kokie plotai įeina į Klaipėdos parapiją(ten buvo steigiama ir vyskupo sostas), būtent, homines harum castellaturarum, "Žmonės šių pilių apylinkių". O castellatura (kitais atvejais territorium castri) yra specialus vidurinių amžių terminas, kuris pažymi apylinkę, kurios ūkininkai turėdavo išlaikyti pačią pilį. Lietuviai 16-me amž. tai vadino "pilies lauku" (Sprogis savo Žodyne tai rusiškomis raidėmis transkribavo "piles lavka". Tos rūšies ūkininkai vadinta "pilininkais" ir "pilėnais", nes 1448 m. paliudyta kaimai: Pelleningken — prie Isručio, Pellehnen — prie Ragainės ar Tilžės (L. E. u. Curl. Urkundenbuch, X, 281-2). Taigi tų "pilių apylinkių" tarpe randame de Palangen ir de Creten (I, 417). 1253 m. rašoma borg to Cretyn (Kretingos pilis) ir borchsuchunge Cretyn (Kr. pilies apylinkė, 319). Livonijos Eiliuotinė Kronika apie 13-to amž. pabaigą turi Kretene (eil. 6963-7058). Būta ir Impilties "pilies apylinkės" (1290 m. castellatura Ampilten, 663). Čia cituojamuose dokumentuose randamas "Pilsaten" yra latviškas žodis "kastelatūrai" pažymėti, nes 1444 m. apie vieną Latvijos pilį ir jos apylinkę štai kaip rašoma: to Dobblene laengs dem slote in der pilssate (Urkundenbuch, X, 2 ir passim).

Taigi ir Palanga ir Kretinga ir Impiltis ir kitos pajūrio vietos 13-to am. viduryje buvo apgyventos. Kitaip būtų nesuprantamas jųjų įjungimas į pilių išlaikomąsias apylinkes ir (o tai dar didesnis argumentas) į parapijos aptarnaujamas vietas. Iš tikrųjų, 1253 m. Kretingos pilies apylinkėje gauna žemės 4 ūkininkai; kadangi tai sudarė tik pusę ploto, tai antroji pusė, matyt, turėjo senuosius gyventojus (tenp. I, 319). Pagaliau, bent dalis pajūrio (atrodo, Palanga ir Kretinga jų tarpe) implikuojamai paliudyta buvus lietuviška. Cituotame "pilių apylinkių" dokumente kalbama apie "gyventojus, bet kurios kalbos jie būtų" (homines, cuiuscunque idiomatis fuerint).

Minėtame 1253 m. dokumente vienam Twertiken duodama žemės Kretingos pilies apylinkėje (L U B, I, 319). O 14-to amž. pabaigos Wegeberichtai paduoda vietovę Quertekeyne, Twertekaymen (SRP, II, 665-71). Reikia sutikti su šio leidinio autoriais, jog tai dabartiniai Tverai. Ir daugiau dabartinių vietovių paliudyta prieš šimtmečius: Apuolė — 9,16 amž.; Palanga — 12, 13, 15, 16 amž.; Kretinga — 13, 16 a.; Impiltis — 13 a.; Imbarai — 13 a. (Embare, 1253 m. dok.). Apskritai paėmus, raštų vietovardžius galima susieti su dabartiniais. Sakysim 14-to amž. Wegeberichtai turi: Wewerse, Swexste, Kaltenynen, Namaxte ir tt.

Flandrijos keliaujančio diplomato Ghillebert de Lannoy pastabą, jog "šita dykuma vadinama Lietuvos pajūriu" (est nomme ce dit desert le Strang de Letaoeu, SRP, III, 446) reikia imti su dideliu rezervu. Mat, jis keliavo žiemą (1413) ir tik pravažiavo, o ne tyrinėjo. Pastovių gyventojų tarp Šventosios ir Palangos turėjo būti visą laiką, gal tik išėmus trumputį laikotarpį tarp pabaigos 14-to ir pradžios 15-to amžių, kuomet Žemaitiją laikinai valdė kryžiuočiai (o tai beveik sutapo su de Lannoy kelione). Mat, to ruožo, ypačiai Palangos, vyriausia funkcija buvo neleisti fiziškai susijungti ir bendrauti politiškai - administraciškai į vieną valstybę susijungusioms vokiečių kryžiuočių šakoms — Prūsijoje ir Livonijoje (dab. Latvija ir Estija). Šį faktą paneigti būtų paneigti saulės šviesą. Dėl to pirmos eilės istorikas Chr. Krollmann, su Lohmeijeriu parengęs paskutinę laidą klasikinio veikalo "Geschichte von Ost-und Westpreussen" ir iki 1944 m. redagavęs standartinę "Altpreussische Biographie", nepasiduodamas naciškai tendencijai, pareiškė: girdi, kardininkų ir kryžiuočių 1237 m. susijungimas buvę padiktuotas "netarpinio susisiekimo Prūsijos su Kuršu", tačiau "tarp abiejų kraštų, lyg koks platus kylys, įsiterpė Žemaitijos sritis, gyvenama karingos lietuvių giminės" (Politische Geschichte des Deutschen Ordens, Koenigsberg 1932, p. 23).

Dėl to kryžiuočių valstybė stengte stengėsi tą pajūrį su visa Žemaitija prisijungti. Lietuvos valdovai, spiriami politinių aplinkybių, buvo priversti tą sritį laikinai perleisti. Tai yra

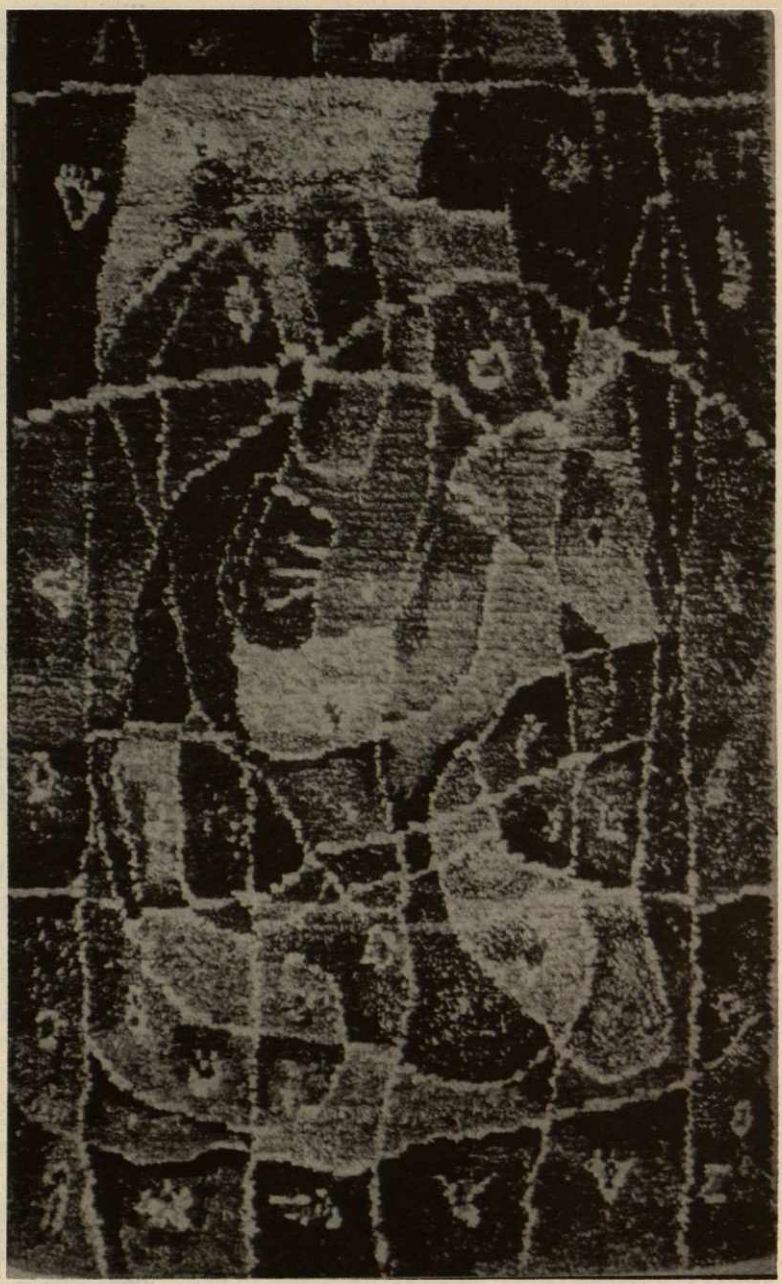

A. TAMOŠAITIENĖ

GYVENIMO VERPETUOS
(kilimas)

padarę Jogaila, Vytautas, Švitrigaila (1382, 1384, 1389, 1398, 1402, 1404). Bet Vytautas jau nuo 14-to a. pabaigos darė praktiškų žygių tai svarbiai sričiai susigrąžinti. Viena iš svarbiasių priežasčių, kad jis išėjo į Gruenwaldą, buvo Žemaitijos ir pajūrio klausimas. Sutriuškinus kryžiuočius, Torno taika 1411 m. Žemaitiją grąžino. Bet kryžiuočiai užvirė aiškinimo velniavą, girdi, nuo Baltijos iki Nevėžio tai Kuršas, Žemaitija gi tik už tos upės. Vytautas su Jogaila bylą pavertė tarptautine ir parodė nepaprastos energijos ir ištvermės. Tai, kaip du vandens lašai, panašu į dabartinius tarptautinius ginčus. Pajūrio - Žemaitijos bylą sprendė (1413-20) trys tarptautinės ano meto institucijos — Romos imperatorius, popiežius ir Konstanco visuotinis Bažnyčios susirinkimas. Vieną kartą išspręsdavo vienaip, kitą — kitaip. Mė-

ginta ir tiesiogiai dėrėtis: kryžiuočiai su lietuviais susivažiavo 5 kartus (1414-19). Tuo tarpu buvo tik paliaubos, vadinasi, teisiškai karo padėtis. Bet Vytautas, remiamas Jogailos, padarė du praktiškus žygius, sakytumėm, įvykusius faktus — iš Konstanco susirinkimo 1416-17 m. išgavo Žemaičių vyskupijos įsteigimą (paralyžavo Kuršo vyskupo pretenzijas į Palangos pajūrį) ir per savo vietininką priėmė husitiškos Čekijos karaliaus vainiką (akibrokštas imperatoriui, remiančiam kryžiuočius). Pagaliau visas dalykas išspręstas karu, t.y., kryžiuočių nugalėjimu, ir Melno taika 1422.IX.27 Lietuvai nustatė tokias sienas su Prūsija, kokios su nedideliais pakeitimais, išbuvo iki I-jo pasaulinio karo.

Visus istoriškai-administracinius argumentus, kad Kretinga, Palanga ir visa vakarinė Žemaitija XIII-e amž. buvus kuršių gyvenama, griaute sugriauja pats Kuršo vyskupas 1420. III. 27: "...Mūsų Kuršo bažnyčia turi tam tyčia raštus arba instrumentus, pažyminčius, kaip toli josios vyskupija traukėsi į Žemaitiją, kuomet tas kraštas buvo nekrikščioniškas; bet kiek to krašto būdavo padaroma krikščionimis, tai priklausė Kuršo bažnyčios vyskupijai" (...heft unse kerke van Curlande nene breve edder instrumenta, inholdende, wo wiid ere sprengel strecket in Samaiten, wante de lande uncristen sin gewesen. Sunder wat van dem lande Cristen worde, dat gehort in den Sprengel der kerken to Curlande, LUB, V, 623). Tai patvirtina 1453 m. Livonijos magistras rašte popiežiui, girdi, šisai "Kuršo bažnyčią atitraukęs nuo mūsų apsaugos ir, įvykus trikdinančiam padalinimui, žemaičius iškėlęs bažnyčios pražūčiai" (ecclesiam Curoniensem nostra a defensione retraheret et confecta divisionum turbacione Samagittas in ecclesiae destruccionem suscitaret, tnp., XI, 259). Čia kalbama apie naujai įsteigtą Žemaičių vyskupiją.

1422 m. Lietuvai dokumentiškai užanstspauduota Šventosios - Palangos pajūris. Kaip tik čia žemaičiai trukdė Livonijos kryžiuočiams susisiekti su jųjų šaka ir centrinėmis įstaigomis Prūsijoje. Livonijos magistras 1420 m. rašo vyriausiam magistrui Prūsijoje, kad jis laiškus siunčiąs ne pajūriu (langes dem strande), bet miškais, girdi, taip turįs daryti ir šisai, kadangi žemaičiai "pajūrio krante atimą laiškus" (ufme strande genomen, LUB, V, 638-9). Ta vieta būdavo "medžiais užleista ir užkirsta" (vorhanget und vorhouwen, p. 955). O žemaičiai "tykodavo ir laukdavo" (legen und warten). Dėl to nebuvo įmanoma vykti "su ratais ir vežimais" (karren noch wagene, VIII, 346). O tik joti stipriais būriais, sakysim, su 80 karių ir 150 arklių, kadangi pro Palangą į Klaipėdą, iš tikrųjų, buvo įmanoma tik "mušte prasimušti" (zu slahen, tnp., VII, 19-20).

Palangą ir jos situaciją švieste nušviečia laiškas, kurį 1425.VI.27 Livonijos magistras iš Kundingos pasiuntė vyriausiam magistrui."Mes esame buvę", jis rašo, "ant piliakalnio Palangoje ir esame jį rūpestingai apžiūrėję". Kaip matyti iš kitų to laiko Livonijos dokumentų, laiško autoriaus burgwall dabartinėje vokiečių kalboje reiškia Burgberg, atseit, piliakalnį. Jis esąs "labai stiprus ir ant jo galima pastatyti stiprią tvirtovę" (gar feste, fest hawssz buven). Tai "atskirtų Prūsiją nuo Livonijos, kas būtų nepataisomas, amžinas nuostolis". Dėl to magistrui ir jo valdiniams viršininkams atrodę (duncket uns), kad tas piliakalnis "neturėtų tekti kunigaikščiui Vytautui... kadangi augštai iškilęs tarp mudviejų kraštų" (tnp., VII, 219-20). Tai ne kas kita, kaip dabartinis Birutės kalnas.

Jei Palangoje būdavo stipri sargyba, tai jos apylinkėse turėjo būti gyvenamų vietų. 1453 m. žemaičiai iš čia ir Šventosios pabėga su "viskuo, ką turėjo" (was sy haben); čia yra "sutvirtinti pastatai" (posteyen); Šventojoje yra smuklininkas (kretzmer). 1454 m. Žemaičių seniūnas iš Žemaitijos gilumos į Palangą praveda kelią (wege... off Polangen, LUB, XI, 275, 312, 411). O Kretinga, atrodo, nuo 13-to a. pradžios visą laiką pasiliko žemės ūkio ir administracinis centras. Šitokią situaciją suponuoja ir faktas, jog į Palangą 1427 m. buvo atvykęs Jogaila, "kad pamatytų jūrą, kadangi anksčiau jūros iš viso nebuvo matęs" (codex Epistolaris Witoldi, 781). Vykdamas iš Klaipėdos į Rygą (1402 ir apie 1424 m.), pro Palangą buvo prajojęs ir Švitrigaila, kuris po Vytauto užėmė Lietuvos sostą (ten pat, 960 ir mano "Švitrigaila", 20). Garsusis Žemaičių vyskupas Merkelis Giedraitis (1576-1609), kuris yra vienintelis lietuvis kunigaikštis, užiniciavęs Lietuvos istorijos ir kalbos mokslus, taigi jisai aplankė Palangą net du kartus ir, atrodo, įsteigė katalikų bažnyčią (Žemaitiu Wiskupiste, I, 117; Polski Slownik Biograficzny).

Jei Palangos kaip pajūrio tvirtovės, likimas buvo permainingas, tai jos artima kaimynė Kretinga, kaip jau užsiminėme, visuomet liko ūkiniu ir administraciniu centru. Jis šiuo atžvilgiu bus apėmęs ir Palangą. Ana, 1564 m. yra "Palangos ir Kretingos" dvaras, priklausąs Lietuvos valdovui (Liet. Metrika, 1914 m., 765). Cituotas dokumentų rinkinys atvejų atvejais kalba apie "Žemaičių muitą" (myt Žomojtskij). Tarp tokių svarbiausių muitinių buvo Palanga ir Kretinga. "Lietuvos Metrika" 1564 m. juo-

dvi vadina "užtvaromis" (zastavy... Polon'ki i Kretinki, 1914 m. leidimas, 761). Be galo įdomu, jog tarp poros paliudytų vietovių, 16-to amž. vidury turėjusių lietuviškus kryžius, yra ir Kretinga. Čia 1567 m. kryžių randame Tūbausių kaime, Kretingos valsčiaus (Akty Vilenskoj Archeogr. Komissii, XIV, 21). Čia ir Žemaičių didžiojo vyskupo ir istoriko Motiejaus Valančiaus protėviai. Pačiame Kretingos kaime 1566 m. užrašytas "Batsiuvis Valančius (Wolenczus Czobotarus, tnp. 107).

Galimas daiktas, Palangoje būta uosto prieš Mindaugą, atseit, vikingų laikais. Slownik Geograficzny (1887) mini liekanas akmeninių įtvarų netolies dabartinės "Olando Kepurės", t. y., prie Ranžės įtakos. Jei 15-to amž. vidury užsimenama apie uostą, tai, atrodo, turima galvoje Šventosios žiotys (Czacki, O prawach Litewskich i Polskich). Mat, nuo to amžiaus pradžios Šventoji (Heylige Aa) figūruoja kaip vietovė, atseit, mazginis punktas pakeliui iš Prūsijos į Livoniją. Šventosios uostas visiškai aiškiai minimas apie 1590 m. (tenp., I, 210 tol.). Nuo to laiko čia reguliariai sustodavo Anglijos ir Olandijos laivai. 1613 m. Radvilos žemėlapy šis uostas aiškiai paduotas. Anglas Horst Šventojoje įsteigė specialią prekybos bendrovę.Bet Ryga, norėdama nusikratyti kylančiu konkurentu, prašė švedų kar. Karolio II (jis buvo užėmęs visą pajūrį), kad tą uostą panaikintų. Ir taip 1705 m. Šventosios žiotys užversta akmenimis ir uostas nustojo veikęs. Tik nepriklausomos Lietuvos laikais Šventojoje įsteigta žvejų uostas su reikalingomis dirbtuvėmis. Suprojektuotai geležinkelio šakai Šventoji - Darbėnai prieš II pasaulinį karą jau baigti visi parengiamieji darbai.

Kad Palangoje palaidota Birutė, Lietuvos didžioji kunigaikštienė, Kęstučio žmona ir Vytauto Didžiojo motina, negali būti jokios abejonės. Apie ją ir visą Vytauto šeimą nuodugniausiai rašęs prof. Ign. Jonynas tai laikė tik galimu dalyku (Lietuviškoji Enciklopedija, III, 1935m.).

Lietuvos antrasis istorikas (abu mirę Lietuvoje), prof. A. Janulaitis, atrodo, tai buvo linkęs laikyti faktu (ten pat). Tuo tarpu lenkų prof. H. Lawmianskis implikavo, jog Birutės tradiciniai santykiai su Palanga, taigi ir jos kapas yra išmislas bei legenda (Polski Slownik Biograficzny, II, 1936).

Nors Birutės kapą Palangoje paliudija tik liaudies, ypač Žemaičių, tradicija, bet šiuo atveju ji yra lygi tiesioginiams rašytiniams dokumentams. Birutė bus mirusi apie 1389 m., o jau 1414-18 m. sakoma, kad jos kapas "laikomas pagarboje" (Lites ac Res Gestae etc., III, 179). Aišku, tai Palanga. Mot. Strykowskis, pirmas ir pagrindinis Lietuvos istorikas, galima sakyti, iki 19-to amž. pabaigos, savojoje "Kronika Polska, Litewska etc", kurią rašė Varniuose pas vysk. Merkelį Giedraitį, o 1582 m. išspausdino Karaliaučiuje, taip išsireiškia žodis į žodį: "pats mačiau Palangoje prie jūros tos Birutės stypsantį kalną, kurį Žemaičiai su kuršiais ir šiandien vadina šventosios Birutės; jie iki šios dienos švenčia jos nustatytą šventę toje vietoje, kur ir Romos kunigas atvažiuoja, o šis turi nemažo pelno iš žvakių ir aukų; nors nemanau, kad tas aukas Dievas priima, kadangi Birutė buvo pagonė" (originalas lenkiškas). Panašiai rašo ir kun. Liudv. Jucevičius (Wspomnienia Żmudzi, 1842). Žinoma, dvasiškiai stengėsi nuo tokio garbinimo atgrasinti. Kad pakeitus garbinimo objeką, apie 1506 m. ant Birutės kalno pastatyta šv. Jurgio koplyčia (Slownik Geograficzny). Matyt, šiai sunykus, 1753 m. atkelta nauja iš Šventosios. Bet, atrodo, dėl birutinio garbinimo šioji vysk. Masalskio įsakymu sugriauta (1776-94). Dabartinė, architektūriškai suplanuotoji mūrinė yra iš 1869 m.

Taigi liaudies tradiciją paremia statybos faktai. Kad liaudis esmėje teisingai išlaiko atmintyje istorinius įvykius, liudija Suvalkijos pasakojimai apie vieną gudrią ponią, valdžiusią savo dvarus per revizorius. Tai Žygimanto Augusto motina Bona, kuri prieš 16-to m. vidurį turėjo visus plotus nuo Virbalio iki Jurbarko. Pagaliau, prisikėlimo dainius Maironis Birutę ir Palangą susiejo su savo vieninteliu lenkišku kūriniu: "Z nad Biruty" pasirašė, kaip Halina z Polągi.

Ign. Jonynas, nors labai rimtas istorikas, vis dėlto perdaug lengvai numojo ranka į Birutės tradicinį gretinimą su tarnavimu lietuvių senovinei religijai (to nedarė Aug. Janulaitis). Girdi, deivės Praurimės nesą Lasickio lietuviškų dievų sąraše. Tuo tarpu dar 1600 m. Beržėnų valsč. buvo (nors slaviškai keistai transkribuota) "Per-Raiumės Dauba", atseit, tokia apylinkė ir dvaras (Opisj Dok. Vilensk. Centraljn. Archyva, V, 263). Paliudyta ir senovinis religinis vardas Šventaragis ar Šventragis. 1441-80 m. Vilniaus iždas išmoka vienam "Švintaragiui" (Švintorogu, Liet. Metrika, 1910 m., 202). 1600 m. Kurklių valsčiuje yra net "Šventaragių dvaras" (Šventoragi, Opisj etc., V, 255). Atidėję į šalį Mierzynskio svarstymus, paremtus antraeiliais šaltiniais, ir Mannhardto nesistematišką šaltinių nuotrupų rinkinį, čia pabrėžiame, jog liet. senovinės religijos Perkūnas yra aiškiai paliudytas. Ir senovinio kulto tarnautojai. Taip pat Romowe, Rombine, Rume įvairiose krašto vietose (pasak Valančiaus, 16-me amž. Kražių tvir-

tovei padėta "mūro rūmuo", t.y., pamatai. Pagaliau šventos upės ir miškai. Kaip tik šiuodu dalykai kaiką nušviečia apie Birutę ir Palangą. Arti Rambyno (minimas 13-14 amž.) yra upelis Šventoji (prieš Šešupės įtaką). Veliuona, Žem-jos administracinis - karinis centras 15-me amž., buvo didžiuliame šventame miške, kuris traukėsi nuo Panemunės-Gelgaudų iki Nevėžio (Wegeberichtuose ir kituose 15-to a. šaltiniuose). Atrodo, jog ir Neries Šventoji susijusi su 13-to amž. administraciniu-kariniu centru apie Daugeliškį-Linkmenis-Dubingijus. Na, o netoli Palangos teka Lietuvos paskutinė šventa upė. 14-15-to amž. dokumentuose ji pabrėžiamai taip vadinama (Heylge, Hillige Aa). Tuo tarpu Lielupė rašoma "Žiemgalių upė" (Semgaler Aa), o Venta — "Kuršo upė" (Kurish Aa). (Liv—, Est— und Curlaendisches Urkundenbuch, I-X). Pasirodo, 1422-26 m. Lietuvos-Latvijos vakariniame pasienyje buvo eilė kapinių (kappe, kapmyll), labai tankiai piliakalnių ir šventų miškų, besitraukiančių iki Šventosios (cit. veik., V, 788, VII, 326-7). Žagarės apylinkėje apie Platuoną ir Svetę (latviškai reiškia "Šventoji"), yra "Krūmai, vadinami Rume" (dem busche, geheiten Rume). Čia akmuo su įdegintomis žymėmis (V, 788). Jog tai šventas miškas, matyt, iš antro dokumento (1426), kame, apleidus aną vardą, sakoma "du šventi krūmai" (twe hillige busche, 326). Jie prie Arlės įtakos į Šventąją (vokiškas viduramžinis busch iš tikrųjų reiškia mišką).

Taigi visame šios upės baseine buvo lietuvių senovinio kulto vietų. Vadinasi, tradicija, siejanti su jomis Birutės jaunystę, yra logiška ir istoriškai bei topografiškai galima. Žinoma, reikia imti Palangos-Šventosios plačią apylinkę. Ir taip prof. Lowmianskio nuomonę, šį dalyką skiriančią legendų sričiai, reikia laikyti bravūrine ir neturinčia tvirto istorinio pagrindo.

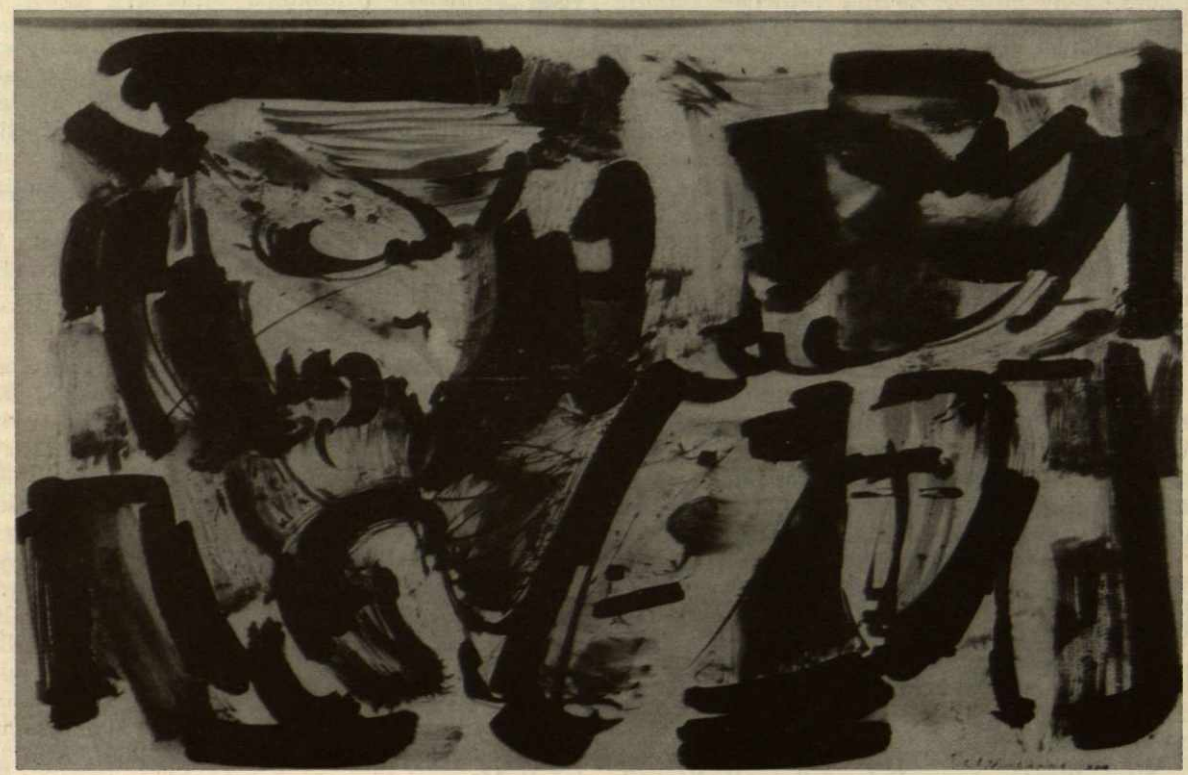

TELESFORAS VALIUS PEIZAŽAS

KŪRYBOS PASAULY

LITERATŪRA

TREMTIES ATSPINDŽIAI ISPANŲ POEZIJOJE

Tremties tema sena ir universali: ją sutinkame jau pas klasikus, randame ją ir kiekvienos tebegyvuojančios tautos kūryboje nuo pačių pirmųjų jos raidos metų. Ispanijoje ši tema taip pat gana dažnai iškyla: viduramžiais girdime krikščionį kalinį, besiskundžiantį arabų tvirtovės bokšte; su žydų bei maurų ištrėmimu XV-XVI a. ši tema praturtėja nauju aspektu. (Įdomu tai, kad kai kurios šeimos, ypatingai žydai, nuo 1492 m. nebejkėlė kojos Ispanijon, išlaikė tą tėviškės ilgesį visame savo stiprume iki šių dienų, ir vis dar tebesijaučia išguitais ispanais.) Renesanso laikotarpyje. kaip ir kituose kraštuose, poetai dažnai įsivelia į politinį gyvenimą (jie juk beveik visapusiškai priklauso nuo mecenatų) ir taip pat būna "ištremiami"nors iš vienos provincijos ar miesto į kitą. Tačiau visa tai daugiau pavieniai reiškiniai, ir tema tada dar kiekvieną kartą labai asmeniška.

XIX a. pradžioje politinės partijos Ispanijoje suskyla į dvi pagrindines gurpes: liberalus ir konservatyviuosius, ir kai įsigali viena iš jų, visi kiti turi jieškoti prieglobsties kituose kraštuose. Taip 1823-33 metais apie 40,000 liberalų atsiduria Anglijoje ar Prancūzijoje, ir jų dėka, po 1833 m. amnestijos, Ispanijon atnešamas romantizmas. (Kiekvienam operos mėgėjui pažįstamos "Il Trovatore" ar "La Forza del Destino" yra taip pat ištremtų ispanų liberalų kūriniai). Jau tame laikotarpyje tremtinio tema tampa svarbesnė; ji siejama su laisve, su socialine nelygybe, o taip pat ir su kitomis romantizmo temomis.

Tačiau visoj savo pilnumoj tremtinio tema iškyla tik šiame šimtmetyje ir pasireiškia jau ne kaip paskiras atvejis, o kaip reikšminga ir stipri visos šio amžiaus poezijos dalis. Po pilietinio karo (1936-39 m.) didelė dalis poetų atsiduria išeivijoje. Galima būtų netgi pasakyti, kad visi gerieji poetai palieka Ispaniją. (Tai pritaikytina ir kitoms profesijoms — kairiųjų pažiūrų žmonės Ispanijoje buvo pasiekę augštesnio kultūros lygio) Ir šis įvykis dažno iš jų kūrybą pasuka visai kita linkme. Jei anksčiau jie visi kreipė daugiau dėmesio į formą, į universalias problemas — 1925-33 m. Ispanijoj itin gausūs poezijos rinkiniai, demonstruojantys techninką virtuoziškumą, tačiau neturintys jokios gilesnės minties —, dabar kiekvieno tematikon grįžta tėviškė. Dingsta net ir jų stiprus politinis nusiteikimas; ir vėl jie pasijunta tik ispanais, suvienytais savo skausme. Vienatvė, baimė, pagalvojus apie mirtį svetimame krašte, tėviškės ilgesys, o kartu ir gilesnės žmogiškos problemos įgauna vis daugiau atspalvių. Iš karto tai tik milžiniškas skausmas ir liūdesys, ar protestas prieš juos slėgiančią neteisybę. Pirmųjų pokarinių metų kūryboj nereta užtikti karingų, daugiau lyg atsišaukimai skambančių poemų. Metams slenkant, jie visi turi įsijungti į naują gyvenimą, ir tada iškyla klausimas, kaip jiems išsilaikyti. Tada tonas sušvelnėja — lieka tik ilgesys, išplaukiąs iš prisiminimų. Ir kadangi tie prisiminimai visuomet mieli ir brangūs, kiekvienas iš poetų prabyla pačiu tyriausiu lyrikos balsu. Tai ypatingai ryšku Rafael Alberti — vieno iš svarbiausių tos kartos tebegyvenančių poetų — kūryboje: iš užsidegusio, kerštо reikalaujančio komunisto jis virsta pačiu lyriškiausiu dainium, sugrįžtančiu ne tik į savo prarastos tėviškės gamtovaizdį, bet ir į populiarią liaudies dainų formą, kuri geriausiai perduoda jo tautišką nusiteikimą. Būdinga šiai ilgesingų elegijų grupei yra tai, kad kiekvienas iš poetų kalba ne apie visą Ispaniją, o tik apie mažą jos dalelytę — jo paties gimtąjį kaimą, ar vieną savo sodo medį ir jo žiedus pavasarį.

Atsidūrus tremtyje, tebegyvenant prisiminimais ar ateities troškimais, visa meilė, visa viltis sutelkiamos į gimtąją kalbą. Ji tampa poetų tikrąja tėviške, jų kilnojamaisiais namais, iš kurių niekas žmogaus negali išvaryti. Kūryba suintensyvėja, nes tik kurdamas, kurdamas savo kalba, poetas jaučiasi pilnutiniu žmogumi. Kai kurie iš jų persimeta net į kitus žanrus. Taip vienas iš pačių reikšmingiausiu jų atstovų, Pedro Salinas, anksčiau visiems pažįstamas kaip grynai lyrinės, idealistiniam pasaulyje sutelktos poezijos kūrėjas, Amerikoje pradeda rašyti dramas, noveles, iškyla taip pat kaip literatūros kritikas. Užklaustas, kas jį privedė prie tokio "išsiliejimo", jis atsako, kad tik rašydamas jis jaučiasi bendraująs su visais ispaniškai kalbančiais žmonėmis. Ir kadangi proza dažniau sutinkama kasdieniniame gyvenime ir prieinamesnė eiliniam žmogui, jis bando tokiu būdu labiau priartėti prie visų ta kalba kalbančių ir pasijusti suprastas bei reikalingas. Pasak jo, ištremtam poetui negali būti didesnio džiaugsmo, negu pamatyti savo kūrinį scenoj — gauti įrodymą, kad jo kalba tikrai nemirus, kad ji gyva ir gyvuos.

Daugelis tos kartos poetų tremtyje įeina į profesūrą: Luis Cernuda, Jorge Guillén, Juan Ramon Jiménez, Pedro Salinas. Jie jaučia, kad kalbėdami apie savo kraštą, apie savo literatūrą, jie netaip lengvai su jais nustos ryšio. Tuo pačiu jie taip pat išneša savo problemas į universalią plotmę ir mato viską nebe tik ištremto ispano, o universalaus žmogaus akimis. Kai kurių kritikų nuomone, šis skaudus išgyvenimas daugeliui poetų, o taip pat ir kiekvienam giliau mąstančiam ispanui atnešė ir gero: iškėlė jį iš smulkių vietinių problemų, privertė jį užmiršti partijų ginčus. Sustiprinda-

KNYGOS ir ŽURNALAI

NEPRIKLAUSOMĄ LIETUVĄ STATANT

Rapolas Skipitis: NEPRIKLAUSOMĄ LIETUVĄ STATANT. Atsiminimai. Išleido Terra. Chicago, Ill. 1961 m. 440 p.

Prieš akis tokiu vardu lietuviškos spaudos lobyną šiemet padidinusi Rapolo Skipičio knyga, su meile ir pagarba autoriaus dedikuota "Bolševikų nukankintų nepriklausomos Lietuvos statytojų atminimui".

Esame įpratę skaityti atsiminimų knygas, pradedamas autorių pasakojimais apie jų vaikystės dienas, tėvus, gimtinės vaizdus. Rapolas Skipitis pasirinko kitokį kelią — į pirmąjį tomą jis sudėjo atsiminimus iš 1918-26 metų laikotarpio, kuris, autoriaus nuomone, buvo "pats heroiškiausias ir pats įdomiausias naujųjų laikų mūsų tautos istorijoje". p. 9). Autorius sakosi norįs "patarnauti istorinei tiesai", nors ir nelaikąs savęs neklaidingu (p. 10).

Pirmąjį skyrių — "Iš chaoso į okupaciją" — autorius pradeda 1918 m. gegužės trečiąja, kai jisai iš Rusijos grįžo "į karo nudegintus ir sugriautu Šiaulius" (p. 11). Ir nuo tos dienos matome autorių veiksmingai dalyvaujantį Lietuvos atstatymo darbe, einantį įvairias visuomeninio, profesinio ir valstybinio darbo pareigas pradedant Šiaulių kooperatinės valgyklos organizavimu ir baigiant tarpininkavimu tarp 1926 metų gruodžio 17-tos perversmo aukų ir laimėtojų. O autoriaus veiklos būta labai šakotos — ir gimnazijos mokytojas (niekada tam nesiruošęs), ir pirmasis Kauno apylinkės teisėjas, (prieš tai niekad teisme bylos nevedęs), ir pirmasis valstybės gynėjas, ir ministerių kabineto delegatas "prilaikyti" trims karo komendantams, ir savanorių telkėjas kovai prieš bermontininkus, ir Vilkolakio steigėjas bei aktorius ir šeštas iš eilės vidaus reikalų ministeris, ir trečiojo seimo narys... Taigi, lietuviškoje dirvoje autoriaus arta, sėta, akėta, auginta, pjauta ir į kluoną krauta. Lengva plunksna vaizdžiai dėsto savo atsiminimus, apibūdina įvykius, vertina žmones bei jų darbus... Užtinkame ir visai negirdėtų dalykėlių. Štai autorius be jokių rezervų teigia, kad prof. Aug. Voldemaras kėsinosi revolverio šūviais nušalinti iš gyvųjų tarpo savo politinį oponentą — dr. Juozą Purickį. Tai įvykę 1921 metų birželio 19 d. naktį. Autorius tada buvo vidaus reikalų ministeriu. Tačiau apie šį pasikėsinimą niekada ir niekur nebuvę viešai skelbta dėl paties Purickio prašymo, nes "užsienio akyse Lietuvai būtų nenaudinga." "Tik pamanykit, buvęs Lietuvos premjeras, užsienio reikalų ministeris ir toks šaunus mūsų atstovas Tautų Sąjungoje kėsinosi nušauti miegantį savo konkurentą... Ne, pone Skipiti, geriau palikime taip, lyg niekur nieko nebuvo. Lietuvai bus tikrai sveikiau", — prašęs dr. J. Purickis (p. 333). Čia ir peršasi mintis: ar nebūtų buvę sveikiau Lietuvai, jei atsiminimų autorius šį dr. J. Purickio prašymą būtų išpildęs ne tik 1921 metais, bet ir 1961-mais? Gindamas tiesą, kaip ji atrodo jam, autorius labai šiltais žodžiais gina dr. J. Purickio ir Jono Aleksos asmenis nuo nepalankių vertinimų, "sakė — pasakė" teigimų, kurie paskelbti pulk. K. Žuko atsiminimų knygoje.

Iš įvairių asmenų autorius daugiausia pagarbos ir šilimos žodžių nepavydi prof. Petrui Leonui, Ernestui Galvanauskui ("geriausiai paruoštas mūsų inteligentas būti Lietuvos ministeriu" (p. 306), dr. Kaziui Griniui, dr. Juozui Purickiui, kurį autorius apibūdina "vienu stipriausių galvų mūsų užsienio politikos vadovų tarpe", p. 320), Jonui Aleksai, Vladui Putvinskiui, Kaziui Bizauskui, adv. K. Venclauskui ir kitiems. Labai įdomus, net intriguojantis, autoriaus ir jo bendraminčio Vaclovo Sidzikausko vaidmuo gruodžio 17-tosios įvykių sūkuryje. Skyrių "Perversmas" skaitai lyg nuotykių romaną: autorius ir V. Sidzikauskas bėgioja nuo perversmininkų pas prezidentą K. Grinių, nuo liaudininkų lyderių pas ministerį-pirmininką M. Sleževičių ir atgal, stengdamiesi abi puses įtikinti, kad reikia "ieškoti susipratimo ir konstituciniu būdu sudaryti vyriausybę, kuri nebūtų reikalinga naujo kitų valstybių pripažinimo" (426). Net ir prof. A. Voldemaro pasirašytą pažadą "saugoti konstituciją" V. Sidzikauskas nuvežęs dr. K. Griniui, kuris tik tada davęs aktą, pavesdamas "prof. Augustinui Voldemarui sudaryti ministerių kabinetą" (p. 428).

Na, paliksime ir skaitytojui pačiam susirasti įdomesnes vietas, o jų daug — ir knyga prašosi skaitoma. Suprantama, atsiminimų autoriui nelengva išvengti asmeniškumų ir subjektyvumo. Tai žmogiška. Tačiau autorius galėjo išvengti daugybės kalbos klaidų, o jų knygoje lyg ir per gausu... Autorius didžiuojasi turėjęs savo mokiniu Petrą Būtėną, kurs jau 1918 metais "geriau mokėjo lietuvių kalbos gramatiką už ...mokytoją" (p. 33), tad kodėl gi jis nepasikvietė P. Būtėno peržiūrėti šią reikšmingą atsiminimų knygą? Paminėsime keletą nesklandumų: manę (125), pravažiuojamosi stotyse (129), skribėlė (130), nepažystamas (138), persiskirėm (182), susiklausimas (213), atstovauti Lietuva (307), motivai (349), išsiliuosavimas (381), gymnazistas (359), nepranešiai (404), plienčykai.. Nemažai ir korektūros klaidų (pvz. Gedemino ir t.t.).

Netiksliai autorius bolševikų raudonarmiečius, užplūdusius Lietuvą 1919 metais, keliose vietose vadina "Kapsuko kariuomene" (p. 30-31), Juk Vincas Kapsukas jokios kariuomenės neturėjo — jis tiktai svetimųjų kariuomenės durtuvų buvo atneštas Lietuvon iš Maskvos. Tikslumo

---

ma jo vidinį tautiškumą, tremtis kartu jį pavertė viso pasaulio piliečiu, pagyvino norą suprasti kitus ir atrasti bendrą ryšį su visa žmonija. O kadangi ispanui per amžius tėvynė ir religija buvo viena ir ta pati sąvoka, daugelis iš jų, net ir tie, kurie savo jaunystėj buvo užsidegę komunistai ir kovojo prieš Bažnyčią, grįžo į krikščionybę. Išblokšti iš savo žemiškųjų namų, jie ieško kitos prieglobsties, jie nori į ką nors tikėti. Ir nors didelė jų dalis ir toliau nepripažįsta katalikų Bažnyčios normų, Dievas ir noras jį pajusti tampa jų poezijoje dažna tema. Tuo pačiu jų tematikon įeina visa žmonija ir troškimas atrasti ryšį su kiekviena būtybe. Jie pradeda savęs klausti, kiek kiekvienas iš jų vertas, kaip žmogus. Tremtis jiems daug ką atėmė, tačiau sustiprino ir praturtino jų dvasią — dažnas iš jų, nustojęs savo žemės ir savo įprasto draugų rato, prabilo daug grynesniu, daug lyriškesniu balsu.

B. Ciplijauskaitė

sumetimais, autorius būtų patarnavęs istorijai, jeigu būtų atsiminęs, kas gi sudarė tą Ūkininkų partijos centro komitetą, kurs 1926 m. gruodžio 17-tą autoriaus bute "nutarė deleguoti V. Sidzikauską ir R. Skipitį į generalinio štabo būstinę surasti išeičiai iš perversmo sudarytos Lietuvai pavojingos padėties" (p. 426). To nenurodžius, nenoromis skverbiasi galvon mintis, kad tame posėdyje gal dalyvavo bene tiktai tie du "delegatai".

Rapolas Skipitis nuoširdžiai skatintinas paskelbti dar kelis savo atsiminimų tomus — jie bus stambus įnašas šios rūšies literatūron.

J. Ž-kis

SUVAŽIAVIMO DARBAI

L.K.M. AKADEMIJOS SUVAŽIAVIMO DARBAI, IV, Roma 1961, Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos leidinys N. 6, redagavo **prof. dr. A. Liuima, S.J.,** spaustuvės išlaidas padengė prel. Pr. M. Juras, tiražas 1000 egz., XIII, 322 p.

Vos pažvelgę į knygos pavadinimą, pastebime, kad joje yra sudėti L.K.M. Akademijos IV 1957 suvažiavimo darbai, kur buvo nagrinėjamos "Lietuvių mokslinės problemos naujausiųjų Katalikų Bažnyčios direktyvų šviesoje". Suvažiavimo darbai vyko lietuvių šv. Kazimiero kolegijos patalpose, o jiems savo sveikinimą ir laiminimą atsiuntė šv. Tėvas, kurį suvažiavimo dalyvių vardu telegrama pasveikino vyskupas V. Padolskis.

Suvažiavimo Darbų knygoje išspausdintos septynios paskaitos, kurios liudija apie L.K.M. Akademijos narių intelektualinį pajėgumą bei sugebėjimą siauruose paskaitų rėmuose taip plačias ir sudėtingas temas išnagrinėti.

Pirmąją paskaitą paruošė prof. dr. Antanas Liuima, S.J., iš teologijos srities tema; "Teologinė Mistinio Kristaus Kūno sąvoka". Pirmoje dalyje paskaitininkas nuodugniai ir pagrįstai nagrinėja, kaip šv. Trejybė, nutarusi sukurti žmogų, kad su juo pasidalintų dieviškojo gyvenimo pilnumu, jo sukūrimą, tobulinimą ir atbaigimą pavedė Antrajam šv. Trejybės asmeniui Dievo Sūnui, Amžinajam Žodžiui. Toliau dėstoma, kaip šis dieviškasis gyvenimas buvo perteiktas žmogui, sukuriant jį laisvą, galintį apsispręsti tarp gėrio ir blogio. Sukurtą žmogų reikėjo tobulinti ir atbaigti, dėl to pradžioje Dievas kalbėjo pirmiesiems tėvams, vėliau mokė per pranašus, pagaliau prabilo per savo Sūnų, kuris atėjo pas mus kaip vienas iš mūsų, kad mus atpirktų, tobulintų ir atbaigtų.

Tiesa, Dievo Sūnaus pasirodymas žemėje buvo trumpas, bet laiko tąsa turi reikšmės tik mums: laiko ribos visai nevaržo Dievo. "Savo reikšme, veikimu, vaisingumu šitas Dievo pasirodymas pasaulyje per Įsikūnijinijimą yra visko pradžioje". Įsikūnijimo paslaptis savo veikimu, įtaka ir vaisingumu skleidžias per visus amžius "atgal į praeitį ir pirmyn į būsimuosius laikus". Šitas įsigalinimas veikti žmonijoje per Įsikūnijimą, yra ne kas kita, kaip perkėlimas į laiką, yra parodymas to, ką jis nuo amžinybės, už laiko ribų jau buvo nutaręs ir realizavęs, yra amžinosios Dievo paslapties apreiškimas žmonėms". Pastebėtina, kad paskaitininkas čia visai sutinka su Jono Duns Skoto ir pranciškonų doktrina, kuri vis labiau įsigali Kristologijoje.

Per Įsikūnijimą "Amžinasis Žodis prisijungė sau visą žmoniją", dėl to per savo žmogiškąją prigimtį turi nuolatinį konkretų ryšį su žmonija. "Žodžiui priėmus žmogiškąją prigimtį, žmoniją tapo jo nuosavybė". Kristus ne tik kaip Dievas, bet ir kaip žmogus yra visos žmonijos viešpats, savininkas ir valdovas. Pati žmonija per nuolatinį sąlytį yra tarsi **Quid unum** su Kristumi, dėl to iš čia išplaukia ir mistinio Kristaus kūno sąvoka.

Nėra įmanoma atpasakoti viso paskaitos turinio. Čia tik noriu atkreipti dėmesį, kad šitokio turinio studijos mūsojoj teologinėj literatūroj retas perliukas, dėl to visiems patariama šią studiją perskaityti, o autoriui, padarius šį įvadą į Mistinio Kristaus kūno mokslą, temą pilnai su tokiu pat kruopštumu išvystyti ir atskira knyga išleisti. Paminėtina, kad pradžioje yra trumpa santrauka prancūziškai, o gale duodama naujausia šiuo klausimu literatūra lotynų, prancūzų, vokiečių ir italų kalbomis.

Antroji paskaita paruošta dr. Prano Brazio, M.I.C., iš medicinos etikos srities tema: "Medicinos etika pagal Pijaus XII direktyvas (27-48) remiasi bendrais krikščioniškos moralės dėsniais ir popiežiaus Pijaus XII kalbomis, kurių autorius sąraše sumini 26.

Ši studija verta pasiskaityti visiems medikams ir tikintiesiems, kurie be atodairos atsiduoda medikų valiai. Neveltui todėl "Darbininkas" 1961.IX. 1., plačiau iškeldamas jos vertę, ir straipsnio pavadinimą duoda: "Kada gydytojas turi siųsti savo pacientą pas kunigą", nes čia kalbama apie bendrą mediko ir paciento moralę, anesteziją, reanimaciją, psichoterapiją, amputavimą, transplantaciją ir moterystės problemas. Šias paskutines, mano manymu, autorius turėtų atskiroje studijoje plačiau ir nuodugniau panagrinėti ir paskelbti, nes moterystės problemos ir mūsų tautiečių šeimose šiandieną dažnai sprendžiamos indiferentiškoje aplinkos dvasioje, pamirštant krikščioniškus principus, kas leistina, kas ne. Ši studija yra gili ir pagrįsta, kaip ir kiti dr. Prano Brazio darbai. Pradžioje duodama jos santrauka prancūziškai.

Trečioji paskaita paruošta min. dr. Stasio Antano Bačkio iš teisės srities tema: "Katalikų Bažnyčios doktrina apie tautų apsisprendimo teisę", (49-66). Įžangoje iškeliama klausimo aktualumas, paskui nagrinėjama tautų apsisprendimo teisės sąvoka, Katalikų Bažnyčios doktrina istorijos bėgyje ir dabar bei ryšium su marksizmu ir Jungtinėmis Tautomis. Ši tema yra sunki ir sudėtinga, nes nėra tiesioginis Bažnyčios uždavinys rūpintis politinės teisės reikalais, dėl to ji šioje srityje išsitaria tik **occasione data**, tačiau ši dr. St. Bačkio paskaita parodo, kad Bažnyčia stovi už tautų apsisprendimo laisvę. Paskaita praveria akis tiems, kurie šioje srityj ją kaltina. Pradžioje autorius duoda trumpą santrauką prancūziškai, o gale įdeda temą liečiančios literatūros sąrašą.

Ketvirta paskaita, kuri suvažiavime nebuvo skaityta, nes prelegentas negalėjo atvykti, yra dr. Jono Norkaičio iš filosofijos tema: "Istorinis materializmas katalikiškos filosofinės doktrinos šviesoje", (67-116). Paskaita tuo įdomi, kad atidengia katalikų filosofų mintijimą istorinio materializmo klausimu. Vienas trūkumas yra tik tas, kad autorius, naudodamasis literatūra, cituoja ištisus ilgiausius sakinius vokiečių kalba. Tuo būdu bent penktoji dalis studijos tekste yra vokiškai. Tai yra metodinis trūkumas. Trumpus svarbius išsireiškimus galima cituoti originalia kalba, gi ilgesnius reikia atpasakoti ar bent išversti, originalia kalba duoti išnašose. Šiaip jau studija rimtai ir nuodugniai paruošta. Pradžioje duodama santrauka vokiškai, ir pasinaudota gausia naujausia literatūra, nors jos sąrašas gale nepridėtas.

Iš Lietuvos istorijos Suvažiavimo darbuose yra dvi įdomios studijos: prof. Zenono Ivinskio tema: "Lietuvos ir Apaštalų Sosto santykiai am-

žių bėgyje" (iki XVIII amžiaus galo), (117-150) ir kun. dr. Stepono Matulio "Lietuva ir Apaštalų Sostas" 1795 - 1940. (151 - 174). Abi studijos rimtai paruoštos, tik dėl siaurų paskaitų apimties rėmų negalėjo būti labiau išplėstos.

Žymiausias šiuo metu Lietuvos istorikas dr. Z. Ivinskis, savo temą padalijęs į tris laikotarpius, objektyviai vertina Šv. Sosto santykius su Lietuva. Pirmiausia, remdamasis šaltiniais ir iš jų darydamas logiškas išvadas, kalba apie Lietuvos sąlytį su Roma ir krikščionybe vokiečių ordino agresijos šimtmečiais. Aiškiai išdėstęs lietuvių istorikų pažiūras į kryžiaus karus, jis atidengia skirtingas popiežių ir imperatorių pažiūras į pagonių užkariavimo ir krikščionybės įvedimo reikalą. Imperatoriams ir kryžiuočių ordinui rūpėjo krašto užgrobimas, o popiežiams — krikščionybės įvedimas, kuris tačiau turėjo būtį atliktas be prievartos.

Lietuvos istorikams yra žinoma, kad popiežiai visoje eilėje savo bulių ir brevių gina skriaudžiamus prūsus, latvius ir lietuvius neofitus nuo kryžiuočių išnaudojimo, o atsivertusį Mindaugą karūnuoja karaliumi ir su visa tauta paima savo ir Šv. Petro globon ir kitiems krikščionims valdovams įsako ginti jį nuo priešų. Suvaldyti vokiečių ordino gobšumui popiežiai siuntinėja savo nuncijus ir legatus ir per juos baudžia jį augščiausiomis ekskomunikos ir interdikto bausmėmis.

Antrasis laikotarpis apima apsikrikštijusios Lietuvos santykius su Apaštalų Sostu iki XVI amž. antrosios pusės, būtent Tridento santarybos. Čia nušviečiami Jogailos ir Vytauto santykiai su popiežiais ir šių santykių reikšmė. Jei kartais tarp popiežių ir Lietuvos valdovų atsirasdavo nesklandumų, tai jie kildavo dažniausiai dėl klaidingos informacijos. Kaltas buvo ir Lietuvos susijungimas su Lenkija ir savos bažnytinės provincijos stoka, nes tokiu atveju Lenkija, reprezentuodama ir Lietuvą Romoje, ilgainiui ją pradėjo nustelbti, nes tiesioginių žinių apie Lietuva Roma mažai tegaudavo.

Tiesa, Apaštalų Sostas turėjo žinių apie Lietuvos vyskupijas iš vadinamųjų procesų, kai skyrė naujus vyskupus, tyrė jų kandidatus, apklausinėjo liudininkus taip pat ir apie pačią vyskupiją. Roma apie Lietuvos tikinčiųjų gyvenimą daugiau patyrė, kai po Tridento susirinkimo Lietuvos vyskupai pradėjo vykti Ad Limina Apostolarum ir ta proga ėmė rašyti **Relationes Dioecesanae.** (Jos beveik paruoštos spaudai Romoje veikiančios istorijos sekcijos).

Daug daugiau užtinkame žinių vėlesniais laikais apie lietuvių santykius su Roma, apie juos prof. Zen. Ivinskis kalba trečiame skyriuje: Lietuvos santykiai su Roma po Tridento koncilijos iki respublikos galo. Šalia Relationes Diocesanae randame ir gausius nuncijų pranešimus, **Nuntiaturae Poloniae**, kurių tik dalis lenkų išleista (Romos lietuviai istorikai, išleidę Relationes Diocesanae, žada imtis šio darbo). Be profesoriaus paminėtų Lietuvos-Lenkijos respublikos atstovo Romoje išsilikusių Vatikano raštu, apie vyskupų kūrijų archyvus, kurie nušviečia Lietuvos ryšius su Roma. Jų yra išleista Codex Diplomaticus... Vilenensis, I, Krakow 1948, o kita dalis tebėra rankraščiuose, kaip ir Žemaičių vyskupijos dokumentų nuorašas Codex Babinowski.

Šiais šaltiniais remdamasis, prof. Z. Ivinskis duoda gan ryškų Lietuvos santykių su Roma vaizdą. Pradžioje davęs paskaitos santrauką angliškai, gale pateikia temą liečiančią bibliografiją.

Toliau Z. Ivinskio pradėtą temą tęsia Steponas Matulis, M.I.C., savo paskaita "Lietuva ir Apaštalų Sostas" 1795-1940, (151-174). Jaunas istorikas planingai ir meistriškai sintetizuoja ilgą, daugiau žinomą, bet mažiau istorikų nagrinėtą laikotarpį. Pirmame skyriuje nagrinėjamas rusų priespaudos ir tikinčiųjų atsparos šimtmetis, nuncijų veikla, ganytojai ir tikintieji, carų priespauda ir Romos atoveiksmis 1795-1894. Antrasis skyrius pavadintas; Į laisvę 1894-1918. Čia vaizduojami lietuvių tikinčiųjų santykiai su Roma laisvės prieaušryje. Pagaliau trečiame skyriuje vaizduojami laisvosios Lietuvos santykiai su Apaštalų Sostu. Čia autorius be reikalo vengė kai kurių nesklandumų, kurių objektyvus istorikas neturėtų nutylėti, bet nušviesti, kokie jie buvo, ir kritiškai įvertinti, kad ateities istorikams nepaliktų tik negatyvūs sausi dokumentai be tikrojo gyvenimo fono, kurį duoti yra mūsų pareiga.

Pradžioje paskaitininkas, davęs trumpą santrauką angliškai ir gausiai naudojęs spausdintus ir nespausdintus archyvų dokumentus bei plačią literatūrą, gale bibliografijos sąrašo neduoda.

Pagaliau eina prof. dr. Juozo Ereto paskaita, skaityta St. Šalkauskio minėjime: "Šalkauskio idėjų kelias" (175-209). Joje prelegentas su draugišku šiltumu nušviečia šio dvasios milžino ir filosofo gyvenimą, darbus idealus ir siekius. Visa tai daug plačiau prof. dr. Juozas Eretas yra aprašęs neseniai išleistoje knygoje "Stasys Šalkauskis". Paskaitos santrauka pradžioje duodama vokiškai, o gale pridedama ir temą liečianti bibliografija.

Pagaliau pridėtas skyrius "Mūsų mirusieji" (121-281). Tai mirusiųjų L.K.M. Akademijos narių nekrologas, kur aprašomas jų gyvenimas ir pateikiamas jų raštų sąrašas. Gaila tik, kad nevisi autoriai atliko jiems pavestą darbą pagal redaktoriaus nurodytą planą. Kai kurie jų panaudojo tik paprastą žurnalistinį stilių, nepateikdami nei kuo jie savo žinias grindžia nei sudarydami liečiamojo asmens veikalų sąrašo. Tačiau kiekvienu atveju šis nekrologų skyrius yra didžiai naudingas, nes jame yra pagrindinės, sakyčiau, enciklopedinės žinios apie didžiuosius mūsų mokslininkus, akademijos kūrėjus bei globėjus.

Gale pridėtas Suvažiavimo Darbų protokolas, kruopščiai prof. dr. Pauliaus Rabikausko, S.J., surašytas, ir asmenvardžių bei vietovardžių rodyklė, redaktoriaus prof. dr. Antano Liuimos, S.J., sudaryta.

Veikalas vertingas ir rimtas, gražiai suredaguotas ir skoningai išleistas. Tiesa, pasitaiko viena kita spaudos klaida, bet jų neišvengia nė viena knyga. O apskritai — L.K.M. Akademija išleido paskaitų rinkinį, kuris džiugina mokslo puoselėtojus.

Knyga kaštuoja $6.00. Amerikoje ją galima įsigyti "Draugo" knygyne ir pas Nekalto Prasidėjimo Seseris, Putnam Conn., Europoje L. K. M. Akademijos centre, Via Casalmonferrato 20, Roma, Italy.

Viktoras Gidžiūnas, O.F.M.

"GIEDRA" SKELBIA ROMANO KONKURSĄ

"Giedra" — vyresniosios giedrininkės ir korporacija skelbia romano konkursą šiais nuostatais:

1. Premijuojamas tikrai literatūriškai vertingas kūrinys.

2. Premijos dydis — $ 1,000.00 (tūkstantis dol.).

3. Premija nedaloma.

4. Romano herojus turi būti teigiamo charakterio lietuvė moteris. Pageidaujama, kad būtų sukurtas idealus dvasinis ir fizinis lietuvės moters tipas.

5. Romanui fonas gali būti panaudotas: a) istorinis, b) netolimos praeities arba dabarties, c) ateities — perspektyvinis fonas.

RELIGINIS GYVENIMAS

75 METAI NUO PIRMŲJŲ LIETUVIŠKŲ MIŠIŲ PASIRODYMO

"Aušrai" nušvietus lietuviškąją padangę, visos lietuvybės gėlės pradėjo pamažėli pasirodyti šviesoje. Pradėjo reikštis ir muzikos bandymai. "Aušroje" buvo viena kita melodija išspausdinta. Chorinių dalykų nei nebandyta. Tik trejems metams praslinkus, 1886 pasirodė pirmosios lietuvių kalba MISZIOS ANT PAMENKLO SUKAKTUWIU PENKIU SZIMTU METU NUO APKRIKSZTYJIMO LIETUWOS PASKIRTOS KUNIGUI STRAZDELIUI NABASZNĮKUI, SUDETOJUI "PULKIM ANT KELIU". 1886. Tilže. Iszdawejo kaszta spausta pas Weyeri, ir Arnoldta." Žodžius parašė Adomas Jakštas, išleido kun. J. Lideikis, muziką parašė Juozas Kalvaitis, tuolaik buvęs Kauno katedros vargonininkas.

Kun. Juozas Lideikis (1858-1898) vikaravo keliose parapijose, vėliau Suginčiuose filialistas, labai sielojosi bažnytiniu giedojimu, mokydamas bažnytinių giesmių. Visur, kur jis buvo, organizavo chorus ir jiems vadovaudavo. Giedodavo per mišias lietuviškas giesmes. Buvo sumanęs išleisti bažnytinį giesmynėlį ir jį su kitais paruošti. Negavęs pritarimo, nuo sumanymo atsisakė. Tuosyk sumanė prašyti Adomo Jakšto (Al. Dambrausko), kad parašytų lietuviškas giesmes mišioms, kurioms būtų galima sukurti muziką. Kun. Lideikis, mokydamasis Kauno dvasinėje seminarijoje, pažinojo tuolaik buvusį Kauno katedros vargonininką Juozą Kalvaitį ir, matyti, bus prašęs jo, kad prie A. Jakšto parašyto teksto sukurtų muziką. Tekstas Kyrie dalies prasideda "Priesz Sosta Tawo puolame su wiera ." Vc. Biržiška apie tų mišių tekstą (L. Encikl. IV t. 261 p.) rašo: "Tikybinės Dambrausko literatūros vienas pirmųjų darbų buvo 1886 išl. Miszios ant paminklo sukaktuwiu. ...". Iš čia aišku, jog tekstas A. Jakšto-Dambrausko originalus, jo sukurtas. Tuo tarpu A. Dambrauskas man rašytam laiške iš Kauno 1928 m. gegužės mėn. 31 d., kai aš teiravausi dėl 1887 m. mišių leidėjo, kuriuo minimas kunigas Pailius, man parašė: "...tekstas buvo mano verstas iš lenkų kalbos, muziką yra pagaminęs Kalvaitis b. Kauno Katedros vargonininkas"... Tą patį patvirtina (L. Encikl. XIX t. 528 p.) kun. Lideikio biografijoje ir J.V. (kun. dr. Juozas Vaišnora).

Mišios parašytos 4 balsų mišriam chorui su vargonų pritarimu, labai lengva ir primityvia harmonija, su daugybe korektūros klaidų. Nors ir lengva harmonija parašytos, bet negalima būtų pasakyti, kad autorius būtų gerai valdęs harmoniją; matyti, tenkinosi vien tik vargonų baigimu konservatorijoje, o harmonijos tiek tesimokyta, kiek tada vargonininkams reikėjo praeiti, laikantis programos.

Tos mišios buvo labai populiarios ir mėgiamos. Prieš 60 m. tekdavo man pačiam daugelyje vietų girdėti keliems giedoriams ar vien tik pačiam vargonininkui per sumą jas giedant. Dar ir dabar daugelio dalių melodijas atsimenu. 1920 m. grįžęs Lietuvon, girdėjau, kaip tų mišių Benedictus melodija buvo giedama per sumą "Prieš taip didį Sakramentą" Meškuičių bažnyčioje. Mišios nebuvo dziadziškai parašytos, bet lengva melodija, tik mišių pabaigoje, po peržegnojimo, buvo linksmo maršo ritmas su tam labai tinkančia melodija. Leidinyje autoriaus vardas neminimas. Šiandien tos mišios yra bibliografinė retenybė, labai retai kur beužtinkamos.

Juozas Kalvaitis buvo gimęs 1842 m. Vištytyje, Vilkaviškio aps., mirė Samaroje nuo paralyžiaus apie 1895 m., kur buvo kunigaikštis Oginskis pasiuntęs gydytis. Kalvaitis pagal anuos laikus buvo gerokai išsimokslinęs. Mokėsi gimtajame miestely ir Smalėnų bernardinų vienuolyne. 1863 m. dalyvavo sukilime, vienuolika mėnesių kalėjo Kalvarijos kalėjime. Išėjęs iš kalėjimo, pradėjo mokytis vargoninkystės. Neilgai vargoninkavo Bartininkuose, nes 1868 m. pradėjo mokytis Varšuvos konservatorijoje, kurią baigė 1874 m. ir tuoj kunig. Bagdono Oginskio buvo pakviestas į Rietavą organizuoti orkestro įsteigiant muzikos mokyklą ir vadovauti orkestrantų chorui, prie kurio buvo jungiami ir kiti kunigaikščio dvaro tarnautojai giedoti per sumą bažnyčioje. Po šešerių metų pasitraukė iš šios vietos ir pradėjo vargoninkauti Kauno katedroje. Po aštuonerių metų vėl grįžo į Rietavą, pirmiau buvusią tarnybą, bet po metų buvo paralyžuotas; kunigaikščio pasiųstas Samaron gydytis, po poros metų mirė. Paliko rankraščiuose keletą giesmių. Ypač buvo išgarsėjusi Regina Coeli; galimas daiktas, rankraščiai yra kunig. B. Oginskio archyvuose muzikos skyriuje iš orkestro veikimo laikų. Kur tas archyvas šiandien sukrautas, sunku pasakyti.

Kalvaičių šeima plati, visi kilę iš vieno "kelmo". Joje yra pianistų, sukūrusių muzikos veikalų, kanklininkų, kanklių išdirbėjų. Operos solistė Alė Kalvaitytė-Velbasienė plačiai reiškėsi Lietuvos valstybinėje operoje. Iš to kelmo buvo ir eilė kitų įvairių profesijų.

—o—

Antrosios mišios, nors išleistos metais vėliau, bet cenzūra pažymėta 1886 m. Vilniuje, vadinasi, kontrafakcinis leidinys, todėl priklauso prie pirmųjų mišių datos. Pirmame puslapy parašas: "LIETUWISZKOS MISZIOS SU GAIDOMIS (NOTO-

---

6. Kūriniui temą pasirenka pats autorius.

7. Kūrinys turi būti parašytas mašinėle, ne mažesnis kaip 200 romaninio formato puslapių.

8. Kūrinys pasirašomas slapyvardžiu. Atskirame, uždarame voke turi būti pažymėta: a) tikroji pavardė ir vardas, b) adresas ir telefonas, c) kūrinio antraštė, d) autoriaus slapyvardis.

9. Kūrinius siųsti: "Giedros" romano konkurso komisijai, 8741 Albany Ave., Chicago 42, Ill.

10. Kūriniai turi būti prisiųsti ne vėliau kaip 1963 m. rugsėjo 1 d. (pašto antspaudo data).

11. Konkurso komisiją sudaro: Benys Babrauskas, Kazys Bradūnas, Elena Juknevičienė, Vincas Ramonas, Juzė Vaičiūnienė.

12. Autorius, laimėjęs šio konkurso premiją, be papildomo honoraro pirmosios laidos teises perleidžia "Giedrai" — vyresniosioms giedrininkėms ir korporacijai, įskaitant teisę romaną spausdinti Draugo dienrašty ir išleisti atskiru leidiniu.

13. Rankraščiai, nelaimėję konkurso, grąžinami autoriams.

MOKSLAS

L. K. MOKSLO AKADEMIJOS PENKTASIS SUVAŽIAVIMAS IŠ PERSPEKTYVOS

Laisvųjų lietuvių, ypač Amerikos lietuvių gyvenime, 1951 metais istorikas turės pažymėti du pirmos reikšmės kultūrinius įvykius: JAV ir Kanados lietuvių antrąją dainų šventę, įvykusią liepos 2 d. Čikagoje, ir Liet. Kat. Mokslo Akademijos penktąjį suvažiavimą, įvykusį rugsėjo 1-3 d. toje pat Čikagoje. Pirmasis sąskrydis atstovavo menui, tiksliau — populiariai dainai ir buvo skirtas lietuvių visuomenės plačiųjų sluogsnių estetinei kultūrai; antras suvažiavimas atstovavo mokslui ir buvo skirtas lietuvių siauresnei visuomenei — mokslininkų ir mokslo mėgėjų intelektualinei kultūrai. Be abejo šį L. K. M. Akademijos suvažiavimą tiksliau tebus galima įvertinti tada, kai bus atspausdintos jo paskaitos; tačiau įvairūs laikraščiai, kurie apie tą suvažiavimą rašė, yra davę tiek medžiagos, kad apie jį apytikrį vaizdą galima susidaryti iš tolo ir daugiau ar mažiau sutikti su rašiusiųjų teigimu, kad penktasis suvažiavimas pavyko "savo dalyvių skaičiumi ir iškeltųjų klausimų svarumu bei geru parengimu" (A. Baltinis "Aidų" Nr. 8).

Šitokias bendras išvadas papildo ir pakoreguoja šito suvažiavimo palyginimas su L. K. M. Akademijos ketvirtuoju suvažiavimu Romoj 1957 m. spalių 2-4 d. Nors šio suvažiavimo oficialus aprašymas nemini dalyvių skaičiaus, tačiau, žinant Šv. Kazimiero Kolegijos salę, kur vyko posėdžiai, yra pagrindo manyti, kad tada dalyvių skaičius buvo apie 50 asmenų. Tuo tarpu penktojo suvažiavimo Čikagoje atidaromajame posėdy dalyvavo apie 400 asmenų, o

---

MIS), WARTOTINOS KATALIKISKOSE BAŽNYCZIOSE LIETUVOS IR ŽEMAICZIU ISZLEISTOS KUNIGO PAILIAUS, VILNIUJE, 1887, SPAUSTUWEJE J. ZAWADSKIO". Antrame puslapy viršuj gaidų parašyta "Szwenta Lietuwiszka Muszia".

Mišios yra parašytos lenkų komp. R. Zientarskio vardu "Msza z odglosem" mišram chorui su styginio kvarteto pritarimu arba vargonais; išleistos Varšuvoje. Šiame leidiny mišios pertaisytos vienam balsui su vargonais. Kyrie verstas tekstas: "Su balsu, dėkavone keliam, pas Tave szirdis: iszganims ir malonė, o Kristau, tegul girdis." Apskritai teksto vertime labai tiksliai laikomasi originalo. Lenkiškas tekstas turi po 2 ir 3 eilutes, lietuviškame tik vieną pirmutinę. Gloria originale susideda iš trijų muzikinių dalių, kur vidurinėje tenoras gieda solo, o pirmąją ir trečiąją dalį choras. Lietuviškame leidiny vartojama tik pirmoji dalis. Originale nėra Benedictus, lietuviškame parašytas tekstas ir paimta iš kažkur muzika. Kas tą vertimą atliko, nežinia; greičiausiai tai bus padaręs kun. Al. Burba, nes jis mėgdavo rašyti eiles. Nors leidėjo pavardė ir nepažymėta, bet tenka leidėju laikyti taip pat kun. Al. Burbą, nes jis yra kilęs iš Pailių kaimo, o mūsų bibliografai (Baltramaitis ir V. Biržiška) nėra matę originalo, todėl pavadino leidėją Pauliu, net spaustuvę įrašydami vietoje Zavadzkio-Weyerį ir Arnoldt klaidingai. Liet. Muzikologijos Archyve yra minimos mišios ir ten aiškiai išspausdinta — leidėjas Pailius. Todėl ir teksto vertimą galima jam priskirti. Jos nebuvo populiarios, melodijos pėdsakai giesmėse neužtinkami.

Toliau lietuviškas mišias rašė J. Naujalis ir M. Račas, bet jos nebuvo spausdintos. J. Naujalis (1869-1934), baigęs Varšuvos konservatoriją, vargonininkavo Vabalninke. Ten jis 1890 m. parašė prie J. Kalvaičio mišiose vartoto teksto "Lietuviszkos Miszios-Priesz Sosta Tawo puolame su wiera". Tai buvo pirmutinis J. Naujalio lietuviškas kūrinys. Ar tos mišios kada buvo kur giedamos, nėra pėdsakų.

Mykolas Račas, pirmiau vadindavęsis Racewicze (1829-1895), buvo parašęs "Lietuwiszkosios Miszios — Po koju Tawo Sosto". Jų Sanctus buvo išspausdintas mišriam chorui a capella (Tėvynės Sargo 12 nr. 1899 m.) Galimas daiktas, kad tai yra kun. Al. Dambrausko originalusis tekstas, apie kurį jis kalba jau minėtame savo laiške man: "Aš buvau parašęs taipgi ir kitoms mišioms originališką lietuvišką tekstą, bet ar tos mišios buvo išleistos, nežinau".

M. Račas muzikos pradėjo mokytis pas Šiaulių vargonininką. Matyti, buvo gabus, jei kun. Albertas Rubša 1876 m. pasiuntė jį į Varšuvos konservatoriją, kurią baigė 1882 m. Grįžęs Lietuvon, vargonininkavo Jurbarke, Raseiniuose, Zarasuose, Gruzdžiuose, Šiauliuose. Labai daug rašė giesmių ir dainų, lengviausiai taikydamas pradiniams chorams; jo rankraščiai buvo išmėtyti visose parapijose, kuriose jis vargoninkavo, nes organizavo chorus, visur mokė giedoti ir dainų dainuoti per atlaidus, šventes ar klebono varduves, kai suvažiuodavo daugiau svečių. Jis buvo parašęs ir lotyniškam tekstui mišias, dedikuotas Šiaulių kleb. kanauninkui G. Tomkevičiui. Joms lotynišką tekstą buvo parašęs kun. P. Pažemeckis. Išspausdintas 1889 m. Varšuvoje vardu "Msza Swięta Lacinska". Kadangi tekstas neatitiko liturginius reikalavimus, tai šias mišias lenkų komp. Suržynskis spaudoje pasmerkė, tuo uždarydamas kelią joms vartoti bažnyčioje.

Po mirties buvo išspausdinta Sudiev, kvietkeli (Vienožinskio žodž.) solo su fortepijono pritarimu (Tėvynės Sarge 1 nr. 1899 m.). Yra dar pasveikinimai mišriam chorui: Gruzdžių kleb. kun. Rekščiui — Atėjo, atėjo diena Patrono (Žinyčioje nr. 2 1900 m.) ir Tegu Augščiausias Diev's dienas Tavo (Tėvynės Sargas, 1 nr. 1900 m.). J. Žilevičius pastarąjį 1937 metais pertvarkęs įdėjo priedu prie Muzikos Žinių. Protui susimaišius, M. Račas mirė Plungėje.

Šie tat pirmieji keturi muzikos pionieriai ir težinomi seniau rašę lietuviškais tekstais mišias. Jau mūsų laikais St. Šimkus, J. Žilevičius ir Seirijų Juozas (kun. J. Židanavičius) yra parašę dvibalsines mišias su vargonų pritarimu. Pastaraisiais metais pasirodė kun. B. Markaičio S.J. dviems balsams su vargonais parašytos mišios. Išleido "Muzikos žinios". 1960 m. yra išleistas giesmynas Garbė Dievui, kun. K. Senkaus parašytas. Jame yra keletas mišių, susidedančių iš įvairių giesmių, pritaikytų įvairiems bažnyčios laikams.

J. Žilevičius

baigiamajame — apie 800 asm. ("Aidai" Nr. 7). Be abejo sekcijų posėdžiuose dalyvių buvo mažiau. Čikagos suvažiavimas buvo taip pat imponuojantis paskaitų bei pranešimų skaičiumi (23), palyginus su Romos suvažiavimu, kur tebuvo 6 paskaitos. Šis suvažiavimas teturėjo 5 sekcijas, kai tuo tarpu Čikagos suvažiavime jų buvo 7 (jame prisidėjo sociologijos, pedagogikos, tiksliųjų bei gamtos mokslų, bet iškrito teisės sekcija, kuri buvo Romoj). Paskaitų skaičiumi įspūdinga buvo gamtos ir tiksliųjų mokslų sekcija. Taigi kiekybiniu atžvilgiu penktasis suvažiavimas žymiai pralenkė ketvirtąjį. Bet tuo labai nereikia stebėtis. Ketvirtasis suvažiavimas įvyko, Akademijai neseniai atsikūrus tremty. Į tą suvažiavimą niekas iš lietuvių nebuvo atvykęs iš JAV-bių, o Europoj gyvenąmokslininkai bei mokslo mėgėjai taip pat nevisi jame tegalėjo dalyvauti. Daug palenkesnės sąlygos buvo penktajam suvažiavimui Čikagoj, kur lietuvių daug ir kur jis buvo tikra naujenybė. Ją dar padidino trys Akademijos nariai iš Europos — prel. L. Tulaba, dr. J. Eretas ir dr. Z. Ivinskis. Pastaruosius du suvažiavime dalyvauti įgalino macenatai prel. Pr. Juras ir inž. A. Rudis. Tokių mecenatų Romos suvažiavimas neturėjo.

Džiaugiantis L.K.M. Akademijos penktojo suvažiavimo kiekybe, negalima en block džiaugtis jo kokybe, kuri nebuvo lygi. Šio suvažiavimo aprašymuose pvz. neteko užtikti, kad paskaitos sekcijose būtų turėjusios koreferentus. Tuo tarpu Romos suvažiavime tokių koreferentų buvo nors ne prie visų paskaitų. Tai reiškia, kad ketvirtajame suvažiavime į paskaitas buvo rimčiau žiūrėta negu penktajame. O prie prelegento priskyrimas koreferento svarbus tiek problemos gilesniam ir tikslesniam išnagrinėjimui, tiek diskusijoms. Be koreferento šios dažnai nukrypsta į antraeilius dalykus, nes mokslo mėpėjai dažniausiai nebūna tiek pasiruošę, kad galėtų stoti su referentu į rimtus svarstymus pagrindiniais klausimais. Gal todėl penktojo suvažiavimo aprašinėtojai nė nemėgino pagirti diskusijų. Iš jų santūrumo buvo jaučiama, kad diskusijose buvo paviršutiniškumo ir mėginimų nuklysti į "laukus". Tam progos davė ir kai kurie referentai. Pvz. sociologijos sekcijoj vieno atžvilgio neturinti paskaita apie socialinės santvarkos krizę pačiam referentui atvėrė galimybę plačiai pavažinėti po istoriją ir nepadaryti jokių išvadų (Lietuvių Dienos, Nr. 9). Taigi gaila, kad prie paskaitų sekcijose nebuvo koreferentų.

Apie penktojo suvažiavimo kokybę galima spręsti iš paskaitų temų ir jų priderinimo prie bendrosios temos — krikščioniškoji kultūra ir jos uždaviniai dabartiniame amžiuje. Nėra abejonės, kad toną davė ir prie bendrosios temos gerai prisiderino visumos posėdžių prelegentai — prof. kun. St. Yla, dr. J. Girnius ir dr. J. Eretas. Du pastarieji stipriai griebė į klausimus, aktualius krikščionims lietuviams. Tai pripažįstant, vis dėlto reikia konstatuoti, kad nebuvo paskaitos apie lietuvio šviesuolio krikščionio uždavinius Amerikoj. Tiesa, šį klausimą šiek tiek palietė savo paskaitose kun. dr. R. Jančauskas ir prof. dr. J. Eretas. Iškeldamas atlantinės kultūros mintį, šis pastarasis pabrėžė, kad "lietuvio kelias į atlantinę kultūrą veda per lietuvių kalbą, kad savo kultūrinius sugebėjimus reikia skirti Lietuvai, kad mūsų istorinis uždavinys — Lietuvos brolių ir seserų dvasinis išgelbėjimas" (Lietuvių Dienos Nr. 8). Teisingos ir girtinos mintys. Bet tai tik viena klausimo pusė, nes vis dėlto daug lietuvių šviesuolių gyvena Amerikos kontinente. Savaime suprantamas lojalumas tam kraštui, kuriame jie dabar gyvena, dar nėra joks pozityvus uždavinys to krašto kultūrai. Priimdami prof. J. Ereto mintį eiti į besikuriančią atlantinę kultūrą, daug lietuvių šviesuolių šiandien turi dvejopą uždavinį — Lietuvai ir Amerikai. Ir šios atžvilgiu jie turi vykdyti tokius uždavinius, kokių negali atlikti grynas "yankees" šviesuolis, nes šis yra pančiojamas XVIII a. šviečiamosios ideologijos liekanų, konformizmo, patogaus familiarizmo ("take it easy"), izoliacionizmo ir kitko. Jei lietuvis šviesuolis visu kuo pasektų "jankiu", jis taptų didelis nulis atlantinei kultūrai; bet kai jis pasilieka lietuviu su atlantiniu žvilgsniu ir krikščioniškais principais, jis gali tapti daugiau negu lašas, nes gali atlikti originalių uždavinių, kokių kitas negali. Bet tuos uždavinius reikia iškelti ir išryškinti, kad lietuvių akademinis jaunimas Amerikoj juos suprastų, įsisąmonintų ir paverstų savo pareigomis Lietuvai ir Amerikai. Prof. J. Eretas negalėjo tų uždavinių išryškinti, neiškrypdamas iš savo temos. Bet tai turėjo atlikti kitas prelegentas, kad lietuvių akademinis jaunimas nepasiliktų skeptiškas (skepticizmo, matyt, pasiliko, jei dr. A. Baltinis savo straipsny apie L.K.M. Akademijos suvažiavimą "Aiduose" mėgino jį išsklaidyti). Apie lietuvio šviesuolio krikščionio uždavinius buvo kvalifikuotas kalbėti prof. kun. St. Yla, kuris ne nuo šiandien jais sielojasi; bet jo paskaitos tema buvo istorinė ir siauroka. Todėl ir liko nepanagrinėti svarbūs ir aktualūs specialių uždavinių klausimai, kurie tiko suvažiavimo bendrajai temai ir kurie galėtų įkvėpti jaunus akademikus kūrybiniams uždaviniams. Neiškeltas nė prof. K. Pakšto konkretus įkvepiantis pavyzdys.

Tikintis, kad čia minimą L.K.M. Akademijos penktoji suvažiavimo spragą greit užpildys koks nors kitas kvalifikuotas šviesuolių sambūris (pvz. Ateitininkų Sendraugių Sąjunga), reikia konstatuoti, kad to suvažiavimo bendrajai temai gerai talkininkavo ir specialiais atžvilgiais problemas pagilino teologijos ir filosofijos sekcijų paskaitininkai. Sunkiausiai prie bendrosios temos buvo prisiderinti tiksliųjų bei gamtos mokslų ir medicinos sekcijoms. Tačiau reikia džiaugtis, kad bent pusę paskaitų tose sekcijose buvo gerai orientuotos. Tačiau tai sunku pasakyti apie istorijos, sociologijos ir pedagogikos sekcijas. Tiesa istorikų stovis visada tampa nepavydėtinai keblus, kai mokslinio suvažiavimo bendroji tema pabrėžia dabartį. Tuo tarpu istorikai yra praeities tyrinėtojai. Akademijos ketvirtajame suvažiavime prie bendrosios temos jie prisiderino bent tuo, kad kalbėjo ne apie popiežių direktyvas, bet apie Šv. Sosto santykius su Lietuva. Tokio prisiderinimo visai nebuvo matyti penktajame suvažiavime; kiekvienas jų kalbėjo apie jiems rūpimus lietuvių istorijos klausimus. Juos galima suprasti ir iš dalies pateisinti tuo, kad visi trys sekcijos paskaitininkai buvo lituanistai, kuriems lietuviški klausimai tokie pat svarbūs, kaip ir krikščioniškos kultūros problemos. Bet sunkiau panašų stovį suprasti sociologijos ir pedagogikos sekcijose. Kodėl pvz. sociologijos sekcijoj nerasta jokio ryšio su sukaktuvinėmis Rerum novarum ir Quadragesimo anno enciklikomis? Ką bendro su krikščionių kultūros uždaviniais turėjo palyginimas auklėjimo tendencijų JAV-se ir Sovietų Sąjungoj? Be abejo, Amerikoj tai gali būti aktuali tema, bet ne duotuose suvažiavimo rėmuose. Ar jau nebuvo galima JAV-bių auklėjimo tendencijų sugretinti su St. Šalkauskio ugdymo principais? Tada būtų iškilusi amerikinio auklėjimo vertė krikščioniškų atžvilgiu ir būtų buvęs paminėtas paskutinis nepriklausomoj Lietuvoj L.K.M. Akademijos pirmininkas, nuo kurio gimimo šiemet sukako 75 ir nuo mirties — 20 metų. Kodėl tokia silpnoka išėjo pedagogikos sekcija, sunku suprasti, nežinant detalių. Gal priežastis organizatoriuose, gal paskaitininkų ne-

disciplinuotume ir nesiorientavime, nors mokytų pedagogų lietuviuose ir aktualių temų krikščioniškai pedagogikai nestinga.

Kalbant apie penktojo suvažiavimo specialias sekcijas, negalima neapgailestauti, kad jame nebuvo teisės, meno, literatūros ir kalbos sekcijų. Dėl literatūros sekcijos "Draugo" kultūrinio priedo redaktorius X. 21. rašė: "Laisvoj Lietuvoj anksčiau vykusieji Liet. Kat. Mokslo Akademijos suvažiavimai... turėjo net po keletą paskaitų literatūros, kalbotyros ir panašiomis temomis. Turint prieš akis dabartinę mūsų tautos kultūrinę situaciją, tremties mokslinių institucijų suvažiavimuose lituanistinį sektorių privalu ne primiršti, o atvirkščiai, kiek tik įmanoma išryškinti". Tai visai teisinga pastaba, nes iš tikrųjų ketvirtojo ir penktojo suvažiavimo rengėjai nesuorganizavo nei meno, nei literatūros sekcijų, arba jų nepajėgė suorganizuoti. Bet abejonių kelia "Draugo" pastaba dėl tokio stovio priežasties, kai jis rašo: "Organizatoriai buvo kreipęsi net į dvylika apie lietuvių literatūrą kompetetingų žmonių, ir... visi atsisakė. Nežinau, ar pakaktų čia žodžio gėda. Tačiau faktas yra sukrečiantis". Aišku, faktas nemalonus, bet aiškinimas neteisingas, kai to fakto kaltė priskiriama vien literatūros mokslo daktarams ir nepriklausomos Lietuvos universitetų dėstytojams. Argi galima tikėti, kad jie visi būtų buvę be atsakomybės jausmo?

Antai, vienas tų apkaltintų profesorių savo laiške 1961.IV.27 dėl savo atsisakymo rašė: "Tema man atrodė archaiška. Ir archaiška man atrodė kalbėti mokslo vardu tiem, kurie seniai su mokslu neturi nieko bendro". Gal šis antras sakinys per pesimistiškas, bet to profesoriaus atsisakymas daugiau negu pateisinamas, kai jis sumini, kad jam būtų reikėję išleisti "vien kelionei daugiau kaip pusės mėnesio savo uždarbį". Dar prastesnė buvo situacija šias eilutes rašančio, kuris nebuvo kviestas su jokia paskaita, bet kuris pats siūlėsi ir L.K.M. Akademijos Valdybai ir suvažiavimo organizatoriams per tarpininkus (neturėta jų adreso), kai buvo žinoma, kad eilė kviestų prelegentų atsisakė. Deja, tas pasisiūlymas liko be atgarsio iš suvažiavimo rengėjų pusės.

Su kviestų prelegentų atsisakymais iškyla ir to mokslinio suvažiavimo uždavinių, pobūdžio ir organizacijos klausimai. Antai, augščiau cituotas atsisakęs profesorius trys mėnesiai prieš suvažiavimą rašė: "Siūlau savo atsakyme, kad telktų tuos, kurie yra aktualiai akademiniame darbe, ypač jaunimą; o tokių ačiū Dievui, turime. Šitas kelias, man rodės, yra gyvos organizacijos kelias. Metas rodytis su naujom tekančiom jėgom, ne su išsenkančiom". Tai labai sveika mintis. Tokių suvažiavimų, kaip buvusis, vienas iš uždavinių — padėti jauniesiems akademikams išeiti į viešumą ir juos įpareigoti kūrybiniam darbui. Kodėl šis uždavinys L. K. M. Akademijos penktajame suvažiavime nebuvo tinkamai realizuotas, nežinia. Betgi faktas lieka faktu, kad tarp jo prelegentų tik du tebuvo jaunesnieji, mokslus baigę JAV-se — tai dr. A. Liulevičius ir dr. A. Balčytė - Gravrokienė. Du iš 23. Tai aiškiai per maža proporcija. Antra vertus, gerai, kad jaunųjų buvo nors tiek. Gal ir jų nevienas atsisakė, arba dėl netinkamos pasiūlytos temos, arba dėl per trumpo laiko jai paruošti. Šitokius reiškinius atskleidžia kitas suvažiavime nedalyvavusių profesorių, savo 1961.V.24 laiške rašydamas: "Tas reikalas dar rūpėjo prieš metus. Vienas kitas rašė Romon... Siūlėme atidėti bent metam, persvarstyti temas, palikti organizaciniam komitetui tik techniškąjį organizacinį darbą. Atrodo, išėjo kitaip. Komitetas angažavo ir paskaitininkus ir tokiom temom, kurios su mokslu mažai ką bendro turi. Pasiūlyti savas temas, kaip rašote, jau buvo vėlu. Antra vertus, visos turėjo būti suvertos ant vienos pagrindinės. Suneštinis triūsas greičiau padaro maišatį, o ne darnumą". Trečias profesorius, kuris buvo atsisakęs, 1961.IV.30 laiške rašė: "Sugestionavau, kad būtų įdomiau ne apžvalgomis verstis, o problemų pajieškoti... Jokio atsakymo į tą laišką negavau". Jis taip pat pažymi, kad prelegentais buvo kviečiami "daugiau išsireklamavę negu nusipelnę".

Iš čia pacituotų laiškų matyti, kad vyresnieji L.K.M. Akademijos nariai ėjo organizatoriams į pagalbą su pozityviais siūlymais, siekdami augštesnio suvažiavimo lygio ir jaunųjų akademikų dalyvavimo. Kai kurie trūkumai prieš suvažiavimą buvo pašalinti (pvz. įgalino suvažiavime dalyvauti dr. J. Girnių), bet nevisi. Kodėl nevisi, sunku pasakyti. Galima manyti, kad suvažiavimui ruošti komitetas pervertino savo jėgas ir kompetencijas. Gal rengėjai turėjo per mažai laiko savo uždaviniams, gal jiems stigo patyrimo, gal į suvažiavimą pažiūrėjo kiek paviršutiniškai ir reklamiškai? Bet čia minimais kritiškais klausimais nenorima rengėjų darbo sumenkinti. Jis buvo didelis, sunkus ir reikšmingas. Trūkumai čia keliami, kad jaunieji akademikai nesusidarytų klaidingo įspūdžio, esą, lietuvių mokslui užtenka daugiau ar mažiau atsitiktinių improvizacijų. Bet dar svarbiau, kad iš atsiskleidusių trūkumų pasidarytų išvadas būsimų suvažiavimų tiesioginiai ir netiesioginiai rengėjai.

Kur bus šeštasis L.K.M. Akademijos suvažiavimas? Europoj, Amerikoj? Jei JAV-se, gal New Yorke, gal Bostone? Jei Kanadoj, gal Montrealy, arba Toronte? Apsisprendžiant dėl vietos, svarbus motyvas, kiek vienur ar kitur yra L.K.M. Akademijos narių. Suvažiavimo vietą ir metus Akademijos Valdyba turėtų nutarti iš anksto taip, kad kviečiamiems paskaitininkams liktų pakankamai laiko medžiagai prisirinkti, atostogoms sutvarkyti, kad atsisakiusiųjų vieton būtų galima pakviesti kitus, kad būtų suorganizuota lėšų tolimesnėms prelegentų kelionėms apmokėti. Nemažiau svarbūs kontaktai tarp Akademijos centrinių organų (valdybos ir suvažiavimui ruošti komiteto) ir Akademijos narių. Ligi šiol kontaktas buvo per menkas ir beveik atsitiktinis, ypač turint galvoj, kad L.K.M. Akademijos valdyba turi savotišką senatą — narių mokslininkų instituciją, kurios žodis kai kuriais klausimais yra lemiamas. Nariai mokslininkai yra valdybos artimiausi patarėjai mokslų klausimais. Todėl jie turėtų būti atsiklausiami ir dėl suvažiavimų principinių klausimų. Tuo tarpu nariai mokslininkai net nebuvo laiku painformuoti nei apie ketvirtąjį nei apie penktąjį suvažiavimą. Kai kurie tų narių gavo tik pakvietimą į suvažiavimą, kada visi klausimai buvo galutinai išspręsti ir nebebuvo galima pasiūlyti jokių korektūrų. Atrodo, kad Romos ir Čikagos suvažiavimuose kai kurios sekcijos nebūtų iškritusios, arba jos būtų buvusios stipresnės, jei suvažiavimo planas iš anksto būtų buvęs pasiųstas bent narių mokslininkų pozityviai kritikai, jei su juo nebuvo įmanoma supažindinti visų Akademijos narių. Deja, to visko nebuvo. Bet to nereiktų pamiršti ateičiai, kai sudaromi Akademijos veiklos ir suvažiavimų planai. Viena, tai susietų išblaškytus narius; antra, tai galėtų duoti naudingų sugestijų valdybai (ir suvažiavimui rengti komitetui), nes aišku, kad tuose organuose dirbą žmonės negali būti pakankamai kompetentingi įvairių mokslų įvairiose problemose.

Dr. J. Grinius
L. K. Mokslo Akademijos
narys - mokslininkas

ĮVYKIAI

* "Kristaus Karaliaus Laivas", marijonų leidžiamas laikraštis, skelbia religinės kūrybos konkursą. Komisijai rankraščius reikia pateikti iki 1962 rugsėjo 1. Geriausiam kūriniui skiriama 500 dol. dovana. Rašto tema gali būti istorinė, biografinė, dogmatinė, moralinė, visuomeninė, priimtina Kat. Bažnyčios požiūriu.

* "Nepriklausoma Lietuva", Montrealyje leidžiamas laikraštis, gruodžio 2 paminėjo 20 metų sukaktį specialiu koncertu.

* Lietuvių Studentų Sąjungos suvažiavimas įvyko Čikagoje lapkričio 24-26 dienomis. Dalyvavo apie 150 atstovų iš New Yorko, Baltimorės, Detroito, Clevelando, Omahos, Philadelphijos, New Jersey ir daugiausia iš Čikagos.

* Ateitininkų Sendraugių Sąjungos visuotinis suvažiavimas įvyko Čikagoje lapkričio 25 Jaunimo Centre. Sąjungos dvasios vadas kun. V. Bagdanavičius, M.I.C., kalbėjo apie ateitininkų religinį gyvenimą, prof. J. Meškauskas nurodė ateitininkų sendraugių veiklos galimumus. Moksleivių ateitininkų reikalu buvo perskaitytas Moksleivių Ateitininkų Sąjungos centro valdybos pirmininko J. Račkausko referatas. Be to, moksleivių veiklos ir jų stovyklų klausimu kalbėjo kun. dr. I. Urbonas. Buvo padaryti įstatų pakeitimai, priimti apyskaitiniai pranešimai. At-kų Sendraugių Sąjungai pirmininkauja dr. V. Manelis.

* Antano Škėmos raštams leisti komitetas aukas prašo siųsti šiuo adresu: Dr. J. Valaitis, 2547 W. 45tn Street, Chicago, Ill.

* Dail. J. Pautieniaus kūrinių paroda buvo surengta Apreiškimo parapijos salėje lapkričio 26 ir gruodžio 2-3 dienomis. Parodą rengė L.B. New Yorko apygarda.

* Vandos Kanytės - Balukienės tapybos paroda atidaryta gruodžio 2 d. Čiurlionio Galerijos patalpose Čikagoje.

* Čiurlionio minėjimą Jaunimo Centre Čikagoje lapkričio 25 surengė Liet. Amerikiečių Menininkų klubas. Paskaitą apie Čiurlionio muziką skaitė prof. Vl. Jakubėnas. Pačiam paskaitininkui akompanuojant, smuikininkas Paukštys smuiku pagrojo Čiurlionio 6 variacijas - preliudus. M. Motiekaitis pianinu paskambino 4 preliudus. Rašytojas Povilas Gaučys skaitė ištraukas iš rusų meno teoretiko Valerijono Čudovskio monografijos, išleistos 1914 metais apie Čiurlionį. Tuo pačiu metu aiškino ir išstatytas spalvotas Čiurlionio kūrinių reprodukcijas. Prie minėjimo daug prisidėjo prof. A. Varnas, kuris Čiurlionį asmeniškai pažino. Jis nupiešė Čiurlionio portretą, kurio mecenatai yra Tubeliai. Be to, A. Varnas padarė Čiurlionio "Saulės sonatą" kopiją, kuri papuošė galeriją paskaitos metu. Minėjimui talkino ir muzikologijos archyvas, kurio kuratoriumi yra prof. Vl. Jakubėnas.

* Birutė Pūkelevičiūtė, gyvenanti Montrealyje, Kanadoje, laimėjo dramos konkurso 1000 dol. premiją už veikalą "Aukso žąsis". Konkursą buvo paskelbusi Pasaulio Lietuvių Bendruomenė. Komisija buvo sudaryta Čikagoje. Birutė Pūkelevičiūtė anksčiau yra laimėjusi Draugo konkursą už romaną "Aštuoni lapai".

ATITAISYMAS

"Aidų" šių metų lapkričio nr. straipsnio apie Juozą Tysliavą pradžioje klaidingai išspausdintos datos. Vietoje 1962. XI. 11 turėjo būti 1961 XI. 11. Prašome ištaisyti.

1960 M. "AIDŲ" TURINYS

GROŽINĖ LITERATŪRA

Andriekus Leonardas — Pergalė, Vėjas, Gelmė, Sarkofagas, Šypsnis (eil.) 154
Augustaitytė - Vaičiūnienė J. — Po saulės langu, Audeklas, Balta paukštė, Partizanų išleistuvės (eil.) 16
..... 16
Augustaitytė - Vaičiūnienė J. — Apypietės miegas, Pavasarinis žydėjimas, Nelygios jungtuvės, Daina mano žemės (eil.) 292
Balvočienė Z. — Lyg sapnas, Į savo Viešpatį (eil.) 26, 75
Balvočienė Z. — Keistam dvilypume (eil.) 350
Baronas Aloyzas — Antras grįžimas 350
Bradūnas Kazys — Lietuva, Pagonių ugnis (eil.) 59
Coloane Francesco — Paniręs ledėsis 71
George Stefan — Šventyklos sudeginimas (Vertė A. Nyka Niliūnas) 245
Gricius Alfonsas — Prietema, Miškai ciklonuose, Rudens melodija (eil.) 341
Grigaitytė Kotryna — Poezijai, Rudens belaukiant (eil.) 117
Iljasevičius Aleksandras — Filatelistas (eil.) 252
Keblys Kęstutis — Lyg sapnas 23
Kirša Faustas — Skulptorius, Motina geroji, Be temos, Dainos gimimas (eil.) 105
Mazalaitė Nelė — Pasiuntinys 257
Mikuckis Juozas — Kodėl, Lūkesys, Vakaro varpai, Žiedais tą naktį lijo (eil.) 427
Radauskas Henrikas — Svečias iš mėnulio, Aktoriai, Žvaigždė, saulė, mėnuo, Deganti šaka (eil.) 438
Sadūnaitė Danguolė — Golgota, (eil.) 164
Sadūnaitė Danguolė — Duonos namai (eil.) 397
Šlaitas Vladas — Apie dingusį džiaugsmą, Upės pašonėj (eil.) 65
Šoliūnas J. — Akmenskaldys (eil.) 170
Tysliava Juozas — Nakties daina, Vėjas, Lik sveika, Mano deimantai, Mylimoji (eil.) 387
Tulys Antanas — Teklės stalas 300
Visvydas Pranas — Filadelfijos giesmės (eil.) 199

STRAIPSNIAI

Aistis Jonas — Prel. Pranciškus Juras 202
Baltinis A. — Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos suvažiavimas Čikagoje 346
Blekaitis Jurgis — Antano Škėmos atsisveikinimas 342
Brazaitis J. — Lietuvių charakterio vertybės 110
Brazaitis J. — Marijos Pečkauskaitės raštų prasmė šiandien 398
Brazys Pranas, M.I.C. — Modernieji gamtos mokslai ir religija 1
Brazys Pranas, M.I.C. — Enciklikos "Mater et Magistra" mintys ir bruožai 329
Brazys Pranas, M.I.C. — "Mater et Magistra" užmojis ir gairės 389, 418
Celiešius P., dr., kun. — Dvasinis pradas etinėj plotmėj 377
Gaidamavičius Pr. — Viešpatijos naujos epochos brėkšmėj 145
Gailiušytė Jūra — Lietuvis studentas Jungtinėse Amerikos Valstybėse 431
Gidžiūnas Viktoras, O.F.M. — Pranciškonų Ordinas

750 m. jubilėjaus ženkle 66, 106
Gimbutas Jurgis — Lietuvos medinės varpinės 27
Gimbutas Jurgis — Lietuvos medinės bažnyčios 248
Girnius Juozas — Tautinės valstybės 193
Girnius Juozas — St. Šalkauskis kaip "Šviesa lange" 304
Grinius Jonas, dr. — Salomėja Nėris 171, 217, 261
Ivinskis Zenonas — Prof. Konstantino Jablonskio atminimui 18
Ivinskis Zenonas — Adolfo Šapokos darbai Lietuvos istorijos srityje 233
Jatulis Paulius — Kardinolo Jurgio Radvilos pirmoji kelionė Italijon 156
Jucevičius Feliksas — Dekarto filosofinės minties odisėja 207
Jurėnas Povilas, inž. — Mūsų sodžiaus gyvenamojo namo architektūrinė raida su papročiais ir tradicijomis 281
Kirša Faustas — Tarti žodį Lietuvos garbei 97
L. A. — Sudrumsta padangė 417
Liulevičius Vincentas — Lietuvos laisvės idėjos raida 49
Matusas Jonas — Palanga, Kretinga ir Birutė 439
Mikuckis Juozas — Iš mano atsiminimų apie poetą Edmundą Steponaitį 428
Nagys Henrikas — Vytautas Kasiulis — Spalvų magijos meistras ir linijų poetas 179
Ostrauskas Kostas — Jonas Biliūnas pakeliui į Vokietiją 129
Reklaitis Povilas, dr. — Gotiškojo Perkūno Namo Kaune kilmės klausimu 76
Rugis Jonas — Medžiagos sąvoka moderniojo mokslo šviesoje 352
Skardžius Pr. — Daiktavardžių vartojimas 165
Šapoka Adolfas, dr. — Seniausiosios Lietuvos sostinės klausimas 401
Šešplaukis Alf. — Lietuviškasis elementas Agnes Miegel kūryboje 360
Tulaba Ladas, dr., prel. — Šventas Povilas 119
Vaičiulaitis Antanas — Žvilgsnis į Fausto Kiršos kūrybą 100
Vaičiulaitis Antanas — Juozas Tysliava 383
Vaitiekūnas V. — MTS likvidavimo tikroji prasmė 60
Viliamas Vl., dr. — Įžymusis Sibiro tyrinėtojas Jonas Čerškis 34
Vizgirda Viktoras — Dailininkas Justinas Vienožinskis 253
"Aidų" premijos laureatas — Jonas K. Karys 351

KNYGOS IR ŽURNALAI

Andriekus Leonardas: Saulė Kryžiuose — Aug. Raginis 39
Andriušis Pulgis: Rojaus vartai — Pranas Naujokaitis 134
Bogutaitė Vitalija: Veidrodis jūros dugne — A. G. 273
Brazdžionis Bernardas: Vidudienio sodai — Ant. Vaičiulaitis 272
Gliauda Jurgis: Šikšnosparnių sostas — B. Babrauskas 182
Jurgela R. Constantine: Tannenberg — V. Trumpa 369
Yla Stasys: Ateitininkų vadovas — A. S. 227
Kralikauskas Juozas: Šviesa lange — Dr. J. Grinius 318
LKMA Suvažiavimo darbai — Viktoras Gidžiūnas 449
Nagys Henrikas: Mėlynas sniegas — Marija Karūžaitė 226
Naujokaitis Pranas: Įlūžę tiltai — A. Tyruolis 408
Radžius Aleksandras: Paukščių takas — A. G. 408
Rūta Alė: Motinos rankos — A. Tyruolis 183
Skipitis R.: Nepriklausomą Lietuvą statant — J. Ž-kis 448
Spalis R.: Alma Mater — A. T. 317
Tamulaitis Vytautas: Svirplio muzikanto kelionės — Pranas Naujokaitis 185
Tulys Antanas: Tūzų klubas — Aug. Raginis 368
Vaitkus Mykolas: Keturi ganytojai — Aug. Raginis 409

LITERATŪRA

P. Gaučys — Modernioji ispaniškosios Amerikos novelė — 89. Aloyzas Baronas — "Draugo" 1960 m. premijos laureatas — 90. Jaunimo literatūros konkursas — 274. Pr. Naujokaitis — Knyga ir lietuviškoji sąžinė — 365. Ciplijauskaitė B. — Tremties atspindžiai ispanų poezijoje — 447.

MENAS

L. A. — Adomo Galdiko paroda Almaus Galerijoje — 43. L. A. — Ankstyva mirtis (dail. P. Augius) — 43. Mikas Šileikis — Čiurlionio Galerija ir jos sukaktis — 91. Vyt. Kerbelis — Simfoninis - vokalinis koncertas Bostone — 94. Paulius Jurkus — Kryžiaus keliai prancūškonų vienuolyne Brooklyne — 136. P. Jurkus — Dail. Kazimiero Žoromskio kūryba — 228. M. Šileikis — Dail. V. Vizgirdos darbų paroda Čikagoje — 275. Vladas Jakubėnas — Lietuvių dainų šventė — 320. Izidorius Vasyliūnas — Vytautas Marijošius ir Juliaus Gaidelio šeštoji simfonija — 370. L. Andriekus — Čiurlionis po 50 metų — 412.

MOKSLAS

V. K-as — Prancūzijos katalikų intelektualų tryliktoji studijų savaitė — 41. Viktoras Gidžiūnas, O.F.M. — Mirė D. Lietuvos Kunigaikštijos istorikas prof. Zydram Koscialkowskis — 42. L. D. — Adomas Jakštas paminėtas Bulgarijoje — 42. Jonas Rugis — Erwinas Schroedingeris — 94. J. Matusas — Lietuvių kalba Gardine, Svyruose ir Tukume — 137. V. Trumpa — "Tautos praeities" antrą knygą pavarčius — 138. P. Jonikas — L. Dambriūnas: Lietuvių kalbos veiksmažodžių aspektai — 186. J. Matusas — Nemuno žemupis pertvertas 15-me amžiuje — 373. Ignas Malėnas — Moderniško elementoriaus savumai — 411. J. Matusas — Kuoka, kaip ginklas, Lietuvos senovėje — 411. Dr. J. Grinius — L. K. Mokslo Akademijos penktasis suvažiavimas iš perspektyvos — 452.

RELIGINIS GYVENIMAS

Dr. J. Sav. — Asyžiaus prancūškonai—kino artistai — 45. Dr. J. Sav. — Kaip dirba augščiausias Bažnyčios tribunolas — šv. Romos Rota — 139. J. R. — Visuotinis Bažnyčios susirinkimas — 187. Juozas Bertulis — Čikagos paulistų choro pasirodymas — 188. T. L. Andriekus, O.F.M. — Prel. Pranciškus Juškaitis — "Aidų" mecenatas — 276. J. Žilevičius — 75 metai nuo pirmųjų lietuviškų mišių pasirodymo — 451.

VISUOMENINIS GYVENIMAS

V. Vaitiekūnas — Lietuviškomis aktualijomis — 46. K. Mockus — Susivienijimui — 95. K. Mockus — Mokslo veikalų spausdinimas — 142. Atsiminkime 1941 birželio 23! — 189. Juozas Kojelis — Laimėjimas lietuvių tautai — 190. V. Vaitiekūnas — Konvencija prieš mokyklinę diskriminaciją — 229. Vincentas Liulevičius — Pastabos Tautos Praeities recenziją perskaičius — 232. Pranys Alšėnas — Vienuolika metų su dr. A. Šapoka — 278. V. Vaitiekūnas — Bendruomenės rinkimai — 325. St. Barzdukas — JAV lietuvių Bendruomenė gyvenime — 375. A. Plukas — Lietuvos vadavimo kelius besvarstant — 415.

ĮVYKIAI

48, 96, 144, 192, 232, 280, 327, 376, 416, 455.

"AIDŲ PREMIJA UŽ LITERATŪRĄ

Mėnesinis kultūros žurnalas "Aidai", leidžiamas pranciškonų, pamečiui skiria po vieną $500.00 premiją už vertinimo komisijos geriausiu pripažintą grožinės literatūros ir mokslo veikalą. Šiuo skelbiama jos taisyklės:

1. 1962 metais šeštą kartą premija bus skiriama už grožinę literatūrą: poeziją, noveles, apysakas, romaną ar dramą.
2. Už komisijos geriausiu pripažintą veikalą skiriama premija nebus skaldoma tarp atskirų autorių.
3. Premijos komisija vertins 1960-1961 m. viešumoj pasirodžiusius nepremijuotus grožinės literatūros kūrinius ir tais metais parašytus, bet dėl dabartinių sąlygų negalėjusius būti išspausdintais. Premijos komisijai neatsiųsti kūriniai nebus vertinami. Taip pat nebus vertinami mirusių autorių kūriniai.
4. Eilėraščių rinkinys, skiriamas premijai, turi sudaryti nemažiau 32 puslapių knygą, jeigu ji būtų išspausdinta. Novelių ar apysakų rinkinys turi būti nemažiau kaip 100 puslapių dydžio spausdintos knygos.
5. Paskutinė data kūriniams įteikti — 1962 metų kovo 1 d. Siųsti "Aidų" redakcijos adresu: Ant. Vaičiulaitis, 4757 East Avenue, S. E. Washington 28, D.C.
6. Premijuotą kūrinį, jei jis būtų parinktas iš viešumon dar nepasirodžiusių veikalų, autorius sutinka dalinai ar ištisai spausdinti per "Aidus".
7. Vertinimo komisijos sąstatas bus paskelbtas vėliau.

LEIDĖJŲ ŽODIS

Maždaug sykiu su šiuo "Aidų" numeriu skaitytojai gaus administracijos laišką, kviečiantį pratęsti prenumeratą 1962 metams ir gal atsilyginti užsilikusią skolą.

Šis kvietimas yra tuo svarbus, kad nuo jo priklauso "Aidų" gyvavimas ateinančiais metais. Kuklus prenumeratos mokestis yra pagrindas, ant kurio tenka laikytis, metų bėgyje žvalgantis pagalbos iš šalies. Kuo skubiau skaitytojai į administracijos balsą atsiliepia, tuo žurnalui yra naudingiau.

Iki šiol į kalėdinius "Aidų" laiškus susilaukėme skubių ir palankių atsakymų. Tikimės, kad ir šiemet mūsų balsas atras malonaus atgarsio skaitytojų sielose. Juk mes kovojame ne už kokį medžiaginį labą, bet už kultūros žurnalo gyvybę. Kovojame sunkiose aplinkybėse ir atkakliai jau tryliktus metus čia, Amerikoje. Kiekvieni ištesėti metai yra laimėjimais. Mums brangus kiekvienas prenumeratorius. Ir vienam jų atkritus, žurnalas pasijunta silpnesnis.

Visiems skaitytojams, platintojams ir bendradarbiams labai dėkojame, kad buvo su mumis šiais metais. Meldžiame pasilikti ir ateinančiais. Linkime džiaugsmingų Kalėdų ir šviesių 1962 metų.

"Aidų" leidėjai

Redaguoja — Antanas Vaičiulaitis

Redakcijos nariai — Leonardas Andriekus, O.F.M., Juozas Girnius, Alfonsas Nyka-Niliūnas

Meninė priežiūra — Telesforas Valius

Leidžia — Tėvai Pranciškonai

Administracijos adresas — Aidai, 680 Bushwick Ave., Brooklyn 21, N. Y.

Dailininko adresas — Telesforas Valius, 84 Pine Crest Rd., Toronto, Ont. Canada

Redakcijos adresas — Antanas Vaičiulaitis, 4757 East Ave., S. E., Washington 28, D. C.